

**ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

**ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СУЧЕК СВІТЛАНА ІГОРІВНА

УДК 336.226.4(477)(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО
ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 С.І.Сучек

Науковий керівник – Карлін Микола Іванович, доктор економічних наук,
професор

Луцьк – 2022

АНОТАЦІЯ

Сучек С. І. Трансформація екологічного оподаткування в Україні в умовах євроінтеграції. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (07 – Управління та адміністрування). – Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2022.

У дисертації досліджено концептуальні основи трансформації екологічного оподаткування як важливої складової бюджетного процесу в умовах євроінтеграції України, теоретико-методичні та інституційно-організаційні аспекти становлення та функціонування екологічного оподаткування в світовій, європейській та вітчизняній системі оподаткування, роль екологічного оподаткування у формуванні дохідної частини Державного та місцевих бюджетів для подальшого фінансування видатків, пов'язаних із охороною природного навколишнього середовища. Поглиблено трактування сутності екологічного оподаткування, що у вітчизняній практиці здебільшого ототожнюється із податком за забруднення, який розширено до «системи екологічного оподаткування», що, на відміну від існуючих підходів, включає в себе власне екологічний податок в існуючому розумінні, податки на енергію, транспорт, ресурсні платежі. Це дозволить збільшити обсяги бюджетних коштів потенційно доступних для фінансування природоохоронних заходів на різних рівнях бюджетної системи України.

Розширено перелік функцій системи екологічного оподаткування шляхом включення до їх переліку таких як: 1) інноваційної, що забезпечує сприяння залученню нових технології, оновленню виробничих потужностей, що стимулює науково-технічний прогрес та підвищує ефективність екологічного оподаткування; 2) інвестиційної, яка полягає в реінвестуванні коштів, акумульованих державою через екологічне оподаткування, через механізм

«зеленого» кредитування та «зелені» облігації для залучення коштів суб'єктами господарювання з метою фінансування науково-дослідницької діяльності та впровадження отриманих інновацій у захист навколишнього середовища; 3) інституційної, яка полягає в формуванні організаційно-правового середовища, що забезпечує функціонування екологічного оподаткування, оскільки для виконання екологічним оподаткування покладених на нього функцій виникає потреба у спеціалізованих інституціях, які обслуговуватимуть кожен зі складових бюджетного механізму його функціонування, зокрема в частині формування законодавчої бази, яка регулює справляння екологічного податку, розподілу між бюджетами різного рівня та фондами та використання акумульованих коштів за цільовим призначенням (традиційних для вітчизняної практики видатків на охорону природного навколишнього середовища та використання нових для вітчизняної економіки інструментів – «зеленого» кредитування та «зелених» облігацій).

Удосконалено поняття бюджетного механізму функціонування екологічного оподаткування, де виокремлено механізм справляння екологічного податку, механізм розподілу екологічного податку між бюджетами різних рівнів та механізм фінансування природоохоронних заходів. Це дозволить підвищити ефективність використання екологічних коштів в Україні на різних бюджетних рівнях, насамперед на рівні бюджетів територіальних громад, оскільки їх населення буде набагато краще контролювати їх формування та використання, ніж державні екологічні структури, до ефективності діяльності яких в Україні є дуже багато претензій..

Проведено аналіз бюджетного механізму функціонування екологічного оподаткування в Україні з метою виявлення проблем та загроз, що знижують його ефективність з урахуванням нормативно-правової бази, що регулює функціонування кожної зі складових. Вказано на необхідність врахування нових екологічних загроз для українських підприємств-експортерів до ЄС в рамках Зеленого європейського курсу, що може негативно вплинути на їх прибутковість та, відповідно, на сплату податків до бюджетів різного рівня. Насамперед це

стосується металургійних підприємств, підприємств з виробництва алюмінію та цементу тощо. З часом під нові екологічні обмеження ЄС попадуть виробники й багатьох видів сільськогосподарської продукції, що експортується до країн Європейського Союзу, до яких вони поки абсолютно не готові. Водночас, Українська держава не змушує їх до негайної екологічної перебудови своїх виробництв, що в перспективі призведе до зупинки їх експорту до ЄС та до значних втрат для нашого бюджету.

У роботі обґрунтовано сутність суперечності бюджетного механізму функціонування екологічного оподаткування, що виникає внаслідок реалізації фіскальної функції екологічного оподаткування. Зокрема держава зацікавлена у збільшенні доходів від екологічного оподаткування, тоді як за незмінних ставок оподаткування це означатиме збільшення обсягів негативного впливу на довкілля, що, в свою чергу, призводить до збільшення видатків держави на подолання цих наслідків. Виникає «фіскальний зелений парадокс», коли держава зацікавлена одночасно і в отриманні доходу від екологічного податку, і в зменшенні обсягів забруднень природного середовища, яке призведе до зменшення таких надходжень.

Проаналізовано стан та тенденції формування доходів бюджетів України у 2016-2020 роках від екологічного оподаткування загалом та від вуглецевого податку зокрема, а також тренди видатків на охорону природного навколишнього середовища з метою подальшого визначення відповідності існуючого механізму цілям досягнення кліматичної нейтральності. Отримані результати показали, що в структурі доходів Державного бюджету України протягом 2016-2020 років на екологічний податок припадає від 0,22% до 0,39% усіх доходів, при цьому видатки на охорону навколишнього природного середовища в загальній структурі видатків Державного бюджету України становлять від 0,52% до 0,7% усіх видатків. Така різниця у частці надходжень від екологічного оподаткування та видатків на природоохоронну діяльність свідчить про недостатні обсяги надходжень для покриття збитків нанесених довкіллю та необхідність їх збільшення. Це, на наш погляд, є можливим вирішити шляхом: розширення бази оподаткування;

збільшення ставок екологічного податку та впровадження механізмів контролю за коректністю подання податкової звітності щодо обсягів викидів, які підлягають оподаткуванню у звітному періоді; розширення ролі громадських екологічних організацій у контролі за використанням екологічних коштів.

Основну частку доходів в структурі екологічного податку, що зараховується до Державного бюджету України, становить податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення (від 29% до 56%) та екологічний податок, який справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензій строк (від 28% до 57%). Обґрунтовано, що однією з причин незначної частки екологічного податку в доходах Державного бюджету України є те, що ставки податків, які відносяться до екологічного податку, є надзвичайно низькими у порівнянні з ставками подібних податків в ЄС, куди Україна має намір інтегруватися. Доведено необхідність суттєвого збільшення ставки насамперед вуглецевого податку до середнього рівня ставок в країнах Європейського Союзу, оскільки наша країна в цьому питанні суттєво відстає від вимог, встановлених нормативними документами ЄС, що ускладнює отримання відповідних ресурсів з Фондів Європейського Союзу.

У структурі надходжень екологічного податку до місцевих бюджетів загалом та до бюджету Волинської області зокрема у 2016-2020 роках також значну частину становлять надходження від екологічного податку, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення, навіть після того, як до місцевих бюджетів припинились надходження екологічного податку, який справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення. Розраховані співвідношення надходжень від екологічного податку та видатків на охорону природного навколишнього середовища характеризується помітним дисбалансом: в окремих періодах доходи суттєво перевищують видатки,

а в інших – навпаки. Обґрунтовано, що екологічний податок не узгоджується в процесі планування доходів бюджету із необхідними видатками на охорону навколишнього середовища. Запропоновано виокремити у складі екологічних державних фінансів трирівневий цільовий позабюджетний кліматичний фонд (державний рівень, обласний та місцевий), який забезпечить цільове використання коштів від екологічного оподаткування та, на відміну від бюджетних фондів, не буде обмежений в термінах використання коштів в межах бюджетного року, що дозволить планувати та фінансувати довгострокові програми спрямовані на «озеленення» економіки.

Доведена необхідність удосконалення структури екологічного податку в Україні шляхом виведення з неї вуглецевого податку як окремого елементу екологічного оподаткування, що зроблено в багатьох країнах ЄС. Це дозволить підвищити ефективність використання коштів від нього в бюджетах різного рівня в Україні, передусім на рівні територіальних громад, населення яких гостріше відчуває всі негативні наслідки діяльності підприємств-забруднювачів навколишнього середовища, ніж жителі інших регіонів. Тому важливо збільшити частку відрахувань від екологічного податку в бюджети відповідних громад. Водночас, Українській державі слід посилити контроль за залученням так званих токсичних екологічних інвестицій в громади, оскільки у праценадлишкових регіонах (до яких відноситься й Волинь) і керівництво територіальних громад, і збори громадян можуть бути прихильними до залучення подібних інвестицій, оскільки вони забезпечують зростання кількості робочих місць в громаді. Цим користуються нечесні на руку українські та зарубіжні бізнесмени, що переносять на територію нашої країни так звані «брудні» в екологічному плані виробництва, в тому числі з країн Європейського Союзу.

Обґрунтовано необхідність поглиблення реформи децентралізації в частині екологічного оподаткування відповідно до європейських тенденцій та декларованого Україною орієнтиру на децентралізацію, адже значну частину екологічного податку повинні отримувати ті територіальні громади, на території яких знаходиться підприємство-забруднювач навколишнього середовища. В

цьому контексті запропоновано закріпити розподіл коштів кліматичного фонду в таких пропорціях: 20% – до державного фонду, 20% – до обласного фонду, 60% – до фонду органів місцевого самоврядування. Водночас, частину цих коштів доцільно спрямувати на екологічну модернізацію таких підприємств, оскільки у багатьох із них подібних коштів на вказані заходи не вистачає. Тобто, в сучасних умовах в Україні необхідно активніше розвивати приватно-муніципальне партнерство щодо покращення навколишнього середовища, а не робити наголос лише на зростанні рівня екологічних зборів та штрафів.

Автором у роботі ідентифіковано «вузькі місця» в порядку подання податкової звітності щодо обсягів викидів забруднювачами навколишнього середовища, зокрема: 1) існуючий у нашій країні механізм оцінки викидів вуглекислого газу (як й інших викидів парникових газів) на даний момент дозволяє вітчизняним підприємствам-забруднювачам суттєво занижувати реальні обсяги викидів парникових газів, оскільки забруднювач самостійно проводить розрахунок обсягів викидів, що підлягають оподаткуванню; 2) розрахунок обсягів викидів проходить за застарілими методиками та відсутній єдиний механізм для всіх платників податку; 3) перевірки підприємств-забруднювачів з боку екологічних структур в Україні дуже утруднені, оскільки керівництво цих підприємств досить часто не допускає на такі підприємства контролюючі екологічні служби, не кажучи вже про представників громадських екологічних організацій; 4) фінансові санкції за подібні діяння з боку підприємств-забруднювачів мізерні, що вимагає їх перегляду у напрямі збільшення відповідних ставок у кратному розмірі. Для вирішення вказаних проблем обґрунтовано доцільність запровадження в Україні (за прикладом Швеції) механізму врахування частки вуглецю у вичопному паливі та сплату відповідного податку перед використанням цього палива, а не після його використання, як нині здійснюється в Україні з метою уникнення ухилення від сплати податків. За такого порядку податковим агентом виступатиме видобувач або імпортер речовин, здатних до генерування двоокису вуглецю (газу, нафти, вугілля), що дозволить підвищити

ефективність функціонування системи моніторингу та звітності викидів та спростити екологічну звітність щодо викидів вуглекислого газу.

На основі математичного моделювання обґрунтовано залежність обсягів викидів двоокису вуглецю від рівня розвитку економіки, оскільки країни, які генерують більшу кількість вуглекислого газу (зокрема й країни ЄС), є, як правило, країнами з високим рівнем ВВП. Проведені розрахунки також показали пряму сильну залежність між обсягом отриманих бюджетами країн екологічних податків, обсягом викидів та обсягом видатків на природоохоронну діяльність. З'ясовано, що країни з високим рівнем економічного розвитку генерують значні обсяги вуглекислого газу, але за рахунок ефективної системи екологічного оподаткування отримують значні надходження від реалізації принципу «забруднювач платить» та повертають отримані від оподаткування кошти в природоохоронну та ресурсозберігаючу діяльність. Встановлено, що такий механізм в довгостроковій перспективі є ефективним та в результаті приводить до зменшення обсягів викидів в навколишнє середовище. Тому його важливо застосувати й в Україні.

У дисертації запропоновано теоретико-методичний підхід до розрахунку коефіцієнта ефективності екологічного оподаткування як інструменту, з метою оцінки співрозмірності доходів від екологічного податку та видатків на охорону навколишнього природного середовища та зробити висновки про необхідність коригування доходів від екологічного оподаткування та видатків на природоохоронну діяльність. Розрахунок коефіцієнта для Зведеного, Державного та місцевих бюджетів дозволив стверджувати про необхідність збільшення надходжень від екологічного оподаткування за рахунок збільшення ставок, розширення бази оподаткування та розширення поняття екологічного оподаткування до системи екологічного оподаткування шляхом включення транспортних, енергетичних та ресурсних платежів.

Розроблено економіко-математичну модель прогнозування коефіцієнта екологічної ефективності. Прогнозований показник на 2021-2025 рік засвідчує тенденцію до зниження коефіцієнту екологічної ефективності, що суперечить

основним цілям екологічного оподаткування в Україні зафіксованим у Другому Національно визначеному внесок України до Паризької угоди, Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, Стратегії низьковуглецевого розвитку України до 2050 року. Аргументовано, що досягнення таких цілей можливе через підвищення надходжень екологічного податку до бюджетів різного рівня та оптимізації видатків через «зелене» кредитування та «зелені» інвестиції.

Узагальнення та систематизація вимог Європейського Зеленого курсу та вітчизняних нормативно-правових актів, що визначають взяті Україною на себе зобов'язання щодо кліматичної нейтральності, дало змогу розробити практичні рекомендації щодо удосконалення екологічного оподаткування в Україні. Для їх ефективної реалізації запропоновано здійснити такі заходи: 1) розширити поняття екологічного оподаткування до системи екологічного оподаткування (СЕО), а саме включити до цієї системи такі податки, як: акцизний податок на пальне, автомобілі легкові, кузови до них, причепа та напівпричепа, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів, акцизний збір за електричну енергію; збір за першу реєстрацію транспортного засобу, рентну плату; рентну плата за нафту, природний газ і газовий конденсат, що видобуваються в Україні, транспортний податок, мито на нафтопродукти, транспортні засоби та шини до них, що ввозяться суб'єктами підприємницької діяльності та громадянами; 2) переглянути ставки екологічного податку (за викиди та забруднення) у напрямку зростання до середнього європейського рівня, що шляхом збільшення впливу на платників податку сприятиме пошуку більш екологічних технологій та методів виробництва, а також дозволить державі збільшити видатки на природоохоронну діяльність та підтримку галузей підприємств щодо переходу до «зеленого» виробництва; 3) зараховувати екологічні податки до позабюджетних цільових кліматичних фондів; 4) конкретизувати вимоги до видатків на природоохоронну діяльність та визначити відповідальність за відхилення від цільового використання коштів кліматичного фонду; 5) законодавчо закріпити фінансові інструменти

стимулювання до озеленення діяльності через податкові пільги; б) створення сприятливого економічного середовища для функціонування інструментів «зеленого» кредитування та ринку зелених облігацій.

У роботі акцентовано увагу на доцільності удосконалення механізму справляння вуглецевого податку, який необхідно доповнити таким елементом, як плата за вуглецевий слід, що пов'язано з необхідністю його врахування при експорті основних українських товарів до ЄС. Це пояснюється імперативами Європейського Зеленого курсу, відповідно до якого всі підприємства-експортери до ЄС з поза меж Європейського Союзу (в тому числі й з України) з 2023 р. будуть змушені платити підвищений вуглецевий податок за так званий вуглецевий слід за експортовані товари до ЄС, при виробництві яких в Україні на даний момент використовується значно менше відновної енергії, ніж на аналогічні товари, вироблені підприємствами з країн Європейського Союзу. Крім того, подібний механізм запроваджується керівництвом ЄС з метою зменшення втрат від податкової конкуренції для підприємств в межах Європейського Союзу, які сплачують набагато вищі екологічні податки та збори при виробництві аналогічних товарів.

Для отримання фінансових ресурсів для виконання кліматичних програм, намічених в Україні на перспективу, нашій країні не вистачатиме достатнього обсягу фінансових ресурсів. Тому вважаємо, що лише за рахунок збільшення ставок екологічного податку цю проблему вирішити не можливо. Для подолання означеного вузького місця в бюджетному екологічному механізмі обґрунтовано необхідність використання в Україні так званих «зелених» облігацій як для зовнішніх інвесторів, так й для внутрішніх інвесторів. Аргументовано, що для багатьох українських підприємств-забруднювачів навколишнього середовища, що здійснюють експорт своєї продукції до країн ЄС, джерелом екологічної модернізації могли б стати кредити «зелених» банків, які надають пільгові «зелені» кредити під нижчі відсотки подібним підприємствам, оскільки вони можуть отримати фінансову допомогу з відповідних фондів ЄС. Проте для цього необхідно розробити відповідні бізнес-плани екологічного спрямування, чого

поки не спостерігається у діяльності більшості українських банків. Тому Українська держава повинна розробити систему фінансових стимулів для вітчизняних банків, які орієнтуються на надання «зелених» кредитів.

Подальшою перспективою розвитку екологічного оподаткування в Україні є реформування системи оподаткування з врахуванням досвіду країн ЄС з означеного питання, оскільки наша країна має намір з часом стати учасником даної організації. Відставання з удосконаленням екологічного оподаткування не тільки породжує проблеми з наповненням бюджетів різного рівня у нашій країні, а й ставить під питання майбутній вступ України до Європейського Союзу, тож набуття особливостей екологічного оподаткування притаманних країнам-учасникам ЄС для України є обумовленою необхідністю як для вирішення проблем екологічно-економічного спрямування в межах країни, так і для визнання на міжнародній арені як країни, яка виконує приписи Паризької кліматичної угоди. А це дозволить Україні претендувати на отримання «зелених» інвестицій з міжнародних екологічних фондів. Водночас, керівництву нашої країни важливо не допускати неефективного використання подібних коштів, як це відбулося з японськими коштами, виділених нашій країні в рамках використання вуглецевих квот відповідно до вимог Кіотського протоколу.

Ключові слова: екологічний податок, вуглецевий податок, податок на вуглецевий слід, екологічні доходи бюджетів, видатки на охорону навколишнього природного середовища, «зелені» фінанси, «зелені» облігації, «зелені» кредити, децентралізація, бюджетний механізм, місцеві бюджети, євроінтеграція.

ANNOTATION

Svitlana Suchek. Transformation of environmental taxation in Ukraine in the context of European integration. - Qualifying research paper as a manuscript.

A thesis for the degree of Candidate of Science, Economics (PhD) in specialty 072 «Finance, Banking and Insurance» (07 – Management and Administration). - Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, 2022.

The thesis explores the conceptual fundamentals of environmental taxation transformation as an important component of the budget process in the conditions of European integration of Ukraine, it examines theoretical and methodological as well as institutional and organizational bases of formation and functioning of environmental taxation in the world, European and domestic taxation system, the role of environmental taxation in replenishing both State and local budgets for further financing of expenditures on environmental protection. There has been deepened the interpretation of the essence of environmental taxation which in Ukrainian practice denotes pollution tax that has been extended into the "environmental taxation system", which, unlike existing approaches, includes the actual environmental tax in the current sense, energy and transport taxes, resource payments. It will allow increasing the amount of budget funds potentially available for financing the measures aimed at environmental protection at different levels of the budget system of Ukraine.

There had been expanded the list of functions of environmental taxation by including the following items: 1) innovation function which ensures promotion of the introduction of new technologies, the renewal of production capacity which stimulates scientific and technological progress and increases the efficiency of environmental taxation; 2) investment function which consists in reinvesting funds accumulated by the state through environmental taxation by means of the mechanism of "green" loans and "green" bonds to have the funds raised by economic entities with the purpose of financing scientific research and implementing innovations in the environmental protection; 3) institutional function which consists in creating the organizational and legal environment that ensures the functioning of environmental taxation, since for

environmental taxation to perform its functions there is a need for specialized institutions that will serve each component of the budgetary mechanism of its functioning, particularly in terms of formation of legal framework which regulates the collection of environmental tax, distribution among the budgets and funds of different levels and the subsequent use of accumulated funds for their intended purpose (expenditures on environmental protection typical of domestic practice and the use of tools which are new for the domestic economy - "green" loans and "green" bonds) .

There has been improved the concept of the budgetary mechanism of environmental taxation functioning, where the mechanism of collecting environmental tax, the mechanism of distribution of environmental tax between budgets among different budgets and the mechanism of financing nature protection measures have been singled out. It will allow increasing the effectivity of use of environmental financial finds in Ukraine at different budget levels, primarily at the level of the budgets of territorial communities since their inhabitants will be far more efficient at controlling their formation and use than state environmental bodies whose activity in Ukraine is subject to criticism and complaint.

There has been carried out the analysis of the budgetary mechanism of environmental taxation in Ukraine aimed at identifying problems and threats that reduce its effectiveness taking into account the legal regulatory framework governing the functioning of each of the components. There has been highlighted the necessity for taking into account new environmental threats for Ukrainian enterprises importing their produce to the EU within the framework of European Green Course which may affect their profitability and consequently payment of taxes into the budgets of different levels. It primarily concerns metal and steel companies, companies that produce aluminum and concrete etc. New environmental restrictions of the EU are said to be soon imposed on producers of many types of agricultural produce which is exported to the members of the European Union, and they are far from being ready for that. Meanwhile, Ukraine does not force them to carry out environmental reorganization of their production processes which is sure to lead to cessation of export to the EU and cause significant losses for the budget.

The paper reveals the essence of the contradictions in the budgetary mechanism of environmental taxation which arise as a result of the implementation of the fiscal function of environmental taxation. Namely, the state is interested in increasing revenues from environmental taxation, while with tax rates being unchanged it means the increase in the negative impact on the environment, which in its turn leads to the increase in government spending to overcome these consequences. There arises a "fiscal green paradox" when the state is interested in both getting profit from environmental tax and reducing the scope of environmental pollution, which will lead to the revenues being reduced.

There have been analyzed the conditions and trends of budget revenues of Ukraine from 2016 to 2020 from environmental taxation in general and from carbon tax collection in particular, as well as trends in environmental expenditures to further determine the compliance of the existing mechanism with the goals of reaching climate neutrality. The obtained results showed that in the structure of revenues of the State Budget of Ukraine the environmental tax accounts for 0.22% to 0.39% of all revenues, while environmental expenditure in the overall structure of expenditures of the State Budget of Ukraine ranges from 0.52% to 0.7% of all expenditures. This difference in the share of environmental tax receipts and environmental expenditure indicates insufficient volumes of tax revenues to cover damage incurred to the environment and the need to increase them. To our opinion, it is possible to solve the problem the following way: expanding the tax base, increasing environmental tax rates and implementing mechanisms to control the correctness of tax reporting concerning the volume of emissions which are subject to taxation in the accounting period; broadening the role of non-governmental environmental organizations in controlling use and application of environmental monetary funds.

The core of tax revenues in the structure of environmental tax collected to the State Budget of Ukraine is the tax levied on emissions of pollutants into the air by stationary sources of pollution (ranging from 29% to 56%) and the environmental tax levied on generation of radioactive waste (including that already accumulated) and / or temporary storage of radioactive waste by its manufacturers beyond the period

established by the special conditions of the licenses (ranging from 28% to 57%). It has been substantiated that one of the reasons for the small share of environmental tax in the revenues of the State Budget of Ukraine is that tax rates related to environmental tax are extremely low compared to similar tax rates in the EU where Ukraine intends to integrate. There has been proven the need to significantly increase the rate of carbon tax to the average level of rates existing in European Union countries, as our country falls far behind the requirements set by EU regulations concerning the discussed issue, which makes it difficult to receive appropriate financial means from the European Union Funds.

A significant part in the structure of environmental tax revenues to local budgets in general and to the budget of Volyn region in particular in 2016-2020 constituted the revenues from environmental tax which is levied against emissions of pollutants into the air by stationary sources, even after local budgets stopped receiving environmental tax which is collected for emissions of carbon dioxide into the atmosphere by stationary sources of pollution. The calculated ratios of environmental tax revenues and expenditures on environmental protection are characterized by a significant imbalance: within certain periods revenues significantly exceed expenditures while in during others - vice versa. It has been substantiated that in the process of budget revenue planning the environmental tax is not coordinated with the necessary expenditures on environmental protection. There has been proposed to separate out of environmental public finances a three-level target extra-budgetary climate fund (state level, regional and local ones) which will ensure the targeted use of environmental tax funds and, unlike budget funds, will not be limited in the terms of the use and application of the funds within the budget year making it possible to plan and fund long-term programs aimed at making the economy more “eco-friendly”.

There has been proven the need to improve the structure of the environmental tax by singling out the carbon tax as a separate element of environmental taxation, which has been done in many EU countries. This will increase the efficiency of its use and application in the budgets of various levels in Ukraine, especially at the level of local communities whose population is more acutely aware of all the negative effects of

polluting enterprises if compared with the residents of other regions. Therefore, it is important to increase the share of environmental tax deductions into the budgets of the respective communities. At the same time, the state should strengthen control over attracting so-called toxic investments in communities, since in the regions with excess working population (including Volyn region) both local government authorities and the meetings of citizens can vote to attract such investments ensuring the increase in job opportunities in the community. Dishonest Ukrainian and foreign businesses take advantage of the above situation transferring to the territory of our country the so-called "dirty" productions, including those from the European Union countries.

There has been substantiated the need to deepen decentralization in environmental taxation in accordance with European trends and Ukraine's declared aim at decentralization, as a significant part of the environmental tax should be received by those territorial communities on the territory of which the polluter is located. Regarding this, it has been proposed to consolidate the distribution of financial means of the climate fund in the following ratios: 20% - allocated to the state fund, 20% - to the regional fund, 60% - to the fund of local government bodies. At the same time, it would be expedient to direct part of these financial means to the environmentally sound modernization of such enterprises, as many of them still do not have such funds to ensure these measures. That is, in modern conditions in Ukraine it is necessary to more actively develop a private-municipal partnership to improve the environment rather than focus solely on increasing the rates of environmental fees and fines.

The author has identified the "bottlenecks" in the procedure for submitting tax reports on the volume of emissions of pollutants, namely: 1) the mechanism to assess carbon emissions (as well as other greenhouse gas emissions) existing in our country still allows the polluter to significantly understate real volumes of greenhouse gases emissions as the polluter calculates the amount of emissions subject to taxation independently; 2) the assessment of the volumes of emissions is based on outdated methods and there is no single mechanism for all taxpayers; 3) inspection of polluting enterprises by environmental structures in Ukraine is extremely difficult to carry out since the management of these enterprises does not often ensure access to such

enterprises for the above environmental agencies to inspect environmental services, not to mention representatives of public environmental organizations; 4) financial sanctions imposed on polluting enterprises for such actions are insignificant, which requires their revision in the direction of multiplying the relevant rates. For solving these problems here has been substantiated the expediency of introducing in Ukraine (following the example of Sweden) a mechanism for taking into account the share of carbon in fossil fuels and paying the relevant tax before using this fuel, but not after its use, as it is being done in Ukraine in order to avoid tax evasion. According to this procedure, the tax agent will be the producer or importer of substances capable of generating CO₂ (gas, oil, coal), which will allow increasing the efficiency of the system of monitoring and reporting the emissions and simplifying environmental reporting on carbon emissions.

Based on mathematical modelling, the dependence of carbon dioxide emissions on the level of economic development had been substantiated since the countries that generate more CO₂ (including EU countries as well) are usually countries with high GDP. The calculations which had been carried out also showed a strong relationship between the amount of environmental tax received by national budgets, emissions and expenditures on measure aimed at environmental protection. There has been found out that the countries with a high level of economic development generate significant amounts of carbon dioxide, however, owing to an effective system of environmental taxation they receive significant revenues from the implementation of the "polluter pays" principle and use the means collected through taxation to protect the environment and conserve the resources. It has been ascertained that such mechanism is effective in the long run and subsequently leads to decrease in the scope of emissions. That is why it is essential to implement it in Ukraine.

The thesis comes up with a theoretical and methodical approach to working out the environmental taxation efficiency coefficient as a tool to assess the commensurability of environmental taxation revenue and expenditure on environmental protection. Working out the environmental taxation efficiency coefficient for the Consolidated budget, the State budget and the local budgets has allowed stating the need for increase in environmental taxation revenue at the expense of raising the rates of tax,

widening the tax base and expanding the concept of environmental taxation into environmental taxation system by including transport, energy and resource payments.

There has been elaborated an economic mathematical model of environmental efficiency coefficient forecasting. Predicted values for 2021 – 2025 demonstrate the tendency towards reduction in environmental efficiency coefficient, which contradicts main goals of environmental taxation in Ukraine stipulated by the Updated Nationally Determined Contribution of Ukraine to the Paris Convention, Environmental Security and Climate Adaptation Strategy for the period up to 2030, Ukraine's Low Carbon Development Strategy for the period of up to 2050. There has been reasoned the fact that achievement of the above goals is possible through increase in environmental tax receipts to the budgets of different levels and optimization of expenditure through "green" loans and "green" investment.

Generalization and systematization of the requirements of the European Green Course and domestic regulations defining Ukraine's commitments concerning climate neutrality has made it possible to develop practical recommendations for improving environmental taxation in Ukraine. For their effective implementation, it is proposed to take the following measures: 1) expand the concept of environmental taxation into the environmental taxation system (ETS), namely to include the following taxes in this system: excise tax on fuel, cars, their bodies, trailers and semi-trailers, motorcycles, vehicles intended for transportation of 10 or more people, vehicles for transportation of goods, excise duty on electricity; fee for the first registration of a vehicle, rent; rent for oil, natural gas and gas condensate produced in Ukraine, transport tax, duty on petroleum products, vehicles and tires imported by business entities and citizens; 2) revise the rates of environmental tax (for emissions and pollution) along the lines of growth to an average European level, this will urge taxpayers to find more environmentally friendly technologies and production methods and allow the state to increase spending on environmental protection and support industries and enterprises in their transfer to "green" production; 3) include environmental taxes in extra-budgetary climate trust funds; 4) specify the requirements for expenditures on environmental activities and determine the responsibility for deviations from the intended use of the climate fund; 5)

legislate financial instruments to encourage “greening” through tax benefits; 6) create a favorable environment for the functioning of "green" lending instruments and the “green” bond market.

The thesis highlights the expediency of improving the mechanism of carbon tax collection that needs to be supplemented by such a component as the carbon footprint fee, which is conditioned by the need to take it into account when exporting major Ukrainian goods to the EU. This is due to the necessity to consider the demands of the European Green Course according to which starting from 2023 all exporting companies to the EU from outside the European Union (including Ukraine) will be obliged to pay increased carbon tax on carbon footprint for the goods exported to the EU, the production of which in Ukraine still uses much less renewable energy than the production of similar goods by enterprises in the European Union countries. Besides, such mechanism is being introduced by the EU authorities to decrease losses caused by tax competition for the companies within the European Union which pay considerably higher taxes and expenses producing similar goods.

To receive financial resources for the implementation of climate programs planned to be implemented in Ukraine in the future, our country does not have enough funds. Therefore, we consider it impossible to solve this problem by merely raising environmental tax rates. To handle the above mentioned “bottleneck” in the environmental mechanism, there has been justified the use by Ukraine of so-called "green" bonds for both foreign and domestic investors. It has been sustained that for many Ukrainian polluting companies that still export their products to the EU the source of environmental modernization could be loans from "green" banks, which provide soft "green" loans at lower interest rates for such companies, as they can receive financial assistance from relevant EU funds. However, to ensure this it is necessary to develop appropriate environmentally oriented business plans, which is not being done by the majority of Ukrainian banks. That is why Ukraine has to develop the system of financial incentives aimed at issuing “green” loans.

A further prospect for the development of environmental taxation in Ukraine is the reform of the taxation system taking into account the experience of EU states in this

issue, as our country intends to eventually become a member of this organization. The lag behind the improvement of environmental taxation not only creates problems in terms of replenishing the budgets of different levels in our country, but also questions Ukraine's future accession to the European Union, thus the acquisition of environmental taxation peculiarities pertinent to EU member states is a conditioned necessity for both solving environmental and economic problems within the country and for Ukraine's being recognized on the international stage as a country that fulfills the demands of Paris Agreement. It will allow Ukraine to become eligible for "green" investment from international environmental funds. Meanwhile, it is important for our country's leadership prevent inefficient use of such funds, as it happened with the Japanese funds allocated to Ukraine within the framework of carbon credits use in accordance with the Kyoto Protocol.

Key words: environmental tax, carbon tax, carbon footprint tax, environmental revenue to budgets, environmental expenditure, "green" finance, "green" bonds, "green" loans, decentralization, budgetary mechanism, local budgets, European integration.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА, В ЯКИХ ОПУБЛІКОВАНІ ОСНОВНІ НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових наукових виданнях України

1. Карлін М., Сучек С., Problems and prospects of using ecological financial and credit instruments in the world and in Ukraine. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2020. № 2(22). С. 177-185. (0,7 д.а., частка автора 0,3 д.а.).

2. Сучек С.І. Екологічне оподаткування: європейський досвід та перспективи його застосування в українських реаліях. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2013. № 3 (14). С. 85–93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echcenu_2018_3_14 (0,6 д.а.).

3. Сучек С.І. Екологічний податок та екологічні видатки місцевих бюджетів України. *«Економіка та суспільство»*. 2021. №30. С.113-120. (0,7 д.а.).

4. Сучек С.І. Проблеми вдосконалення екологічного оподаткування в Україні в контексті євроінтеграції. *Світ фінансів*. 2021. № 3(68). С.54-64. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1459/1465>. (0,8 д.а.).

5. Сучек С.І., Карлін М.І. Шляхи трансформації екологічного оподаткування в Україні в контексті євроінтеграції. *«Економіка та суспільство»*. 2021 №31 С. 85-91 (0,6 д.а., частка автора 0,3 д.а.).

Статті у міжнародних наукових виданнях

6. Karlin M., Suchek S. The role of green finance in the effective functioning of the budgetary mechanism of ecological taxation *Journal of Modern Economic Research Slovakia*, 2021. Vol. 3, №3. P.5-14 (0,8 д.а., частка автора 0,4., д.а.).

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Сучек С.І., Карлін М. І. Формування екологічної відповідальності. Матеріали XII Міжнародна науково-практична конференція аспірантів і студентів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (15–16 травня 2018 року), Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 1 електрон. опт. Диск. С. 302-304 (0,2 д.а.)

частка автора 0,1 д.а.)

8. Сучек С.І., Карлін М.І. Оцінка ймовірних вигод та перешкод для використання екологічних фінансів та кредитних інструментів у світі та в Україні. Матеріали I Міжнародна науково-практична конференції «Імперативи розвитку громадського суспільства у забезпеченні національної конкурентоспроможності» (13-14 грудня 2018 р.). Батумі (Грузія), 2018. С. 264-267. (0,2 д.а частка автора 0,1 д.а.)

9. Сучек С.І. «Зелена» економіка – перспектива чи загроза для українських підприємств? Міжнародна науково-практична конференція «Соціально-компетентне управління корпораціями в умовах поведінкової економіки» (18 лютого 2020). Луцьк: Вежа-Друк, 2020. С.320-322. (0,1 д.а)

10. Сучек С.І. Чи достатньо Україна витрачає на компенсацію збитків завданих природі? Матеріали XIV Міжнародна наук.-практ. конф. аспірантів і студентів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (12-13 травня 2020 року). Луцьк: Вежа-Друк, 2020. 1 електрон. опт. Диск. С.415-418. (0,2 д.а)

11. Сучек С.І., Карлін М. І. Економічна безпека підприємства й екологічне оподаткування: проблема взаємозв'язку. Інноваційний розвиток та безпека підприємств в умовах неоіндустріального суспільства: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (27 жовт. 2020 р.). Луцьк, 2020. (0,15 д.а частка автора 0,05 д.а.)

12. Сучек С.І. Зелені облигації – рішучий крок України до зеленої економіки, Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, фінансів, обліку та права» (1 березня 2021), Полтава: ЦФЕНД, 2021. С.24-25 (0,2 д.а.)

13. Сучек С.І. Зелені облигації – реальна можливість поживити «Озеленення» економіки, Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. «Science, innovations and education: problems and prospects» (15-17 вересня 2021). Токіо(Японія). 2021. С.453-458 (0,3 д.а.)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	
1.1. Концептуалізація сутності екологічного оподаткування	12
1.2. Інституційно-організаційні основи екологічного оподаткування в Україні та країнах ЄС	25
1.3. Бюджетний механізм функціонування екологічного оподаткування в Україні	41
Висновки до розділу 1	54
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА АНАЛІЗУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПОДАТКУ В СИСТЕМІ ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ	
2.1. Оцінка тенденцій та структури доходів від екологічного податку в Державному бюджеті України	57
2.2. Аналіз формування доходів від екологічного податку в місцевих бюджетах	67
2.3. Дослідження особливостей формування доходів бюджетів України від вуглецевого податку	77
Висновки до розділу 2	86
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ	
3.1. Проблемні аспекти бюджетного механізму екологічного оподаткування в Україні	88
3.2. Досвід використання бюджетного механізму екологічного оподаткування в країнах ЄС та перспективи його імплементації в Україні	101
3.3. Шляхи удосконалення бюджетного механізму екологічного оподаткування в Україні з урахуванням положень Європейського Зеленого курсу	118

Висновки до розділу 3	139
ВИСНОВКИ	141
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	147
ДОДАТКИ	168

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Впродовж кількох останніх десятиліть проблематика екологічної безпеки є одним з ключових питань порядку денного міжнародних організацій, провідних країн світу та ЄС. В країнах-членах Європейського Союзу, починаючи з 1990 року, проводиться активна робота з досягнення кліматичної нейтральності континенту, а також значна увага зосереджується на врегулюванні конфлікту інтересів бізнесу та екології. Україна, що декларує орієнтацію на європейські цінності та визначає ЄС ключовим партнером на міжнародному ринку та, відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, взяла на себе зобов'язання реалізувати політику кліматичної нейтральності разом з ЄС. Тож, за таких умов необхідне глибоке дослідження теоретичної бази та практичного досвіду країн ЄС, поточного стану, перспектив та ризиків щодо екологічного оподаткування в Україні та пошук оптимальних шляхів реалізації екологічної та фінансово-економічної політики. Особливої уваги потребує аналіз ролі екологічного податку у формуванні дохідної частини бюджетів різного рівня та фінансування видатків на охорону природного навколишнього середовища.

Проблемам екологічного оподаткування присвячено значну кількість наукових публікацій, ефективність та можливість вдосконалення механізму та системи екологічного оподаткування досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці, такі як: А. Бояр, І. Варламова, О. Веклич, В. Геєць, В. Голян, О. Губанова, Б. Данилишин, Г. Дейлі, П. Жук, О. Замасло, М. Карлін, В. Кравців, Н. Крафтс, Н. Матвійчук, Д. Мезенцев, Р. Кламтам, Б. Порфір'єв, Б. Рубцов, П. Саблук, О. Сохацька, О. Стащук, І. Сторонянська, Дж. Сьєберт, Ю. Туниця, Дж. Фарлей, М. Хвесик, Є. Хлобистов та ін.

Однак, попри значний науковий доробок та обсяг наукових публікацій із досліджуваної тематики, недостатньо розробленими залишаються питання

екологічного оподаткування в умовах євроінтеграції України, підвищення ролі екологічного оподаткування у бюджетному механізмі, використання зелених інструментів фінансування природоохоронних заходів, встановлення ефективних пропорцій розподілу екологічного податку між бюджетами різного рівня. Науково-теоретична та практична значимість окреслених проблем зумовила актуальність теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка від 13.09.2021 р. № 03-28/04/2660) за держбюджетними темами: «Безпека сталого розвитку регіонів та територіальних громад України на засадах інклюзивного зростання» (державний реєстраційний номер 0120U102632), у межах якої виявлено проблеми формування доходів від екологічного податку та видатків на охорону навколишнього природного середовища в межах територіальних громад, виявлено потенційні загрози сталому розвитку внаслідок лояльності громад до розміщення шкідливих виробництв в межах регіонів з високим рівнем безробіття для створення додаткових робочих місць та наповнення місцевих бюджетів за рахунок сплати забруднювачем податків; «Управління соціоекологоекономічною безпекою» (державний реєстраційний номер 0117U002302), в межах якої встановлено взаємозв'язок між екологічними та економічними показниками розвитку країн; «Територіальні фінансові ресурси західного прикордонного регіону України в умовах євроінтеграції» (державний реєстраційний номер 0113U002222), в межах якої досліджено структуру доходів від екологічного оподаткування та видатків на природоохоронну діяльність.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретично-методичних основ трансформації екологічного оподаткування та розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення його ефективності в контексті євроінтеграції України.

Для досягнення поставленої мети в роботі окреслено та виконано комплекс завдань:

- дослідити концептуальні засади екологічного оподаткування для поглиблення наукових знань щодо системи екологічного оподаткування;
- з'ясувати інституційно-організаційні основи становлення та функціонування екологічного оподаткування в європейській та вітчизняній системі оподаткування для обґрунтування її проявів у зеленій економіці;
- розвинути сутність та структуру бюджетного механізму екологічного оподаткування в Україні з метою виявлення проблемних аспектів, що знижують його ефективність;
- оцінити стан та структуру доходів Державного бюджету України від екологічного оподаткування для визначення особливостей формування фінансової бази природоохоронної діяльності в Україні;
- з'ясувати роль екологічного оподаткування у доходах місцевих бюджетів України та Волинської області для обґрунтування ефективності їх формування в контексті реформи децентралізації;
- дослідити особливості формування доходів бюджетів України від вуглецевого податку з метою подальшого визначення відповідності існуючого механізму стратегічним пріоритетам екологічної політики держави;
- виявити взаємозв'язок та залежність екологічного стану довкілля від рівня економічного розвитку, рівня екологічного оподаткування та видатків на природоохоронну діяльність в країнах ЄС для визначення ефективності заходів спрямованих на зменшення обсягів викидів парникових газів;
- узагальнити та систематизувати досвід країн ЄС щодо бюджетного механізму екологічного оподаткування з метою його імплементації в Україні;
- розробити теоретико-методичний підхід до прогнозування ефективності екологічного оподаткування з метою визначення потреби в корегуванні обсягів надходжень екологічного податку;
- обґрунтувати практичні рекомендації щодо удосконалення системи екологічного оподаткування в Україні для досягнення цілей кліматичної нейтральності.

Об'єктом дослідження є процес екологічного оподаткування як складової

бюджетного механізму в Україні.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти екологічного оподаткування в Україні.

Методи дослідження. У процесі дослідження використані загальнонаукові та спеціальні методи, такі як: аналізу та синтезу для визначення дефініції «екологічне оподаткування» та доповнення переліку його функцій; теоретичного узагальнення, наукової абстракції, порівняння, системного аналізу для дослідження теоретичних та інституційних основ екологічного оподаткування; статистичного та логічного аналізу з метою дослідження тенденцій для аналізу формування та використання коштів отриманих від екологічного оподаткування; кореляційно-регресійний аналіз з метою виявлення залежності обсягів доходів від екологічних податків, видатків на природоохоронну діяльність, обсягів ВВП та обсягів викидів двоокису вуглецю в країнах ЄС; економіко-математичного моделювання з метою розробки моделі прогнозування коефіцієнта ефективності екологічного оподаткування; графічний та табличний метод для оцінки динаміки та структури екологічного податку в Україні.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти України, що визначають порядок здійснення екологічного оподаткування, Податковий кодекс України, Бюджетний кодекс України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, статистичні матеріали Державної казначейської служби України, Міністерства екології та природних ресурсів України, Євростату, інтерактивних статистичних баз країн ОЕСР, Світового банку. У процесі дослідження використані монографічні видання та статті зарубіжних і вітчизняних науковців.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних основ трансформації екологічного оподаткування в Україні в умовах євроінтеграції, а також у розробці практичних рекомендацій з підвищення ефективності екологічного оподаткування в бюджетному механізмі в Україні. Основні положення дисертації, які відображають її наукову новизну, полягають в наступному:

удосконалено:

- концептуальне бачення інтерпретації поняття «екологічне оподаткування», який на відміну від існуючих, запропоновано розширити до «системи екологічного оподаткування», та визначати її як сукупність форм, методів, принципів, інструментів спрямованих на інтерналізацію екологічних витрат та акумулювання коштів, достатніх для фінансування природоохоронних заходів з метою досягнення цілей кліматичної нейтральності, що включає в себе власне екологічний податок в поточному значенні, податки на енергію, транспорт, ресурсні платежі. Такий склад системи екологічного оподаткування дозволить збільшити обсяги бюджетних коштів, потенційно доступних для фінансування природоохоронних заходів;

- науковий підхід до структуризації бюджетного механізму екологічного оподаткування, у складі якого, на відміну від діючого, виокремлено такі складові: механізм справляння екологічного податку; механізм розподілу екологічного податку між бюджетами різних рівнів; механізм фінансування природоохоронних заходів. Взаємозв'язок таких складових бюджетного механізму екологічного оподаткування дозволяє ефективно реалізувати податкову, бюджетну та інвестиційну політику;

- методичний підхід до прогнозування ефективності екологічного податку з використанням економіко-математичного моделювання, в основі якого, на відміну від інших, лежить розрахунок коефіцієнта ефективності екологічного податку, а його тенденції у ретроспективних періодах дозволяють розробити прогноз на перспективні періоди. Такий підхід уможливорює визначення пріоритетних напрямів фіскальної та екологічної політики держави в частині наповнення Державного та місцевих бюджетів від екологічного оподаткування та ефективності фінансування природоохоронних заходів та охорони навколишнього середовища;

набули подальшого розвитку:

- механізм справляння вуглецевого податку в Україні, який запропоновано, на відміну від існуючого, доповнити таким елементом, як плата за

вуглецевий слід. Такий елемент є необхідною вимогою Зеленого Європейського курсу, а його імплементація у вітчизняну практику оподаткування забезпечить зменшення податкової конкуренції підприємств в межах ЄС;

- функції екологічного оподаткування, які запропоновано доповнити такими: інноваційною, інвестиційною, інституційною. Такий підхід сприяє більш повному розумінню екологічного оподаткування та узгоджує фіскальну, інвестиційну та екологічну політику держави та суб'єктів господарювання;

- підхід до оцінювання залежності обсягів доходів від екологічного оподаткування, видатків на охорону довкілля та їх впливу на обсяги викидів парникових газів, що базується на застосуванні кореляційного аналізу. Такий підхід, на відміну від існуючих, дозволяє встановити взаємозв'язок між екологічними та економічними показниками в країнах ЄС обґрунтувати необхідність перегляду ставок екологічного оподаткування, розширення поняття екологічного оподаткування та збільшення видатків на природоохоронну діяльність як наслідок реалізації вищезазначених кроків;

- сучасний підхід до структурування екологічного податку, в межах якого запропоновано вивести зі складу екологічного податку вуглецевий податок, як окремий елемент системи екологічного оподаткування з урахуванням чинної практики країн ЄС. Це дозволить підвищити ефективність використання коштів від вуглецевого податку в бюджетах різного рівня в Україні, передусім на рівні територіальних громад;

- теоретичне обґрунтування суперечності «фіскального зеленого парадоксу», що виникає внаслідок реалізації фіскальної функції оподаткування та відображається у збільшенні негативного впливу на довкілля та зростання видатків держави на подолання таких наслідків за умови незмінних ставок оподаткування. Такий парадокс акцентує увагу на такому протиріччі: органи влади з однієї сторони зацікавлені в отриманні доходу від екологічного податку та в зменшенні обсягів забруднень природного навколишнього середовища, з іншої сторони це призведе до зменшення надходжень до бюджетів від екологічного оподаткування;

- рекомендації щодо виокремлення позабюджетного цільового фонду для обслуговування акумулювання та використання коштів отриманих в результаті екологічного оподаткування; запропоновано внести зміни до бюджетного законодавства щодо корегування пропорцій розподілу екологічного податку між державним, обласними та місцевими бюджетами на користь місцевих органів самоврядування. Такий поділ сприятиме розширенню інвестиційних програм та цільовому використанню коштів від екологічного оподаткування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні результати дослідження, висновки, рекомендації, сформульовані автором на основі аналізу процесів екологічного оподаткування в Україні в умовах євроінтеграції податкового регулювання в системі еколого-економічних відносин, використовуються в роботі ПрАТ «Дніпровагонмаш» (довідка від 20.07.2021 р., № 20.7.15-2021), ТзОВ Інститут земельних відносин та охорони навколишнього середовища (довідка від 27.08.2021 р., № 53), Шацької селищної ради Ковельського району Волинської області (довідка від 15.09.2021 р., № 160) та в навчальному процесі Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка від 14.09.2021 р. № 03-28/01/2674) при підготовці лекційних і практичних занять з курсів: «Публічні фінанси», «Кліматичні фінанси в умовах глобалізації», «Податкова система».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, наукові результати, викладені в дисертації, належать особисто здобувачеві і є його науковим доробком. Із наукових праць, що опубліковано у співавторстві, в дисертаційному дослідженні використано виключно ідеї та положення, що є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні пропозиції автора обговорені та результати дослідження доповідались і отримали схвальну оцінку на 7 науково-практичних конференціях. Серед них: «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (м. Луцьк, 2018, 2020), Міжнародна науково-практична конференція «Імперативи розвитку громадського суспільства у забезпеченні національної конкурентоспроможності» (м. Батумі, Грузія 2018), Міжнародна

науково-практична конференція «Соціально-компетентне управління корпораціями в умовах поведінкової економіки» (м. Луцьк, 2020), Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційний розвиток та безпека підприємств в умовах неоіндустріального суспільства» (м. Луцьк, 2020), Міжнародна науково-практична конференція «Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, фінансів, обліку та права» (м. Полтава, 2021), Міжнародна науково-практична конференція «SCIENCE, INNOVATIONS AND EDUCATION: PROBLEMS AND PROSPECTS» (м. Токіо, Японія, 2021).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано в 12 наукових працях, в т.ч. 5 у фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному виданні та 7 публікаціях у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій, у т. ч. 2 – в зарубіжних наукових виданнях. Загальний обсяг опублікованих робіт складає 5,55 друк. арк., із них особисто автору належить 4,15 друк. арк.

Обсяг та структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьохрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Дисертацію викладено на 192 сторінках. Дисертація містить 20 таблиць, 14 рисунків, 12 додатків, список використаних джерел із 156 найменування на 20 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

1.1. Концептуалізація сутності екологічного оподаткування

Кожна з галузей економіки прямо чи опосередковано пов'язана із використанням природних ресурсів. Таким чином, дослідження більшості сегментів національного господарського комплексу будуть приводити до теми раціонального використання наявних ресурсів. Закономірно, що на державному рівні просто неможливо допустити аби такий економічно та екологічно важливий процес, як раціональне використання природних ресурсів лишився поза увагою.

Відповідно, держава, як регулятор, має досить обмежений список важелів впливу на забруднювачів та природокористувачів. На раціоналізацію використання природних ресурсів держава впливає через юридичні та економічні важелі, зокрема через податки та збори. Проблема стану довкілля та бездумного використання природних ресурсів виникла тому, що уряди дозволяли це роками, обираючи економічну вигоду на противагу можливим наслідкам. Питання екології та природних ресурсів з першого погляду не нагальне, адже важливіше забезпечити економічне зростання, вирішити питання обслуговування державного боргу, забезпечити виплати незахищеним верствам населення, при тому його неможливо буде вирішити за один день, навіть одним десятиліттям. Економічні та юридичні важелі впливу на екологізацію та раціоналізацію дій економічних суб'єктів дозволять уникнути стану за якого проблеми із довкіллям пройдуть точку неповернення.

Споживацький підхід до діяльності економічних суб'єктів не є єдиним можливим шляхом отримати прибуток та забезпечити розвиток як окремого підприємства, так і цілої країни. Підтвердженням вищезазначеної тези є досвід ряду країн, які обрали шлях «зеленої» економіки, чим підкреслили

співнапрямленість векторів державної політики щодо питання екології та розвитку економіки.

Вплив екологічних факторів на економіку є очевидним: економіка як сфера матеріального виробництва прямо залежить від ресурсної бази, територіального базису та природної сировини. А якість і кількість останніх визначають як можливості, так і межі економічного зростання [24].

Тобто екологічні фактори створюють підґрунтя для економіки, фактично їх наявність забезпечує можливість існування економіки, і навпаки, повна їх відсутність зруйнує економіку навіть найрозвиненішої країни. Нищівний вплив економічної діяльності на якість та кількість природних ресурсів фактично є знищенням перспектив розвитку економіки в майбутньому.

Фактори негативного впливу економіки на довкілля:

- реалізація економічної політики на рівні держави, що спирається на екстенсивне залучення природних ресурсів до господарської діяльності;
- відсутність стратегії, що визначає допустимі масштаби використання природних ресурсів в найбільш ресурсоємних галузях;
- неузгодженість законодавчих та нормативно-правових актів щодо регулювання освоєння природо-ресурсного потенціалу країни;
- недостатній рівень екологічної свідомості населення, що призводить до негативного впливу на довкілля на побутовому рівні, так і при прийнятті дотичних до екології рішень керівним складом підприємств;
- низький рівень зацікавленості органів влади у взаємодії з міжнародними організаціями щодо отримання та ефективного використання коштів для реалізації природоохоронних заходів;
- відсутність державної підтримки та сприятливого інституційного, інформаційного, фінансового забезпечення заходів спрямованих на охорону природного навколишнього середовища [24].

Для України, як і для більшості країн світу регулювання раціонального використання природно-ресурсного потенціалу є питанням, яке не може лишитись поза увагою уряду. Одним із способів регулювання дій суб'єктів господарювання

із залученням природних ресурсів є використання коригувальних податкових інструментів. Фактично, провадячи господарську діяльність підприємство зорієнтоване на отримання власних вигід у вигляді прибутку та уникнення отримання збитків. Так, в процесі діяльності, що потенційно або реально може нанести шкоду навколишньому середовищу, при тому не супроводжується потенційними збитками безпосередньо для суб'єкта господарювання, суб'єкт не враховує свій вплив на довкілля приймаючи управлінські рішення. З вищезазначеного випливає необхідність створення таких умов, за яких суб'єкт господарювання повинен буде враховувати суспільні інтереси. Формування таких умов покладається на державу і одним з інструментів, що дозволяють їх забезпечити є використання податків та зборів. Ідея використання коригувальних податкових інструментів була сформульована Артуром Пігу у його праці «Економічна теорія добробуту» (1924 рік) [75], який запропонував розглядати податки як інструмент впливу на поведінку забруднювачів навколишнього середовища, з одного боку, та як стимул до природоохоронної діяльності через дотації – з іншого [22].

Наразі коригування поведінки економічних суб'єктів в напрямку екологізації діяльності стало нормою для розвинених країн світу, проте при всій очевидній необхідності такого коригування, переважна більшість країн світу значно відстає в цьому питанні, власне, як і в розвитку економіки. Такий стан речей можна пояснити спираючись на історію становлення економіки навколишнього середовища. З початком промислового перевороту суспільство було зорієнтоване на вирішення внутрішніх проблем на тлі яких питання стану навколишнього середовища не було настільки актуальним, тим більше, що стан його змінювався поступово і зміни не були настільки помітним. Уряди провідних країн світу чітко бачили вигоду від промисловості, що надзвичайно швидко розвивалась, поповнювала державні бюджети за рахунок податків та забезпечувала робочими місцями населення. Відповідно класична економічна школа вказаного періоду не відзначала жодного негативного екологічного впливу від науково-технічного прогресу. При тому, науковцями відзначалось, що

максимально можливий обсяг виробництва буде на рівні повного використання всіх ресурсів. Таким чином, пов'язувалась максимальна прибутковість із вичерпністю ресурсів, проте зовсім не висвітлювався негативний вплив на довкілля [64].

Англійський економіст Артур Пігу першим говорить про вплив зовнішніх ефектів економічної діяльності, що можуть мати як негативний, так і позитивний вплив на суб'єкти економічної діяльності, називаючи їх екстерналіями. Фактично, екстерналії прямо не впливають ні на процес здійснення господарської діяльності суб'єктом господарювання, ні на отримані результати його діяльності. Забруднення навколишнього середовища і є екстерналією, що жодним чином не впливає на економічний стан забруднювача, при тому впливає на третіх осіб, що не отримують жодних економічних вигод від діяльності забруднювача. Закономірно, що забруднювач зацікавлений в мінімізації витрат та нівелюванні впливу факторів, що потенційно вплинуть на рівень його прибутку і екстернальні витрати не входять в список пріоритетних для покриття, тож, з точки зору прибутковості, забруднювач «делегує» боротьбу з екстерналіями на третіх осіб [91].

Навколишнє середовище, як економічний фактор починає розглядатись з початку 60их років минулого століття. На той час стало неможливим ігнорувати вплив забруднення середовища на здоров'я та навіть рівень інтелектуального розвитку населення (дослідження впливу тетраетил свинцю на рівень IQ поколінь до та в період його активного застосування в паливній промисловості). З розвитком радіо та телебачення розголосу набули ряд техногенних катастроф, що мали наслідками десятки, а то і сотні смертей в містах, де розташовані великі промислові підприємства. І якщо раніше, поодинокі летальні випадки або невиліковні хвороби працівників цих підприємств сприймались як прийнятна плата за економічний розвиток, то з набуттям масовості таких явищ невдоволення населення зростало, що становило загрозу, як для уряду, так і для бізнесу. Тож у 1955 році у США було прийнято Акт про контроль над забрудненням повітря. Вказаний документ не встановлював жодних обмежень на забруднення, проте

відкривав науковцям доступ до проведення досліджень на підприємствах-забруднювачах і робив можливим проведення паралелі між рівнем захворюваності населення та конкретними хімічними сполуками [121].

В 70х роках в США, в штаті Мен за ініціативи Едмунда Маскі з'являється перший в світі Департамент охорони навколишнього середовища. Протягом наступних чотирьох років робоча група на чолі з Маскі Е. розробляє законодавчі акти, що встановлюють норми на викиди та штрафи за їх перевищення. Щоправда, оскільки це були перші закони подібного змісту, вони чітко не визначали, що саме слід робити з відходами, отриманими в наслідок діяльності підприємств, при тому визначали розміри штрафів за забруднення довкілля. Департамент охорони навколишнього середовища активно застосовував штрафні санкції до виробництв і спрямовував ці кошти переважно в сферу освіти. Така практика отримала схвалення від населення на рівні штату, тож з часом створення аналогічних відомств та прийняття законодавчих актів було масштабовано до загальнодержавного рівня. Таким чином в 1963 році з'являється перший в світі Закон про забруднення повітря, що застосовувався, як до промисловості, так і до автомобілів, та встановлював жорсткі обмеження щодо норми викидів, до прикладу, норма викидів вуглекислого газу автомобілем встановлювалась на рівні 13 г/милю, при тому, що тогочасний автомобіль викидав в повітря 87 г/милю, чим змусив промисловість до пошуку систем очистки викидів як безпосередньо на виробництвах, так і в автомобільній промисловості [119].

В той же час з'являються перші моделі світової динаміки, що враховують екологічний фактор, як той, який обмежуюче впливає на економічний розвиток. Першою такою принципово новою моделлю була робота Джея Форрестера. Модель Форрестера відображає, що зменшення природних ресурсів викличе спад в промисловості, оскільки ріст цін на обмежені ресурси сповільнить ріст капітальних вкладень і приведе до скорочення виробництва. Такий розвиток подій приведе спершу до сповільнення темпів приросту населення, а з часом і чисельності. В іншому варіанті, Форрестер припускає можливість подолання спаду в промисловості за рахунок заміни природних ресурсів шляхом

промислових розробок. Роботи Форрестера розглядаються виключно з методологічної точки зору, оскільки, зважаючи на високий рівень агрегування, точність результатів не може прийматись як практично застосовувана, що не применшує їх цінності, притому формує поле діяльності його послідовників в напрямку деталізації опису еколого-економічної системи, розширення параметричного простору та числа диференціальних рівнянь, що описують динаміку взаємозв'язку та взаємодії різних факторів. Однією з праць, що реалізують вищезазначене є «Межі зростання», групи вчених Массачусетського університету під керівництвом Денніса Медоуза [63].

«Межі зростання» відрізняються від робіт Форрестера більш розширеним діапазоном варіантів імітацій. Якщо в моделі Форрестера найбільш оптимістичні гіпотези пов'язані з нормалізацією рівня споживання природних ресурсів та регулювання рівня забруднення, то в «Межах зростання» Медоуз з колегами говорять про ймовірність подвоєння початкових запасів або навіть необмеженості природних ресурсів, контроль народжуваності, забруднення довкілля та інтенсивний шлях розвитку сільського господарства, при всіх зазначених оптимістичних прогнозах, світова система змушена буде відмовитись від економічного росту аби не самознищитись до кінця ХХІ століття [63].

Форрестер та Медоуз наголошують на необхідності нульового росту. Для тогочасного суспільства подібні висновки були неприйнятними, адже перспектива швидкої загибелі, як і перспектива відмови від економічного розвитку, породили потребу у розробці нових моделей перспектив економічного розвитку.

Усвідомивши ряд недоліків, якими супроводжувались роботи Форрестера та Медоуза, а саме абстрагування від соціального устрою, Михайло Месарович та Едуард Пестель презентують в 1974 році Римському клубу доповідь, що мала неабияку відмінність від робіт попередників, новизна полягала в пропозиції обмежити індустріалізацію малорозвинених країн. Провівши масштабні дослідження групи науковців під керівництвом Месаровича та Пестеля прийшли до практично однакових прогнозів, чим ще раз підтвердили об'єктивність застосовуваних методів дослідження. Результат показав, що при збереженні

тогочасних темпів розвитку промисловості вже в другій половині ХХІ століття світ прийде до стану повного виснаження основних ресурсів, що в свою чергу приведе до розпаду суспільства на фоні ресурсної кризи. Наслідком вищезазначеного прогнозується скорочення чисельності населення щонайменше вдвічі. Аби уникнути кризи автори доповіді пропонують негайного обмеження використання ресурсів, зупинки приросту населення та припинення росту промислового виробництва. За висновками вчених суспільство має розвиватись як система взаємопов'язаних, гармонійно взаємодіючих частин і зосередити свою увагу на продовольчому забезпеченні, в не промисловому розвитку, особливо це стосується малорозвинених країн [24].

Практично в той же час на засіданні ООН в Стокгольмі, в 1972 році Моріс Стронг презентує звіт про стан екології з результатами досліджень 158 вчених з 58 країн, який чітко показує взаємозалежність наслідків діяльності промисловості та критичний стан екології, що потенційно може призвести до глобальної екологічної і, як наслідок економічної, катастрофи. В результаті в ООН було створено окремий підрозділ, сферою діяльності якого визначається зменшення забруднення навколишнього середовища – Програму ООН з захисту довкілля (UNEP) [100].

Діяльність UNEP включає в себе різного роду проекти щодо захисту довкілля, участь у створенні міжнародних конвенцій в галузі екології та охорони навколишнього середовища, матеріальні та інформаційну підтримку щодо імплементації проектів екологічного спрямування. Одним з найпомітніших в історії результатів діяльності UNEP є прийняття Декларації щодо довкілля та розвитку та Рамкової конвенції ООН зі зміни клімату, 1992 рік Ріо-де-Жанейро на Саміті Землі. Декларація є одним з основних джерел екологічного права більшості країн та визначає основні засади регулювання взаємодії із природним капіталом [122].

Поняття природного капіталу є досить багатограним та об'єднує значну кількість взаємопов'язаних ресурсів. Г. Дейлі визначає природний капітал як ресурс, що генерує потік природних послуг та матеріальних природних ресурсів.

О. О. Веклич та Т. М. Яхєєва визначають його як фонд, що виробляє природні блага та екологічні послуги, при тому ці функції можуть виконувати тільки цілісні повноцінні екосистеми, які і є складовими природного капіталу. Л. С. Гринів природним капіталом називає природно-ресурсний потенціал, що реалізовує функції участі у виробничому процесі та забезпечує відтворення природи через обмінні процеси енергією та речовиною у межах певної території. Ми схилиємось до використання узагальнення поняття природного капіталу, яке пропонує Шлапак М.Ю., зазначаючи, що природний капітал об'єднує весь комплекс природних ресурсів та не обмежується ні поточною, ні перспективною його роллю в економічній системі [126].

Природний капітал поділяється на:

- критичний, до якого відносяться блага, що не можуть бути жодним чином замінені, наприклад, озоновий шар, клімат, заповідні території на які не здійснювався вплив людини. Критичний природний капітал незамінний і тому не може мати ціни

- інший – відновлювані природні ресурси та мінеральні ресурси, що можуть бути частково чи повністю відновлені або замінені іншими формами капіталу [8].

Це в свою чергу в подальшому повинно впливати на формування запиту суспільства на компенсацію збитків, нанесених критичному та іншому капіталу формуючи жорстку світову політику щодо використання фінансових та юридичних важелів впливу на економічні суб'єкти, що провадять господарську діяльність із використанням зазначених ресурсів. Лімітування використання критичного капіталу та збитків завданих критичному капіталу має бути абсолютним стримуючим фактором при прийнятті економічних рішень суб'єктами господарювання. На всіх рівнях слід встановити відповідні обмеження щодо нормативів якості води, повітря, збереження біорізноманіття. Щодо споживання відновлюваного (іншого) природного капіталу – регулювання обсягів споживання теж повинно мати місце, враховуючи систему оцінки відновлюваності, замінності та наявних обсягів ресурсу [22].

Ще один стримуючий фактор щодо напрямку та темпу розвитку

промисловості – рівень забруднення природного середовища та асиміляційний потенціал відповідної території. Якщо певна діяльність має негативний екологічний вплив на довкілля то наслідком такої діяльності буде зменшення економічної стійкості регіону на фоні екологічних проблем, тож прогнозовані затрати на попередження чи вирішення їх слід вимірювати та «закладати в ціну діяльності» існуючих видів діяльності на території [64].

Виходячи з вищезазначеного робимо висновок, що існує два лімітуючі фактори економічно-екологічного розвитку – наявність природних ресурсів та забруднення довкілля. Якщо до вищевказаного висновку додати весь перелік міжнародних угод, конвенцій, програм, щодо збереження та відновлення довкілля, то найбільш дієвим інструментом впливу урядів на суб'єкти господарювання є фінансові інструменти, що можуть мати як стимулюючий вплив (дотації, пільги, компенсації і т. д.), так і стримуючий (податки, збори, штрафи). При тому для використання стимулюючих інструментів необхідно акумулювати кошти у державному бюджеті чи спеціальних фондах, що відбувається за рахунок стримуючих інструментів. Оскільки штрафи є ситуативним доходом, обсяг якого важко спрогнозувати, основну увагу ми приділимо податкам та зборам.

Необхідність їх застосування, як способу впливу на поведінку суб'єктів господарювання підтверджена Програмою дій Європейського Союзу з охорони навколишнього природного середовища (1973 р.), що пов'язана з реалізацією принципу «забруднювач платить». Наступним етапом у розвитку екологічного оподаткування є ідея подвійного виграшу (win-win situation). Вона полягає в економічному стимулюванні охорони довкілля та раціональному природокористуванні за допомогою введення екологічних податків з одночасним зниженням податкового навантаження на інші об'єкти оподаткування [64]. Варто відзначити, що зміщенні податкового навантаження з виробництва на споживання, та на ресурсні та екологічні платежі є характерними рисами податкової системи розвинених країн ЄС та відповідають принципам відкритості, простоти та соціальної справедливості [36].

Нова європейська стратегія економічного розвитку «Європа 2020: стратегія

розумного, стійкого і всеосяжного зростання» значну увагу приділяє втіленню в життя ідеї більш раціонального використання природних ресурсів, покращенню екологічної ситуації, розробці нових екологічно чистих технологій. Згідно з єдиною екологічною стратегією, яка розрахована до 2020 р. і дістала назву «Стратегія 20–20–20», планувалось на 20 % скоротити викиди парникових газів (від рівня 1990 р.), довести до 20 % частку виробництва енергії за рахунок відновлювальних джерел енергії, а загальні енерговитрати країн – членів ЄС мають скоротитися на 20 % [76].

У країнах – членах ЄС поширеною є практика застосування екологічного оподаткування. Зважаючи на прагнення України до євроінтеграції ми вважаємо за доцільне використання європейської практики та регулювання впливу на довкілля суб'єктами господарювання шляхом використання системи екологічного оподаткування.

Директорат із податків і митних зборів Європейської комісії розподілив екологічні податки на сім груп за сферами використання [148]:

- енергетичні податки (на моторне паливо, енергетичне паливо, електроенергію);
- транспортні податки (на пройдені кілометри, щорічний податок із власників, акцизи при купівлі автомобіля);
- плата за забруднення (емісія забруднювальних речовин в атмосферу й викиди у водні басейни);
- плата за розміщення відходів на звалищах та їх переробку;
- податки на викиди речовин, що призводять до глобальних змін (руйнування озонового шару);
- податок на шумовий вплив;
- плата за використання природних ресурсів.

У світовій практиці дещо різняться підходи до трактування екологічного оподаткування. Так, у країнах-членах ОЕСР поширеним є оподаткування екологічно шкідливої продукції або продукції, що містить екологічно шкідливі речовини. Як правило під оподаткування потрапляють енергоносії, транспортні

засоби, добрива, пестициди, мастила, шини, озоноруйнуючі речовини, фарби, розчинники, електричні лампи, електротехнічне та електронне обладнання, гальванічні елементи, акумулятори, побутова техніка та інша продукція, що споживається значними обсягами та негативно пливає на довкілля та здоров'я споживачів. Така підгрупа податків дозволяє регулювати попит через збільшення ціни для кінцевого споживача, а відповідно й регулювати обсяги виробництва. Споживачі отримують мотивацію до свідомого споживання та екологічно обґрунтованих рішень при виборі товару чи послуги, при тому держава отримує можливість акумулювати кошти на реалізацію природоохоронних заходів.

В ряді країн здійснюється оподаткування імпорту товарів, що мають негативний вплив на навколишнє середовище. Також поширеною практикою є оподаткування упаковки та пакувальних матеріалів, що дозволяє реалізувати програми з підтримки вторинної переробки [59].

Щодо України, то відповідно до Податкового кодексу, екологічний податок – це загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками понад установлені особливими умовами ліцензії строк [77].

Таким чином трактування екологічного податку в Україні є досить вузьким і надто конкретизованим [59]. На нашу думку, фактично екологічний податок в існуючому трактуванні є податком на пряме забруднення, що суперечить європейській практиці. Тож вважаємо за доцільне розширення поняття екологічного податку до системи екологічного оподаткування. Та пропонуємо наступне визначення поняття: система екологічного оподаткування – це сукупність форм, методів, принципів, інструментів спрямована на інтерналізацію екологічних витрат та акумулювання коштів доступних для фінансування природоохоронних заходів для досягнення цілей кліматичної нейтральності, що включає в себе власне екологічний податок в поточному значенні, податки на

енергію, транспорт, ресурсні платежі.

Основна ідея впровадження екологічних податків полягала у встановленні залежності між обсягом впливу діяльності суб'єктів господарювання на довкілля та природні ресурси та розміром податків, що повинен сплатити суб'єкт господарювання [97]. При тому екологічне оподаткування дозволяє перенести податкове навантаження з праці, як основного фактора виробництва, на використання природних ресурсів, виробництво екологічно шкідливих товарів і видів діяльності. Екологічне оподаткування виконує три основні функції [77]:

- природоохоронну;
- стимулюючу;
- фіскальну.

Природоохоронна функція реалізується в наслідок акумулювання державою коштів з екологічного оподаткування для фінансування природоохоронних заходів та відшкодування збитків, завданих навколишньому середовищу та здоров'ю населення.

Стимулююча функція полягає у спонуканні до екологічної поведінки платників, що сприяє зменшенню навантаження на довкілля. Таким чином держава може регулювати рівень техногенного навантаження на довкілля, впливаючи на поведінку суб'єктів господарювання для зменшення або і повної відмови від споживання продукції, що на етапі виробництва, споживання чи після завершення терміну експлуатації згубно діє на навколишнє середовище та здоров'я населення.

Фіскальна функція екологічного оподаткування реалізується через суттєве наповнення бюджету екологічними податками різних видів [59]. На нашу думку, фактично екологічний податок є податком на пряме забруднення.

Ми також вважаємо, що фіскальна функція екологічного податку має в собі протиріччя: з одного боку держава завжди зацікавлена у збільшенні доходів, проте у випадку з екологічним податком, це означає і збільшення збитків нанесених довкіллю, що призведе до збільшення видатків держави на подолання цих наслідків. Виникає «фіскальний зелений парадокс», коли держава зацікавлена

одночасно і в отриманні доходу від екологічного податку, і в зменшенні обсягів забруднень природного середовища, яке призведе до зменшення таких надходжень.

На нашу думку, визначені функції екологічного оподаткування не розкривають повною мірою сутності екологічного оподаткування, тож для повноти розуміння екологічного оподаткування та узгодження фіскальної, інвестиційної та екологічної політики держави вважаємо доречним розширити перелік функцій екологічного податку наступними:

- інноваційна;
- інвестиційна;
- інституційна.

Інноваційна функція виникає в наслідок ефективного впливу екологічного оподаткування на зміну поведінки його платників в частині ресурсоспоживання та здійснення забруднення довкілля, з метою зменшення суми екологічних податків, що підлягають сплаті, а отже платники податку запроваджуватимуть нові технології та обладнання для зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище. Таким чином екологічне оподаткування сприяє науково-технічному прогресу як обумовленій необхідності для зменшення обсягів викидів, що пропорційно зменшить суму екологічного податку.

Інвестиційна функція полягає в поживленні інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання в оновлення основних засобів та впровадження нових технологій, для чого можливе залучення як власних коштів, так і коштів отриманих через «зелені» кредити чи від операцій з «зеленими» облігаціями, додатково залучених коштів міжнародних кліматичних фінансових організацій.

Інституційна функція виникає в наслідок потреби в існуванні окремих інститутів, що формують організаційно-правове середовище для функціонування екологічного оподаткування. Існування окремих установ та організацій, що обслуговують механізм екологічного оподаткування в кожній з його складових в частині законодавчого регулювання та практичної реалізації для ефективного виконання ним інших покладених функцій.

Отже, екологічний податок запроваджено як інструмент впливу на рівень та обсяги забруднень та регулювання споживання природних ресурсів, зменшення негативного впливу на довкілля в процесі господарської діяльності людини, акумулювання коштів для фінансування діяльності, що компенсує збитки завдані раніше та дозволить уникнути їх в майбутньому шляхом виконання покладених на нього функцій.

1.2. Інституційно-організаційні основи екологічного оподаткування в Україні та країнах ЄС

На початок XXI століття людство опинилося за крок від глобальної екологічної кризи. За даними ООН забруднення повітря щороку вбиває до 7 мільйонів людей [150], третина жителів Землі, близько 2,2 мільярда осіб, не мають доступу до безпечної питної води і до 2050 року ця цифра зросте до 5 млрд. [13], одному мільйону видів тварин і рослин зараз загрожує вимирання [54]. Така ситуація обумовлює пошук моделей розвитку суспільства, що дозволять зрівноважити екологічну ситуацію та відвернути загрози людству, що вже очевидно перестали бути потенційною, а є цілком реальними та здатними знищити не лише існуючий лад, а й людство в цілому.

Суспільний запит на пошук оптимального сценарію розвитку знайшов відображення у концепції сталого розвитку – концепція щодо необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їхню потребу в безпечному і здоровому довкіллі. Сталий розвиток — це керований розвиток. Основою його керованості є системний підхід та сучасні інформаційні технології, які дозволяють дуже швидко моделювати різні варіанти напрямків розвитку, з високою точністю прогнозувати їхні результати та вибрати найбільш оптимальний [41].

Питання балансу між ризиками людського розвитку та потребою в ньому неодноразово підіймалось у доповідях ООН, зокрема у 2011, році автори доповіді

пов'язують перспективу подальшого розвитку з екологічними ризиками та проблемами нерівності: «Прогнози свідчать про те, що нездатність знизити серйозні екологічні ризики та зупинити поглиблення нерівності загрожує уповільненням стійкого прогресу серед бідного населення, яке складає більшість мешканців нашої планети, і навіть повернути назад процес глобальної конвергенції людського розвитку. У доповіді ООН 2014 року зазначалось, що «реальний прогрес людського розвитку залежить не лише від розширення життєво важливих можливостей вибору та здатності людей отримати освіту, бути здоровими, досягти певного рівня життя та почувати себе у безпеці. Він також залежить від того, наскільки надійні ці досягнення та чи є достатні умови для сталого людського розвитку. Оцінка прогресу у людському розвитку є неповною без аналізу та оцінки вразливості» [52].

Спираючись на визначення Комісії ООН та науковий аналіз, Г. Дейлі термін «сталий розвиток» визначає як означення гармонійного, збалансованого, безконфліктного прогресу всієї земної цивілізації, груп країн (регіонів, субрегіонів), а також окремо взятих країн нашої планети за науково обґрунтованими планами (методами системного підходу), коли в процесі неухильного інноваційного інтенсивного економічного розвитку країн одночасно позитивно вирішується комплекс питань щодо збереження довкілля, ліквідації експлуатації, бідності та дискримінації як кожної окремо взятої людини, так і цілих народів чи груп населення, у тому числі за етнічними, расовими чи статевими ознаками [69].

Еколого-економічна теорія має напрацювання стосовно визначення межі сталості щодо потоків сировини та енергії, запропоновані економістом Г. Дейлі, які називають «трьома правилами»:

- для відновлюваних ресурсів (грунту, води, лісів, риби) – швидкість використання не може перевищувати швидкість їх самовідновлення;
- для невідновлюваних ресурсів (викопних видів палива, руд з високим вмістом металів й інших сполук, ґрунтових вод) – швидкість споживання не може перевищувати швидкості, з якою для заміщення невідновлювального ресурсу

може використовуватися інший, відновлюваний ресурс;

- для забруднювачів – швидкість виникнення не має перевищувати швидкості його розпаду, поглинення або перероблення середовищем без шкоди для відповідного стоку [155].

Сформульована та описана концепція сталого розвитку потребувала підкріплення конкретними моделями розвитку суспільства, однією з них є модель «зеленої економіки». Уперше термін «зелена економіка» ввела група провідних вчених: Д. Піарс, А. Маркандія, Є. Барбієр у звіті Уряду Великобританії «Концепція зеленої економіки» (1989 р.) в рамках вирішення питань сталого розвитку.

«Зелена» економіка є орієнтованою на результат системою відносин, що охоплюють виробництво, розподіл, обмін та споживання, побудовані на засадах екологічно орієнтованої діяльності, підтримують збереження та відновлення природного середовища і забезпечують мінімальний негативний вплив на нього за рахунок розвитку секторів економіки, що діятимуть на відповідних засадах. «Зелена» економіка є базисом реалізації концепції сталого розвитку [61] ґрунтується на принципах взаємодії суспільства і природи та передбачає гармонізацію економічного, соціального розвитку та збереження довкілля.

Відповідно до Програми ООН з охорони довкілля «зелена» економіка, досягається шляхом формування політики підтримки «зелених» галузей через інвестування у «чисті» технології, відновлювальну енергетику, водопостачання, транспорт, управління відходами, «зеленому» будівництві, органічному сільському господарстві. При тому вона концентрує зусилля й на стимулюванні економічного розвитку, створенні робочих місць і подоланні бідності, скороченні викидів парникових газів, раціональному використанні природних ресурсів і зменшенні обсягів відходів [155].

До основних принципів «зеленої» економіки належать:

- рівність і справедливість у межах одного покоління і між поколіннями;
- узгодженість «зеленої» економіки із принципами сталого розвитку;
- обережність щодо соціальних наслідків і впливу на навколишнє

середовище;

- розуміння високої цінності природного й соціального капіталу;
- ефективність використання ресурсів, стійке споживання і виробництво;
- відповідність макроекономічним цілям шляхом створення «зелених»

робочих місць, підвищення рівня конкуренції і зростання в основних галузях [93].

У вітчизняній системі нормативно-правового регулювання документом, що висвітлює принципи, що відповідають суті «зеленої» економіки є Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [148], в якому досить детально визначені основні принципи охорони навколишнього природного середовища (Додаток А), та навіть при такій деталізації не вистачає акцентування уваги на ефективному використанні ресурсів та конкретики щодо врахування інтересів громад, підприємств та галузей при реалізації заходів спрямованих на «озеленення» економіки, тож, на нашу думку, доречно доповнити перелік: принципом ефективного використання ресурсів та принципом узгодження природоохоронних заходів з інтересам громад, підприємств та галузей.

«Зелена» економіка або ж екологізація економіки – вдалий спосіб поєднання економічного прогресу та забезпечення екологічної стійкості та соціальної рівності, є інструментом розв’язання проблем сталого розвитку та глобального потепління. Для повномірної реалізації такого інструменту на рівні ООН та ЄС прийнято ряд важливих угод, конвенцій, протоколів та рекомендацій, проте цього недостатньо аби досягнути поставлених цілей. Теоретичні базові принципи зеленої економіки є орієнтиром світового розвитку, їх відображено документами ООН, зокрема в Порядку денному сталого розвитку на період до 2030 року та в Цілях сталого розвитку, що повинні вирішити суперечності між економічними та екологічними цілями держав, а як наслідок, бізнес та населення. Щодо практичної реалізації, то основним стримуючим фактором є відсутність фінансового механізму, що узгодить потреби у економічному зростанні та екологічній стабільності, що частково є взаємодоповнюючими, а частково суперечать одна одній. При тому варто враховувати і нерівні фінансові можливості країн світу, що призводить до розбалансу як матеріальної, так і моральної готовності до реалізації

програм екологізації економіки.

Для України теж актуальний внутрішній конфлікт інтересів, адже на сьогодні неможливо обрати між розвитком економіки, яка тримається переважно на галузях, що приносять шкоду екології та «зеленою» економікою, яка знищить надто багато робочих місць. Наразі вибір стоїть між забезпеченим сьогодні та чистим довкіллям завтра. Україна, посіла 92-ге місце в глобальному рейтингу добробуту за 2020 рік та є найбільш бідною країною Європи за рейтингом МВФ за підсумками 2019 року [14] і одночасно з цим опинилась на 8 місці з-поміж країн Європи та на 43 місці в світовому рейтингу за рівнем забруднення повітря 2020 році [116], тож знаходиться в пошуку механізму розв'язання екологічних проблем розв'язуючи економічні. В умовах глобалізації Україна просто зобов'язана долучатись до вирішення світових проблем і не лише для визнання на міжнародній арені, а й тому, що внутрішні проблеми кожної з країн, як правило перебувають у тісній взаємодії із проблемами глобального характеру і здебільшого перші є причинами других.

Стратегія сталого розвитку є моделлю, орієнтованою на досягнення оптимального балансу між трьома складовими розвитку – економічною, соціальною та екологічною [4].

У вересні 2015 року у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку в підсумку якого було затверджено 17 Цілей сталого розвитку :

1. подолання бідності;
2. подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства;
3. забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці;
4. забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх;
5. забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат;

6. забезпечення доступності та сталого управління водними ресурсами та санітарією;
7. забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх;
8. сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх;
9. створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям;
10. скорочення нерівності;
11. забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів;
12. забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва;
13. вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками;
14. збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку;
15. захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття;
16. сприяння побудові миролюбного и відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях;
17. зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках глобального партнерства в інтересах сталого розвитку [123].

Підсумковим документом Саміту ООН 2015 року документом «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», окрім 17 цілей сталого розвитку було затверджено 169 завдань, виконання яких повинно забезпечити реалізацію зазначених цілей, більшість з яких прямо чи

опосередковано пов'язані з концепцією «зеленої» економіки. Проте, навіть зважаючи на продуманість та деталізацію рекомендацій щодо переорієнтації економіки через проведення структурних реформ для забезпечення екологічного невиснажливого шляху розвитку економіки, в ній ігнорується той факт, що кожна із визначених в стратегії цілей потребує фінансування.

На рівні Європейського Союзу діють міжнародні фінансові організації та програми, що мають на меті фінансування заходів «озеленення» економіки, до прикладу, що впливають на формування екологічно орієнтованих тенденцій в економіці та в свої діяльності слідують принципам екологічної політики ЄС: Датське агентство з міжнародного розвитку (DANIDA), Департамент з питань довкілля, продуктів харчування і села Уряду Великобританії (DEFRA), Північна екологічна фінансова корпорація (NEFCO — The Nordic Environment Finance Corporation), Equilibrium Capital, New Cycle Capital, Державний секретаріат Швейцарії з економічних питань (SECO), Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій, Глобальний фонд кліматичного партнерства (GCPF — Global Climate Partnership Fund), Місцевий розвиток, орієнтований на громаду (CBA), Німецьке бюро міжнародної співпраці (GIZ), Північна екологічна фінансова корпорація (NEFCO — The Nordic Environment Finance Corporation), Програми територіального співробітництва Східного сусідства (EaPТС), Східноєвропейське Партнерство у сфері енергоефективності та екології (E5P), Фонд «Східна Європа», INOGATE[121]. При тому зважаючи на критичність стану навколишнього середовища, беззаперечним є факт, що потреба в коштах для фінансування природоохоронних заходів значно перевищує можливості міжнародних фондів, організацій та програм. Фінансування від міжнародних організацій доволі ситуативне з ряду причин, особливо в умовах пандемії, коли кожна з країн, що фінансує міжнародні організації, зацікавлена в реінвестуванні у власну економіку.

На приватне фінансування зі сторони бізнесу годі й розраховувати доти, доки «зелені» напрямки не стануть більш прибутковими від традиційних, адже бізнес інвестує лише в ті напрямки, які гарантують прибуток. Таким чином, пошук

коштів на озеленення економіки першочергово є завданням уряду кожної з країн, яка обрала шлях екологізації. Як відомо, основним джерелом наповнення бюджетів країн є податки, тож, що на реалізацію програм, спрямованих на озеленення економіки кошти повинні бути акумульовані за рахунок відповідного оподаткування.

Концепція «зеленої» економіки породжує ряд понять пов'язаних з її існуванням та реалізацією. Зокрема виникає потреба у виокремленні із світового фінансового потоку коштів, що дотичні до «зеленої» економіки. Так у 1992 році Річард Сандор вперше використовує термін «зелені» фінанси. При тому, що минуло майже три десятиліття, досі не існує єдиного визначення даного поняття. Зелені фінанси трактують: як кошти, що спрямовуються на досягнення економічного росту за одночасного скорочення викидів забруднюючих речовин і парникових газів, мінімізації відходів і підвищення ефективності використання природних ресурсів; як фінансові продукти і послуги, які можуть бути використані для сприяння екологічно відповідальним інвестиціям і стимулювання низьковуглецевих технологій, проектів, галузей і підприємств; як політичні та інституційні механізми для залучення приватних капіталовкладень в «зелені» галузі промисловості, включаючи кредитування, фонди прямих інвестицій, облігації, акції та страхування; як форми інвестицій або кредитування, які враховують вплив на навколишнє середовище і підвищують екологічну стійкість економіки; як фінансові відносини, суб'єкти та фінансові заходи, що забезпечують умови сталого розвитку і виступають важливим елементом фінансово-економічного регулювання природокористування на всіх рівнях. Отож, поняття «зелені фінанси» охоплює широкий діапазон фінансових відносин, інструментів та засобів, призначених для екологічно орієнтованих технологій, проектів, видів діяльності чи підприємств різних форм власності.

Традиційно для фінансування природоохоронних заходів залучаються кошти державного та місцевих бюджетів, екологічних фондів, громадських організацій різного рівня, кошти підприємств, установ та організацій, міжнародних фінансових організацій та спеціалізованих фондів. Притому,

останніми роками до джерел фінансування «зелених» проектів додалися зелені кредити, зелені облігації, інвестиційні трасти «зеленої» інфраструктури тощо. Та все ж незважаючи на різноманіття джерел фінансування, базовим та найбільш дієвим інструментом протидії негативним змінам довкілля у більшості розвинених країн світу вважаються екологічні податки [12].

Відповідно до статистичної бази, розробленої спільно в 1997 році Євростатом, Європейською комісією, Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та Міжнародним енергетичним агентством (МЕА), екологічні податки – це «податки, податкова база яких складається з фізичної одиниці (або подібні) деяких матеріалів, що мають негативний, перевірений та специфічний вплив на навколишнє середовище». За відсутності регулювання компанія в процесі виробництва з вищою ймовірністю може виробляти продукт чи надавати послугу не враховуючи його негативного впливу на довкілля. Мета екологічного оподаткування – змусити забруднювачів платити відповідно до принципу «забруднювач платить» та як наслідок – впливати на вибір виробника в сторону зменшення шкоди довкіллю [130]. Артур Пігу ще на початку ХХ ст. пропонував оподатковувати вуглеводневе паливо, що при згоранні виділяє вуглекислий газ [9]. Екологічні податки дозволяють реалізувати принцип «забруднювач платить» та стимулювати перехід від технологій, що несуть потенційну чи реальну загруз довкіллю до «чистих», «зелених» технологій, дозволяють отримати державі додаткові кошти для інвестування та зниження інших податків [71].

Відповідно до вимог Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), належні екологічні норми оподаткування повинні:

- спрямовуватись на суб'єкти господарювання, що генерують викиди забруднюючих речовин;
- екологічне оподаткування повинно охоплювати сфери, що наносять шкоду довкіллю;
- ставка податку повинна відображати нанесений екологічний збиток та мотивувати платника податку до прийняття рішень на користь зменшення негативного впливу на довкілля;

- доходи від реформи екологічного податку можуть бути використані як додатковий дохід або для зменшення інших податків за умови покриття збитків завданих довкіллю;

- зміни щодо екологічного оподаткування повинні проходити із використанням перехідних періодів і бути узгодженими з врегулюванням конкурентоспроможності суб'єктів господарювання [130].

Через екологічне оподаткування в країнах-членах ЄС реалізуються наступні цілі «зеленої» економіки:

- захист довкілля через попередження критичного стану;
- залучення коштів для подальшого фінансування розробки та реалізації заходів спрямованих на попередження нанесення збитків довкіллю та відновлення навколишнього середовища;
- поповнення доходів бюджету країни [42].

Відповідно до цілей концепції «зеленої» економіки, екологічні податки об'єднують в групи за основними цілями використання отриманих доходів:

- стимуляційні податки (стимулювання екологічної поведінки природокористувачів);
- збори на покриття затрат (затрат на відновлення екології та моніторинг і контроль стану довкілля);
- податки, що підвищують доходи (поповнення державного бюджету) [12].

Наразі види екологічних податків загалом у світі та в країнах-членах ЄС зокрема досить різноманітні (Таблиця 1.1). У базі даних економічних інструментів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та Європейського Екологічного Агенства (ЄЕА) нараховується близько 375 екологічних податків та 250 зборів та платежів у країнах-членах ОЕСР.

Більшість екологічних податків у країнах ОЕСР сфокусовано на енергетичних продуктах (150 податків) та транспортних засобах (125 податків). Наступною найбільш популярною групою податків є податки на відходи (близько 50) [71]. Так, енергетичні податки складають 72 % від загальної величини екологічних податків у ЄС, а транспортні податки – 23 % [12]. Крім того, список

податків щорічно розширюється такими, що справляються за викиди шкідливих речовин та видобуток специфічних природних ресурсів.

Таблиця 1.1

Види екологічного оподаткування в деяких країнах ЄС*

Австрія	податок на реєстрацію та використання транспортного засобу, податок на мінеральне паливо, податок (збір) на захоронення або за видалення відходів, податок (платежі) за упаковку
Бельгія	податок на реєстрацію та використання транспортного засобу, податок (збір) на відходи
Греція	річний податок на використання транспортного засобу, податок на мінеральне паливо, податок за викиди
Данія	податок на мінеральне паливо; податок на продукцію, що містить екологічно шкідливі речовини, податок на упаковку, транспортний енергетичний податок, збір за паливо, податок (платежі) за упаковку, збір за непридатні до використання транспортні засоби
Ірландія	податок на мінеральне паливо, транспортний податок
Іспанія	податок на реєстрацію та використання транспортного засобу, податок на мінеральне паливо, платежі за забір і використання водних ресурсів та забруднення водних джерел
Італія	податок на мінеральне паливо, податок на продукцію з паперової маси і паперу
Литва	податки за викиди забруднюючих речовин, податок (платежі) за упаковку
Нідерланди	Плата за забір підземних вод, податок на мінеральне паливо, плата за скид стічних вод, податок за використання системи каналізації
Німеччина	податок на мінеральне паливо, платежі за використання водних ресурсів, податок (збір) на відходи
Польща	податки за викиди забруднюючих речовин, спеціальний лісовий податок, податок (збір) на захоронення або за видалення відходів, податок (платежі) за упаковку
Румунія	податок на реєстрацію та використання транспортного засобу, плата за утилізацію відпрацьованих мастил
Словенія	податок на реєстрацію та використання транспортного засобу, податок (збір) на захоронення або за видалення відходів
Угорщина	збір за непридатні до використання транспортні засоби

Продовження таблиці 1.1

Фінляндія	податок на упаковку, транспортний засіб, податок (платежі) за упаковку, збір за непридатні до використання транспортні засоби
Франція	податок на реєстрацію та використання транспортного засобу, податок на мінеральне паливо, податок на продукцію, що містить екологічно шкідливі речовини, податки і збори на авіаперевезення, плата за порушення якості водних ресурсів та платежі за водоспоживання, податок (збір) на захоронення або за видалення відходів, податок за збирання побутових відходів
Чехія	податок на продукцію, що містить екологічно шкідливі речовини, податки за викиди забруднюючих речовин, податок (збір) на захоронення або за видалення відходів, податок (збір) на відходи, збір за непридатні до використання транспортні засоби
Швеція	річний податок на використання транспортного засобу, податок на продукцію, що містить екологічно шкідливі речовини, податок на упаковку, збір на захист навколишнього середовища, податок на приріст деревини, податок (збір) на захоронення або за видалення відходів, збір за непридатні до використання транспортні засоби

*складено автором на основі [49; 17; 124; 101; 34; 51].

В пункті 1 даного розділу було розглянуто класифікацію екологічних податків, що застосовуються у країнах-членах ЄС. У таблиці 1.2 наведено відповідники української податкової системи, що мають схожу логіку справляння. Таким чином можемо зробити висновок про наближеність вітчизняного податкового законодавства до європейського. При тому, якщо в країнах-членах ЄС поняття «екологічного податку» вживається здебільшого в множині і позначає групу податків, то в Україні відповідно до Податкового кодексу є лише один екологічний податок, що включає в себе платежі за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення, від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти, розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, за утворення радіоактивних відходів та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлені особливими умовами ліцензій строк. Решта податків-відповідників не визначені вітчизняним законодавством як екологічні.

Таблиця 1.2

Порівняння видів екологічного оподаткування з аналогічними податками в Україні*

В ЄС	В Україні
енергетичні податки (на моторне паливо, енергетичне паливо, електроенергію)	Рентна плата за нафту, природний газ і газовий конденсат, що видобуваються в Україні; Мито на нафтопродукти, транспортні засоби та шини до них, що ввозяться суб'єктами підприємницької діяльності та громадянами
транспортні податки (на пройдені кілометри, щорічний податок із власників, акцизи при купівлі автомобіля)	Збір за першу реєстрацію транспортного засобу; Акцизний податок на пальне, автомобілі легкові, кузови до них, причепи та напівпричепи, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів, електрична енергія
плата за забруднення (емісія забруднювальних речовин в атмосферу й викиди у водні басейни)	Екологічний податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення Екологічний податок за скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти
плата за розміщення відходів на звалищах та їх переробку	Екологічний податок розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах
податки на викиди речовин, що призводять до глобальних змін (руйнування озонового шару)	Екологічний податок який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення
податок на шумовий вплив	Немає відповідника
плата за використання природних ресурсів	Рентна плата

*складено автором на основі [130; 77].

Використання екологічного податку як базового елементу «зелених» фінансів сформувало в науковому середовищі три основних підходи щодо довгострокової перспективи його застосування:

- теорія «подвійних дивідендів» («the double dividend»);
- гіпотеза Портера (Porter's hypothesis);

– «Зелений парадокс» (GreenParadox) [14].

Теорія «подвійних дивідендів» передбачає наявність двох основних «дивідендів» екологічного оподаткування: перший – коригування поведінки економічних суб'єктів в напрямку екологізації, другий – використання доходів, акумульованих за рахунок екологічного оподаткування, на зменшення інших податків маючи на меті зменшення рівня безробіття та підвищення ВВП.

Гіпотеза Портера будується на припущенні, що екологічні податки стимулюють вигідні інновації. Майкл Портер вважає, що жорсткі екологічні норми щодо охорони довкілля можуть підвищити продуктивність і стимулювати інновації, сприятимуть відкриттю та впровадженню більш екологічно чистих технологій і поліпшенню стану навколишнього середовища, вплив інновацій робить виробничі процеси і самі продукти більш ефективними.

Суть теорії «Зелений парадокс» полягає в тому, що дії уряду спрямовані на зменшення забруднення, призведуть до зростання забруднення в короткостроковому періоді. До прикладу, перспектива зниження попиту на викопні види палива в довгостроковому періоді призведе до того, що виробники намагатимуться отримати максимум прибутку в короткостроковому періоді збільшуючи обсяги виробництва та наносячи збитки довкіллю значно більші, ніж за рівномірного споживання [120].

Теорія «подвійних дивідендів» та гіпотеза Портера підкреслюють виключно позитивний ефект від використання екологічного оподаткування для коригування поведінки суб'єктів господарювання. Теорія «зеленого парадоксу» акцентує увагу на можливості погіршення стану довкілля в короткостроковому періоді, що потенційно матиме негативні наслідки в майбутньому. Проте, на нашу думку, виробники маючи обмежені виробничі потужності не матимуть змоги значно збільшити обсяги виробництва, а отже й забруднення. Збільшення ж виробничих потужностей буде недоцільною інвестицією з огляду на короткострокову потребу в додатковому обладнанні, персоналі, нерухомості. Тож, «зелений парадокс» – є незначним короткостроковим ризиком, негативний вплив якого буде знівельовано

в довгостроковому періоді за рахунок переходу до «чистих» видів виробництва та незначного короткострокового приросту забруднення.

Становлення екологічного оподаткування прямо пов'язують із становленням вуглецевого податку, що був першим з впроваджених податків з метою інтерналізації забруднення, як фактору прийняття господарських рішень підприємств. Вперше вуглецевий податок було запроваджено у Фінляндії – в 1990 р. Далі – Норвегія, Швеція (обидві – у 1991 р.) та Данія (1994 р.). Ці ж країни першими запровадили податки та збори на викиди діоксиду сірки та оксидів азоту.

Більшість країн впроваджували вуглецевий податок разом із проведенням екоподаткової реформи, таким чином, вуглецевий податок було використано для зниження інших податків, що, відповідно, зменшувало податкове навантаження на підприємства, які впроваджували виробництво з мінімальними викидами або і зовсім без них.

Світовий досвід підтверджує, що використання податкового важеля є наймовірно дієвим інструментом в реалізації переходу до зеленої економіки. Ефективність екологічного оподаткування здебільшого забезпечується за рахунок високих ставок, які спрямовані на те, щоб підприємствам було вигідніше вживати заходи з охорони довкілля, аніж забруднювати його. Головна особливість податкового еколого-економічного інструментарію полягає в тому, що зібрані таким способом кошти надходять на бюджетні рахунки відповідного рівня (державного чи місцевого) і використовуються на фінансування екологічних проблем та відшкодування збитків.

Важливо зазначити, що особливістю екологічного оподаткування є те, що екологічний прогрес досягається з найменшими втратами для економіки, порівняно з іншими інструментами регулювання. Використання цінових стимулів за допомогою оподаткування «шкідливого виробництва» більш високими податками, порівняно з «екологічно чистими» альтернативами, має більш гнучку реакцію виробників і споживачів. Податки стимулюють зміну поведінки за рахунок системи стимулювання, а не примусу [15].

Значні фінансові результати від реформи екологічного оподаткування вже

отримала Німеччина. За рахунок збільшення надходжень від енергетичних податків (із 34,1 млрд євро в 1998 р. до близько 52,7 млрд євро у 2003 р.) вдалося спрямувати 88 % від отриманої суми на зменшення внесків громадян у межах системи державного пенсійного страхування, а 3% використано на фінансування урядової федеральної програми щодо розширення інвестицій у поновлювальні джерела енергії та підвищення енергоефективності будівель [149].

Слід також врахувати, що здійснення таких заходів без системного підходу призведе до негативних наслідків, тому слід враховувати потенційні ризики при запровадженні більш жорсткої політики використання екологічного оподаткування:

- зменшення ділової активності через втрату дозволів, ліцензій або надто високих ставок екологічного податку, що зменшують прибутковість виробництва;

- зростання цін на товари та послуги для населення через прагнення виробників покрити витрати пов'язані із податковим навантаженням при збільшенні екологічного податку;

- збільшення рівня безробіття у результаті припинення або скорочення діяльності суб'єктів господарювання;

- загрози енергетичній та промисловій безпеці через припинення або скорочення діяльності суб'єктів господарювання, яким просто не вигідно буде продовжувати діяльність на території країни із жорсткими обмеженнями.

Отже, кожна країна обирає свій оптимальний шлях застосування такого інструменту як екологічне оподаткування визначаючи найбільш проблемні сфери, що мають згубний вплив на стан довкілля при тому зважаючи ризики пов'язані із екологізацією економіки, адже використання одночасного всього спектру можливих екологічних податків матиме нищівний вплив на економіку.

1.3. Бюджетний механізм функціонування екологічного оподаткування в Україні

Як зазначалось раніше, основою для формування ефективної системи раціональної експлуатації природних ресурсів є впровадження фінансових важелів, що стимулюють суб'єктів господарювання до прийняття екологічно скоригованих рішень. Таким інструментом в Україні та світі є екологічний податок, наше завдання з'ясувати наскільки бюджетний механізм функціонування екологічного оподаткування дозволяє реалізувати поставлені перед ним завдання. Відповідно до фінансово-кредитного енциклопедичного словника, бюджетний механізм – це складова частина фінансового механізму, представлена сукупністю видів і форм організації бюджетних відносин, специфічних методів мобілізації і використання бюджетних коштів, принципів планування та фінансування, умов і методів реалізації фінансового контролю [121].

Уточнимо поняття бюджетного механізму в межах теми екологічного оподаткування, таким чином, бюджетний механізм екологічного оподаткування – структурна одиниця бюджетного механізму, що становить сукупність економічних заходів мобілізації ресурсів від екологічного оподаткування в достатньому обсязі для фінансування заходів спрямованих на природоохоронну діяльність, ефективного розподілу коштів між бюджетами (фондами) різного рівня та ефективного використання відповідно до визначених принципів планування, фінансування та методів реалізації фінансового контролю з метою забезпечення економічно-екологічного розвитку економіки країни шляхом досягнення екологічних цілей кліматичної нейтральності визначених екологічною політикою держави.

Традиційно в економічній теорії визначено такі складові бюджетного механізму:

- Механізм мобілізації доходів;
- Механізм використання бюджетних коштів;
- Механізм управління державним дефіцитом та державним боргом;
- Механізм регулювання міжбюджетних відносин [26].

В контексті розгляду бюджетного механізму функціонування екологічного оподаткування ми адаптували структуру бюджетного механізму відповідно до вітчизняної практики (Рисунок 1.1).

Рис. 1.1. Структура бюджетного механізму функціонування екологічного оподаткування*

*складено автором

Механізм справляння екологічного податку регламентовано Податковим кодексом України. З множини податків та зборів, що справляються в Україні та є відповідникам до європейських екологічних податків таким, що найповніше відповідає принципу «забруднювач платить» і є основним джерелом

акумулювання коштів на державному та місцевому рівнях відповідно до вітчизняного законодавства є екологічний податок [152]. Отже, механізмом, що забезпечує акумулювання коштів є механізм справляння екологічного податку. Структурними елементами якого є фінансові методи, зокрема планування та прогнозування надходжень екологічного податку до бюджетів різного рівня; фінансові інструменти: екологічний податок, методика розрахунку екологічного податку; фінансові важелі: ставка екологічного податку. Наступним елементом бюджетного механізму є механізм розподілу акумульованих коштів між бюджетами різного рівня: Державним бюджетом України, бюджетами областей, бюджетами територіальних громад та в окремих випадках – надання міжбюджетних трансфертів. Кошти, що надійшли до відповідного бюджету через механізм фінансування природоохоронних заходів. Фінансування може бути як прямим – видатки з бюджету відповідного рівня на охорону природного навколишнього середовища, так і опосередкованим – через спрямування частини екологічного податку в створення сприятливих умов для використання «зелених» фінансових інструментів. До них відносимо: «зелені» кредити, «зелені» облігації, інвестиції в «озеленення» економіки.

Варто зазначити, що країни ЄС здебільшого акцентують увагу на оподаткуванні енергоносіїв, що дозволяє досягати високої результативності у сфері екологічного оподаткування. На противагу європейській тенденції, Україна робить акцент на контролі рівня забруднення довкілля, що не дозволяє досягати потрібного рівня ефективності [12].

Платниками екологічного податку є суб'єкти господарювання, установи та організації, якими під час провадження діяльності яких на території України здійснюються:

- викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення (окрім тих, що здійснюють викиди двоокису вуглецю в обсязі до 500 тон за рік);
- скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти;
- розміщення відходів (крім розміщення окремих видів (класів) відходів

як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання);

- утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені);
- тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк [77].

Діючі ставки екологічного податку в Україні є критично низькими, це підтверджено порівнянням зі ставками країн-членів ЄС (Додаток Б). Такі ставки не відповідають рівню нанесених збитків, мають слабкий регулюючий вплив і не дозволяють акумулювати достатньо коштів для реалізації масштабних екологічних заходів [60].

Відповідно до Проекту Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень, номер подання 5600, з 01.01.2022 року ставки екологічного податку буде збільшено із перехідним періодом для збільшених ставок оподаткування викидів у водні об'єкти до 01.01.2025 року, протягом періоду відбуватиметься їх поступове збільшення (Додаток В). Решта ставок оподаткування будуть збільшені у повному обсязі від 01.01.2022 р. [90].

На нашу думку, ставки збільшено недостатньо, порівнявши нову «ціну забруднення» та діючі ставки до збільшення (Додаток Г) робимо висновок, що за більшістю видів відбулось несуттєве збільшення. Найбільше уваги світова спільнота приділяє боротьбі із парниковим ефектом, в Україні це відобразилось на ставці вуглецевого податку, що збільшиться втричі з 2022 року. На перший погляд збільшення суттєве, адже втричі збільшить податкове навантаження на забруднювачів, з іншого боку, збільшення з 10 до 30 грн за тону викидів – це всього лиш досягнення мінімального європейського рівня – в Польщі найнижчий вуглецевий податок серед країн-членів ЄС (1 євро/т).

Важливою особливістю механізму екологічного оподаткування в Україні є методика розрахунку екологічного податку: сума, яку повинен заплатити забруднювач прямо залежить від обсягів забруднення, при тому обсяги викидів забруднювач розраховує і вказує самостійно [77]. Така особливість створює умови

для самостійного «зменшення податкового навантаження» на суб'єкти господарювання. Варто також врахувати відсутність можливості перевірки коректного декларування обсягів викидів та відсутність ефективної фінансової відповідальності за ненарахування податку платником. Штраф за вчинення такого порушення платником всього від 25% до 75% суми податку, що підлягає нарахуванню та сплаті до бюджету [77]. При тому майже неможливо довести факт вчинення порушення, оскільки як правило платники не пускають контролюючі органи для проведення перевірки.

Поки держава не має належної системи моніторингу викидів, щоб здійснювати контроль за коректністю поданих декларацій, проте згідно із Законом України «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» (система МЗВ), що набув чинності з 1 січня 2021 року така система починає формуватись [90].

Так, з початку 2021 року учасники системи МЗВ повинні виконувати вимоги законодавства у цій сфері, а саме:

- оператори (забруднювачі) повинні зареєструватися у Єдиному реєстрі з МЗВ на дотримуючись критеріїв для включення об'єктів, здатних до генерації викидів парникових газів в систему МЗВ, встановлених у Переліку видів діяльності, викиди парникових газів в результаті провадження яких підлягають моніторингу, звітності та верифікації, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23.09.2020 № 880;

- забруднювачі повинні здійснювати моніторинг та звітність відповідно до вимог, визначених Порядком здійснення моніторингу та звітності щодо викидів парникових газів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23.09.2020 № 960;

- верифікатори повинні здійснювати верифікацію відповідно до процедур та вимог до проведення верифікації звіту оператора, встановлених у Порядку верифікації звіту оператора про викиди парникових газів, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23.09.2020 № 959 [94].

Запуск МЗВ в Україні – важливий крок, при тому наразі відсутні дані про

відповідальність операторів у випадку подання некоректних даних стосовно обсягів викидів парникових газів. Важливо, що поза увагою лишаються інші види забруднень, окрім викидів парникових газів, таким чином, екологічні проблеми країни вирішуються нерівномірно, забруднювачі, що здійснюють викиди інших видів забруднень, окрім двоокису вуглецю, не отримують стимулу від держави до скорочення викидів.

Відповідно до Бюджетного кодексу України кошти, акумульовані за рахунок екологічного податку розподіляються між бюджетами різного рівня в такій пропорції: 100 відсотків екологічного податку, що справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення; 45 відсотків екологічного податку, що справляється за скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти, за розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини та за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення (за винятком викидів в атмосферне повітря двоокису вуглецю) надходять до Державного бюджету України.

До спеціального фонду Державного бюджету України надходять 100 відсотків екологічного податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк.

До спеціальних фондів місцевих бюджетів надходять 55 відсотків екологічного податку, що справляється за скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти, за розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини та за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення (за винятком викидів в атмосферне повітря двоокису вуглецю). З них до сільських, селищних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад надходять 25 відсотків екологічного податку, до обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим – 30 відсотків, до бюджетів міст Києва та Севастополя – 55 відсотків (Таблиця 1.3).[16]

Таблиця 1.3

Наприклад, сучасний розподіл екологічного податку між Державним і місцевими бюджетами

Державний бюджет України		Місцеві бюджети		
Загальний фонд	Спеціальний фонд	Спеціальний фонд		
100 % податок, що справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення	100 % податок, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк	55 % податок що справляється за: - скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти, - за розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення (за винятком викидів в атмосферне повітря двоокису вуглецю)		
45 % податок, що справляється за: • скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти, • розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення (за винятком викидів в атмосферне повітря двоокису вуглецю).		Бюджети місцевого самоврядування (крім бюджетів міст Києва та Севастополя)	Обласні, Автономної Республіки Крим	Міста Київ та Севастополь
		25 %	30 %	55 %

*складено автором на основі [77]

Такі пропорції розподілу замість того, щоб дозволити екологічному податку реалізовувати весь спектр функцій концентрують його на фіскальній, упускаючи при цьому природоохоронну, стимулюючу, інвестиційну та інституційну. Можливо, для країн з більш безпечною екологічною ситуацією це припустимо, та для України, що на межі екологічної катастрофи всі 100% надходжень від екологічного податку повинні бути спрямовані до спеціальних фондів і реверсовані у перебудову економіки в «зеленому» напрямку», а отже недопущення погіршення стану довкілля та відновлення безпечного для людини навколишнього середовища.

Аналізуючи механізм розподілу бюджетних коштів ми бачимо такі недоліки:

✓ перерахунок екологічного податку в загальний фонд суперечить суті його застосування і відволікає кошти з фінансування екологічно орієнтованих проектів;

✓ кошти, що надходять до обласного бюджету з більшою ймовірністю будуть використані для фінансування заходів щодо поліпшення ситуації в обласному центрі та містах обласного значення, при тому, джерело забруднення (платник податку) не обов'язково локалізоване в цих містах, а отже, кошти знову віддаляються від місця виникнення проблеми;

✓ розпорошення коштів між обласним бюджетом та бюджетами місцевого самоврядування призводить до того, що жоден із бюджетів не спроможний покрити витрат на повноцінні масштабні природоохоронні заходи і навіть, якщо реалізовує програми чи проекти, то вони мінімально змінюють загальний стан забруднення.

Усунення перерахованих недоліків полягає у відмові від використання коштів від екологічного оподаткування на фінансування заходів відмінних від природоохоронних та перегляд пропорцій розподілу коштів від екологічного оподаткування на користь обласного бюджету та бюджету територіальних громад.

При цьому, на нашу думку, варто відмовитись від трансфертів з рівня фондів територіальних громад до обласного рівня та з обласного до державного рівня аби дотриматись децентралізації в питанні екологічного оподаткування та природоохоронної діяльності.

Механізм фінансування природоохоронних заходів, на нашу думку, містить наступні складові:

- механізм здійснення видатків на охорону природного навколишнього середовища з бюджету відповідного рівня;
- механізм функціонування «зелених» кредитів;
- механізм функціонування ринку «зелених» облігацій;
- механізм інвестування у «озеленення» економіки.

Механізм здійснення видатків на охорону природного навколишнього середовища з бюджету відповідного рівня:

- Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»;
- Положення про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища, Положення про Автономної Республіки Крим і місцеві фонди охорони навколишнього природного середовища;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 року № 1147 «Про затвердження Переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів»;
- Порядок планування та фінансування природоохоронних заходів
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансового забезпечення цільових проектів екологічної модернізації підприємств» [60].

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначає принципи охорони навколишнього середовища, економічний механізм забезпечення охорони навколишнього середовища, зокрема визначає джерела наповнення Фондів охорони навколишнього природного середовища та шляхи стимулювання в системі раціонального використання природних ресурсів [88].

Положення про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища, Положення про Автономної Республіки Крим і місцеві фонди охорони навколишнього природного середовища (ФОНПС) визначають статус таких фондів, як частини бюджету відповідного рівня у складі спеціального фонду. ФОНПС створено з метою фінансування заходів природоохоронного спрямування. Положенням про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища визначено джерела формування фонду, зокрема: частина екологічного податку, добровільні внески підприємств, установ, організацій, громадян, частини грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про ОНПС у результаті господарської та іншої діяльності та визначено, що кошти ФОНПС можуть бути використані виключно на

природоохоронні та ресурсозберігаючі заходи [84]. Перелік таких заходів (напрямів використання) визначено Постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 року № 1147 «Про затвердження Переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів», де вказано 85 напрямків, що об'єднано в 10 груп (Додаток Д), використання коштів фонду можливе лише за вказаними напрямками [83]. Тож, якщо запланований захід є у переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів, наступним етапом є планування та фінансування таких заходів відповідно до пріоритетів та критеріїв, визначених у Порядку планування та фінансування природоохоронних заходів [86].

Загалом механізм використання коштів, передбачених у державному бюджеті, що надійшли від сплати екологічного податку визначено у Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансового забезпечення цільових проектів екологічної модернізації підприємств». Зокрема Порядок визначає, що кошти використовуються для зменшення негативного впливу на довкілля і спрямовуються на забезпечення:

- раціонального використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів;
- охорони і раціонального використання водних ресурсів;
- охорони атмосферного повітря [85].

На нашу думку, така розпорошеність інформації в різних нормативно-правових актах, що стосуються використання коштів від екологічного оподаткування значно ускладнює процес реалізації природоохоронних заходів та актуалізації нормативно-правової бази, оскільки при внесенні поправок в один із них перегляду потребують інші пов'язані документи.

Механізм функціонування «зелених» кредитів фактично відсутній в Україні, тож кредитування, яке банки позиціонують як «зелене» не має суттєвих відмінностей від звичайного кредитування. Також немає законодавчої бази, яка б визначала статус «зелених» банків, вимоги до «зеленого» кредитування та стимули до їх популяризації серед вітчизняних банків. «Зелені» банки, що

пропонують «зелені» кредити щорічно нарощують портфель кредитування екологічно орієнтованих проектів, такий інструмент є ефективним, як з точки зору отримання позитивного екологічного ефекту, так і з точки зору пожвавлення економіки. Для повноцінного функціонування механізму фінансування природоохоронних заходів необхідно приділити увагу «зеленому» кредитуванню, як інструменту залучення коштів до озеленення економіки. Стимулами до розвитку «зеленого» кредитування в Україні може бути спрямування частини екологічного податку на часткову компенсацію банкам різниці між ставкою кредитування для фінансування екологічних проектів та середньою ставкою кредитування бізнесу по Україні. Або ж діючи за прикладом Європейської комісії, що декларувала плани знизити вимоги до капіталу для екологічно-орієнтованих банківських для стимулювання «зеленого» кредитування [98].

Механізм функціонування ринку «зелених» облігацій в Україні знаходиться на етапі формування, тож поки рано говорити про його ефективність. У 2020 році набув чинності Закон України № 738-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» («Закон № 738-ІХ»), яким передбачено викладення Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» в новій редакції. Закон № 738-ІХ вперше вводить в обіг зелені облігації як окремий вид цінних паперів, а також встановлює порядок та особливості їх емісії [25].

В умовах євроінтеграції, бюджетний механізм функціонування екологічного оподаткування потребує перегляду та суттєвого вдосконалення. Для України може бути корисним досвід отриманий Польщею у процесі синхронізації власних економічно-екологічних процесів з процесами ЄС. Країна показала високий рівень ефективності застосування економічних важелів у реалізації екологічної політики.

Головними складовими елементами економічного механізму управління природокористуванням, який функціонує у Польщі, є:

- плата за спеціальне використання природних ресурсів;
- плата за забруднення навколишнього природного середовища та інші види шкідливого впливу на довкілля;

- система фінансування і кредитування природоохоронних заходів (державний і місцеві бюджети, природоохоронні фонди, банки, кошти підприємств, іноземні надходження та інвестиції тощо);

- екологізація податкової і цінової систем;

- підтримка становлення і розвитку екоіндустрії.

Польща дотримується основного пріоритету екологічної політики, загальновизнаного для всіх країн ЄС – недопущення забруднення природного середовища шляхом екологічної передбачливості та розважливості. Втілюється це застосуванням так званих «найкращих доступних технологій» (Best Available Technology – BAT – застосування тих методів виробництва, які на сучасному рівні науково-технічних знань надають можливість гарантувати якомога вищу екологічну безпеку). BAT був запроваджений в 1984 р. директивою 84/360 ЄЕС для боротьби з промисловими забрудненнями атмосферного повітря.

До ринкових регуляторів природокористування, які використовуються в Польщі належать:

1. Екологічний податок, що ж диверсифікованим залежно від «екологічної сприятливості» продукції; концепція оподаткування розроблена так, щоб підприємства з екологічно безпечними методами виробництва, не відчуло на собі впливу від екологічного податку в галузі та лишалось конкурентоспроможним;

2. Податкові пільги і субсидії, спрямовані на стимулювання застосування новітніх розробок та методів виробництва та утилізації,

3. Пільгові позики, представлені у вигляді пільгового кредиту для фінансової підтримки суб'єктів господарювання, які запроваджують технології, спрямовані на зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище.

4. Платежі за забруднення довкілля.

5. Реформа ціноутворення, реалізована через диференціацію цін на екологічно забруднену та екологічно чисту продукцію.

Ще одним важливим елементом впливу на забруднювача в Польщі є система штрафів, наприклад за викиди забруднюючих речовин у повітря в десять разів

штраф перевищує суму плати за нормоване забруднення. Тож уряд Польщі домігся що забруднювач зацікавлений у прозорості подання декларацій про викиди та чесній сплаті податків [4].

На нашу думку, за порушення у сфері екологічного оподаткування уряду України варто впровадити штрафи, що аналогічно до досвіду Польщі будуть, що найменше в 10 разів перевищувати суму плати, яку б забруднювач сплатив до бюджету за умови дотримання норм законодавства.

При цьому, варто звернути увагу на систему пільг. В Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» (стаття 41) зазначено, що одним з економічних заходів забезпечення охорони навколишнього природного середовища є: «надання підприємствам, установам і організаціям, а також громадянам податкових, кредитних та інших пільг при впровадженні ними маловідходних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій та нетрадиційних видів енергії, здійсненні інших ефективних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища» [88]. Проте, на практиці такі заходи не реалізуються.

Отже, існуючий бюджетний механізм функціонування екологічного оподаткування в Україні базово виконує свою функцію: акумулювання коштів, розподіл між бюджетами, їх використання. При тому, існує ряд недоліків, які слід усунути. Зокрема вони стосуються зарахування екологічного податку до загального та спеціального фондів, розподілу між бюджетами різного рівня, цільового спрямування коштів, системи штрафів та пільг щодо суб'єктів господарювання, діяльність яких супроводжується завданням збитків навколишньому природному середовищу. Тому важливою умовою збалансованої трансформації екологічного оподаткування є одночасне впровадження заходів, щодо більш жорсткої політики у питанні екологічного оподаткування та підтримка державою підприємств, що проводять «озеленення» виробничих процесів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Дослідження сутності екологічного оподаткування, інституційно-організаційних основ екологічного оподаткування в Україні та країнах ЄС та бюджетного механізму функціонування екологічного оподаткування в Україні в умовах євроінтеграції дозволили зробити такі висновки:

1. Екологічне оподаткування є традиційним для європейської практики інструментом корегування поведінки суб'єктів господарювання в частині впливу результатів діяльності на навколишнє природне середовище і широко використовується в країнах ЄС. Європейський досвід з успішного досягнення екологічних цілей шляхом використання інструменту екологічного оподаткування слугує прикладом для використання у вітчизняній практиці. Зважаючи на актуальність потреби у покращенні стану довкілля сформованої в результаті неефективної екологічної політики попередніх років та цілями щодо досягнення Україною кліматичної нейтральності екологічне оподаткування в Україні потребує суттєвого реформування.

2. Запропоновано розширити поняття екологічного податку, що у вітчизняній економіці ототожнюється із податком на забруднення до системи екологічного оподаткування з наступним трактуванням поняття: система екологічного оподаткування – це сукупність форм, методів, принципів, інструментів спрямована на інтерналізацію екологічних витрат та акумулювання коштів доступних для фінансування природоохоронних заходів для досягнення цілей кліматичної нейтральності, що включає в себе власне екологічний податок в поточному значенні, податки на енергію, транспорт, ресурсні платежі. Розширення переліку податків, що мають природоохоронний вплив відповідає класифікації екологічних податків ЄС, відповідно до якої у структурі екологічних податків виділено наступні групи: енергетичні податки (на моторне паливо, енергетичне паливо, електроенергію); транспортні (на пройдені кілометри, щорічний податок із власників, акцизи при купівлі автомобіля); плата за забруднення (емісія забруднювальних речовин в атмосферу й викиди у водні

басейни); плата за розміщення відходів на звалищах та їх переробку; податки на викиди речовин, що призводять до глобальних змін (руйнування озонового шару); податок на шумовий вплив; плата за використання природних ресурсів.

3. Розширено перелік функцій системи екологічного оподаткування шляхом включення до їх переліку таких як: інноваційної, інвестиційної, та інституційної. Такий підхід до трактування функцій сприяє більш повному розумінню екологічного оподаткування та дозволяє узгодити фіскальну, інвестиційну та екологічну політику держави. Дослідження функцій екологічного податку дозволило прийти до висновку про «фіскальний зелений парадокс», коли держава зацікавлена одночасно і в отриманні доходу від екологічного податку, і в зменшенні обсягів забруднень природного середовища, яке призведе до зменшення таких надходжень, для усунення якого доцільно встановлення пріоритету досягнення екологічних цілей над формуванням дохідної складової бюджетів від екологічного оподаткування.

4. В результаті критичного аналізу літератури та дослідження особливостей функціонування бюджетного механізму запропоновано трактування дефініції «бюджетний механізм екологічного оподаткування», як структурної одиниці бюджетного механізму, що становить сукупність економічних заходів мобілізації ресурсів від екологічного оподаткування в достатньому обсязі для фінансування заходів спрямованих на природоохоронну діяльність, ефективного розподілу коштів між бюджетами (фондами) різного рівня та ефективного використання з метою забезпечення економічно-екологічного розвитку економіки країни шляхом досягнення екологічних цілей кліматичної нейтральності визначених екологічною політикою держави. Структуровано бюджетний механізм екологічного оподаткування, у складі якого виокремлено: механізм справляння екологічного податку; механізм розподілу екологічного податку між бюджетами; механізм фінансування природоохоронних заходів. Якісна практична реалізація кожного із структурних елементів механізму дозволяє розробити ефективну податкову, бюджетну та інвестиційну політику.

Основні висновки, рекомендації та пропозиції, викладені в першому розділі дисертаційної роботи, відображено в наукових працях автора [127], [131], [13], [151], наведених у списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА АНАЛІЗУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПОДАТКУ В СИСТЕМІ ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

2.1. Оцінка тенденцій та структури доходів від екологічного податку в Державному бюджеті України

Проведення господарської діяльності фізичними та юридичними особами в частині випадків передбачених виробничим процесом супроводжується систематичним нанесенням збитків стану довкілля. Система «платного забруднення» повинна створити для забруднювача такі умови, коли він буде прагнути до зменшення або ж повної відмови від негативного впливу на навколишнє середовище, при тому для держави вона повинна бути джерелом акумулювання коштів, що в подальшому будуть спрямовані на відновлення екології та формування належних умов для переходу на «зелений» спосіб ведення діяльності. Аби оцінити роль екологічного оподаткування в формуванні дохідної частини бюджету і те, наскільки отримані надходження дозволяють сформувати фінансовий фундамент для переходу України до «зеленої» економіки на державному рівні, ми провели аналіз обсягів надходження коштів від екологічного податку до Державного бюджету за період 2016-2020 роки (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Надходження екологічного податку до Державного бюджету протягом
2016-2020 років, млрд грн.

Вид платежу	2016	2017	2018	2019	2020
Екологічний податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення	0,63	0,51	1,16	2,15	1,72
Надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти	0,03	0,03	0,07	0,07	0,06
Надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини	0,19	0,20	0,52	0,56	0,51

продовження таблиці 2.1

Екологічний податок, який справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензій строк	0,78	0,98	1,03	1,07	1,02
Екологічний податок (всього)	1,62	1,72	2,78	3,85	3,31

*складено автором на основі [28]

Надходження від екологічного оподаткування до Державного бюджету України у період 2016-2019 роках проявляють тенденцію до зростання. У 2017 році відносно 2016 відбувся незначний приріст надходжень, переважно за рахунок приросту обсягу екологічного податку, який справляється за утворення радіоактивних відходів, приріст надходжень від скидів забруднюючих речовин у водні об'єкти та за розміщення відходів мали незначний приріст, що в цілому несуттєво позначився на загальній сумі акумульованих коштів, натомість надходження від справляння екологічного податку за викиди в атмосферне повітря у 2017 році до Державного бюджету України надійшло майже на 20% менше коштів, ніж у попередньому році.

У 2018 році сума надходжень від екологічного податку зросла на понад 1 млрд грн. порівняно з 2017 роком. Приріст надходжень відбувся за всіма видами екологічних платежів: в 2,26 рази зросли надходження від екологічного податку, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення, в 2,47 рази – надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти, в 2,55 рази – надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини, екологічний податок, який справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензій строк показав приріст всього на 5%. Загалом збільшення обсягу надходжень від екологічного податку відбулось на 60% у 2018 році порівняно з 2017.

Після перегляду ставок екологічного оподаткування починаючи з 2019 року,

закономірно зріс загальний обсяг надходжень екологічного податку до Державного бюджету. Незначним був приріст надходжень від розміщення відходів та за утворення радіоактивних відходів, надходженні від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти практично залишились незмінними. Основний приріст надходжень припадає на екологічний податок за викиди у атмосферне повітря, відбулось це як наслідок збільшення ставки екологічного податку за викиди двоокису вуглецю (CO₂) стаціонарними джерелами забруднення до 10 гривень за тону, замість 0,41 грн у 2018 році. Тобто її розмір збільшився у 24,4 рази. Навіть при тому, що від оподаткування було звільнено суб'єкти господарювання, які здійснюють викиди CO₂ в обсязі менше 500 тон за рік [102].

У 2020 році відбулось зменшення обсягів надходжень від екологічного податку в цілому та за кожним видом платежів зокрема в порівнянні з 2019 роком. Жоден із видів екологічних платежів не показав приросту.

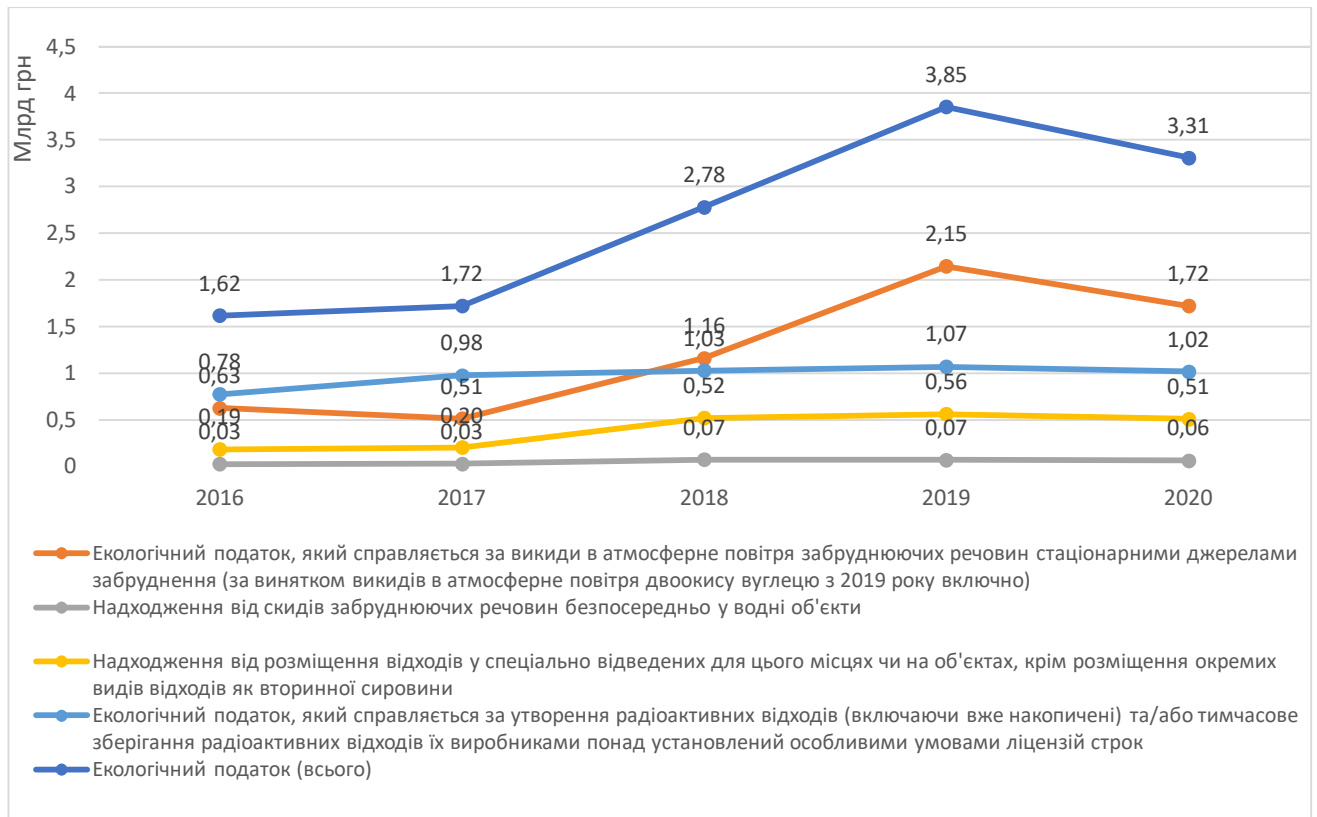

Рис. 2.1. Надходження екологічного податку до Державного бюджету протягом 2016-2020 років.*

* складено автором на основі [28]

Можливим було б припустити, що зменшення надходжень відбулось як наслідок зменшення економічної активності суб'єктів господарювання у зв'язку з пандемією, проте загальний обсяг податкових надходжень до Державного бюджету у 2020 році зріс у порівнянні з 2019 роком.

На рисунку 2.1 чітко прослідковується синхронність динаміки зміни надходжень від екологічного податку загалом та за викиди в атмосферне повітря зокрема. Це прямо пов'язано зі збільшенням ставок за викиди у атмосферне повітря зокрема, ставки екоподатку за викиди двоокису вуглецю (CO₂), яка все ще далека від ставок в країнах ЄС і теж потребує збільшення. У країнах ЄС ставки податку за викиди вуглецю в середньому становлять 30 євро за тонну, а в окремих країнах в рази перевищують середній показник, так у Швеції податок становить 140 євро за тонну [13].

Україні варто переглянути ставки оподаткування всіх видів забруднень навколишнього середовища і поступово привести їх у відповідність до європейських норм.

Таблиця 2.2

Структура надходжень до Державного бюджету екологічного податку
протягом 2016-2020 років, %

Вид платежу	2016	2017	2018	2019	2020
Екологічний податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення	38,7	29,8	41,8	55,7	52,0
Надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти	1,8	1,7	2,6	1,8	1,9
Надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини	11,6	11,8	18,7	14,6	15,4
Екологічний податок, який справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлені особливими умовами ліцензій строк	48,0	56,7	37,0	27,8	30,7
Екологічний податок (всього)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

*складено автором на основі [28]

У структурі надходжень до Державного бюджету екологічного податку протягом 2016-2020 років найменшу частку становлять надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти (таблиця 2.2). У вказаному періоді вона становить близько 2%. При тому забруднення водойм і дефіцит питної води є однією з ключових екологічних проблем для України за висновками Держекоінспекції. Відповідно до висновку відомства, Україні загрожує дефіцит питної води вже до 2050 року через скидання небезпечних речовин і засмічення водойм. Станом на 2021 рік концентрація токсичних сполук в українських річках у 30-40 разів перевищує гранично допустимі норми [5].

При тому передвиборча програма чинного Президента В. Зеленського передбачає встановлення контролю за забрудненням річок. Тож на 2021-2022 роки заплановано провести фундаментальний аудит системи очищення питної води та водних надр по всій країні і як наслідок – розробити програму покращення ситуації. Переконані, що одним із елементів впливу на забруднювача стане ріст ставки екологічного податку за скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти.

Частка надходжень від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини протягом 5 проаналізованих років не показала ані стійкого росту, ані спаду.

Станом на 2016 рік надходження від екологічного податку, який справляється за утворення радіоактивних відходів становили майже половину всіх надходжень від екологічного податку (48%), станом на 2017 рік – понад половину (57%) та вже починаючи з 2018 року частка зменшилась до 37% і до кінця досліджуваного періоду на даний вид платежу припадало менше третини надходжень від екологічного оподаткування. При тому, сума надходжень за 2018, 2019 та 2020 майже не відрізнялась. Зменшення частки надходжень від екологічного податку, який справляється за утворення радіоактивних відходів відбулось за рахунок зростання надходжень від екологічного податку, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин

стаціонарними джерелами забруднення. У 2016 році оподаткування забруднення повітря принесло майже 38,7% надходжень від загального обсягу екологічного податку, в 2017 частка відчутно зменшилась до 29,8%, в 2018 – була практично на рівні з 2016 роком. При тому зі збільшенням ставок з 2019 року частка зросла до 56% та 52% у 2019 та 2020 роках.

Рис. 2.2. Структура надходжень до Державного бюджету екологічного податку протягом 2016-2020 років*

*складено автором на основі [28]

Таким чином, бачимо, що в структурі екологічного оподаткування найбільшу часту становить екологічний податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення. Відповідно, за існуючого розміру ставок оподаткування забруднення довкілля він же і є податком, що дозволяє акумулювати кошти на вирішення екологічних проблем.

Отже, можемо зробити висновок, що екологічний податок за скиди

забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти жодним чином не виконує ні регулюючої, ні відновлювальної, ні навіть фіскальної функції, приносячи в бюджет мізерні надходження, за умови, якби Україна не знаходилась за крок до дефіциту питної води, можна було б радіти з того, що надходження від вказаного податку низькі, отже і забруднень мало. Проте стан водойм доводить протилежне і демонструє нездатність держави на сьогодні впливати на забруднювача.

В структурі доходів Державного бюджету України на екологічний податок припадає від 0,22% до 0,39% (Таблиця 2.3).

Таблиця 2.3

Надходження до Державного бюджету екологічного податку протягом 2016-2020 років, %

Вид платежу	2016	2017	2018	2019	2020
Екологічний податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення	0,102	0,065	0,125	0,215	0,160
в т.ч. Екологічний податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення	-	-	-	0,095	0,087
Надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти	0,005	0,004	0,008	0,007	0,006
Надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини	0,030	0,026	0,056	0,057	0,047
Екологічний податок, який справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензій строк	0,126	0,123	0,111	0,107	0,094
Екологічний податок (всього)	0,263	0,217	0,299	0,386	0,307

*складено автором на основі [28]

В період з 2016 до 2020 року частка видатків на охорону навколишнього середовища не досягла навіть 1% у загальній структурі видатків Державного бюджету України (Таблиця 2.4). Максимальним її значення було у 2016 році – 0,7%, мінімальним – у 2020 році – 0,52%. При тому навіть такий незначний обсяг видатків не покривають надходження від екологічного оподаткування.

Таблиця 2.4

Частка видатків на охорону навколишнього природного середовища в загальній структурі видатків Державного бюджету України у 2016-2020 років

	2016	2017	2018	2019	2020
Запобігання та ліквідація забруднення навколишнього природного середовища	0,59	0,43	0,37	0,44	0,42
Збереження природно-заповідного фонду	0,03	0,04	0,04	0,05	0,04
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері охорони навколишнього природного середовища	0,01	0,01	0,01	0,02	0,01
Інша діяльність у сфері охорони навколишнього природного середовища	0,06	0,07	0,10	0,08	0,04
Охорона навколишнього природного середовища	0,70	0,56	0,53	0,59	0,52

*складено автором на основі [28]

У 2016 році надходження від екологічного податку покривають лише третину витрат на природоохоронну діяльність.

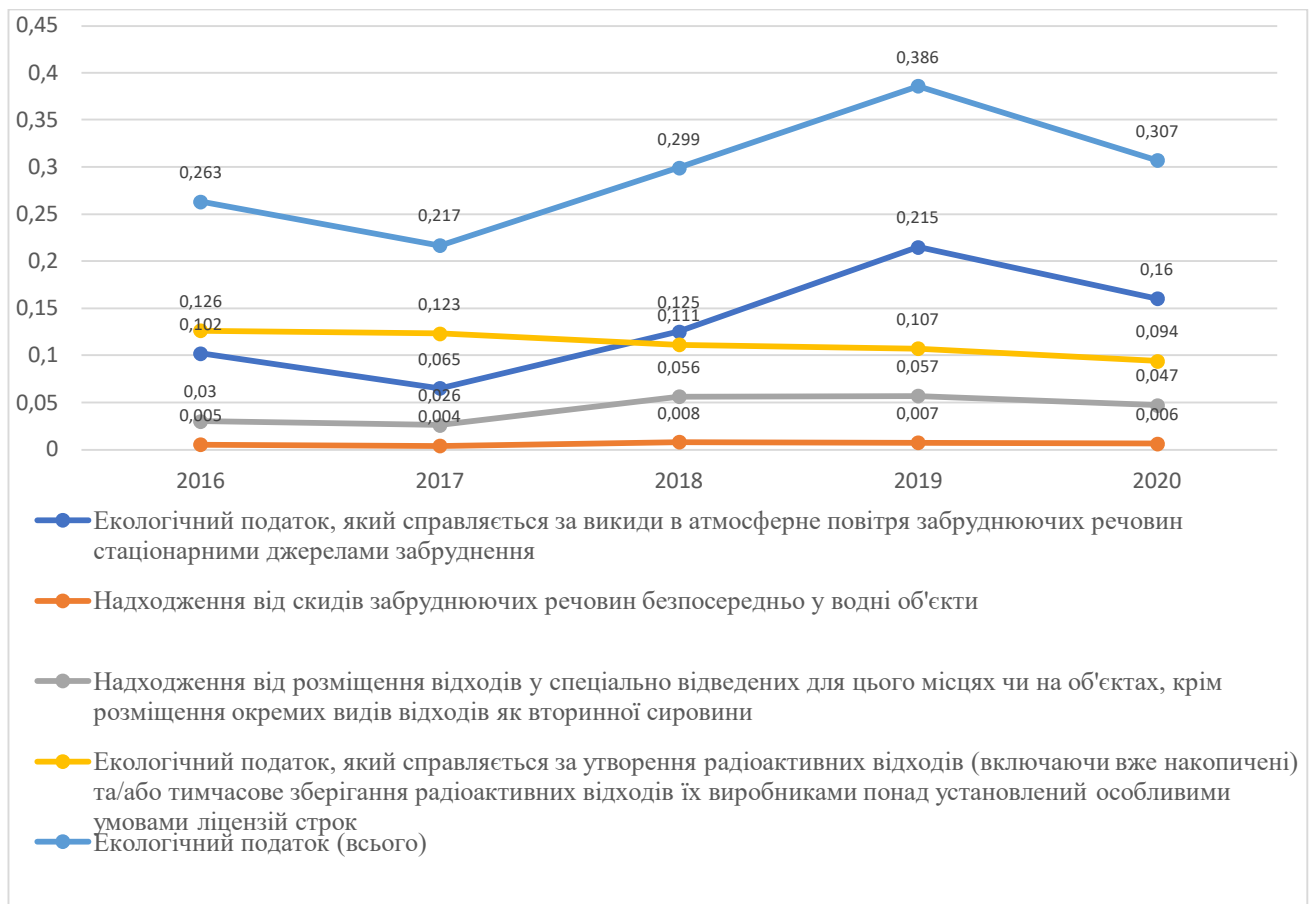

Рис. 2.3. Відсоток надходжень до Державного бюджету екологічного податку протягом 2016-2020 років

*складено автором на основі [28]

Розрив між надходженнями і видатками щорічно скорочується, у 2019 році надходження від екологічного податку на 61% покривають витрати на охорону навколишнього середовища, проте у 2020 році співвідношення знову змінюється в сторону зменшення частки екологічного податку в покритті витрат до майже 50%. Таким чином, ми отримуємо неоднозначні висновки, з одного боку негативним є той момент, що надходження від екологічного податку зараховується переважно до загального фонду державного бюджету, проте фінансування природоохоронних заходів здійснюється в більшому обсязі, аніж податки забруднювачів.

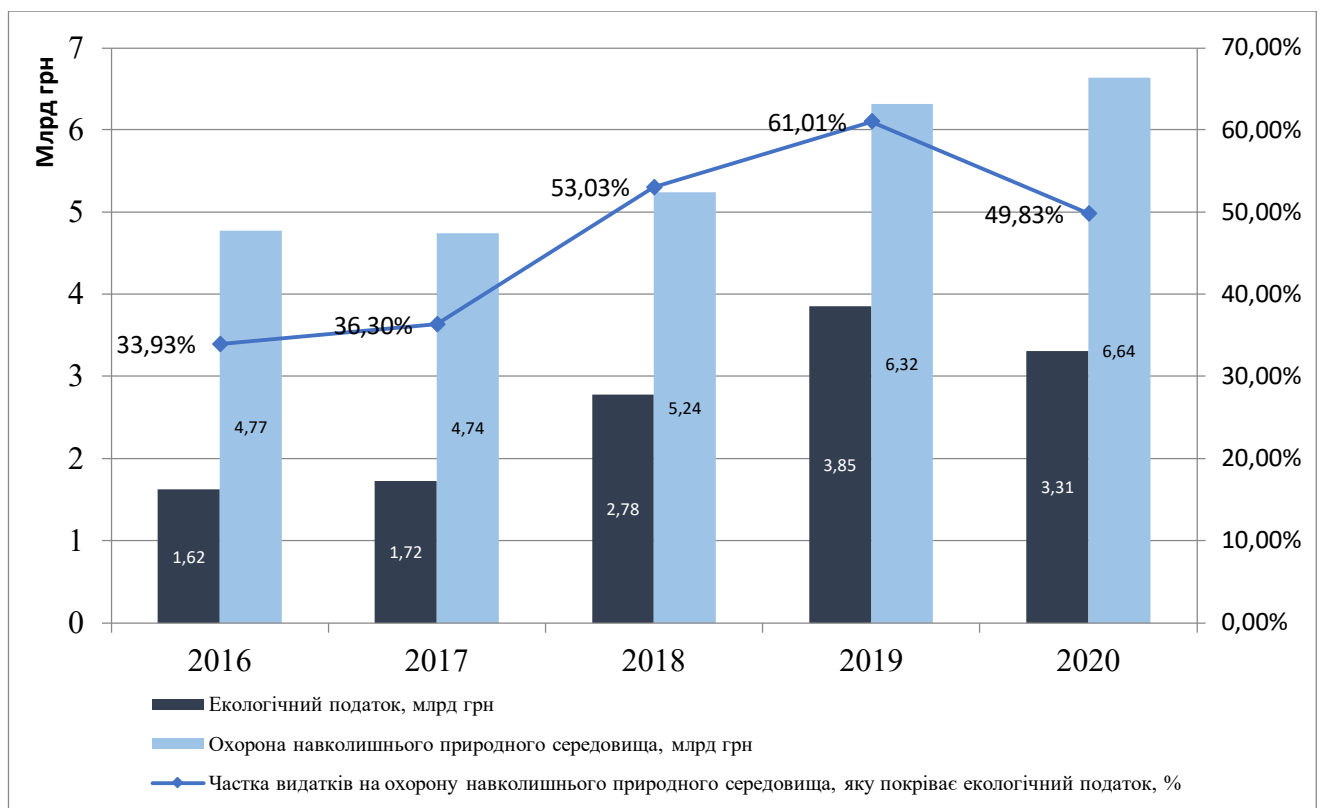

Рис. 2.4. Співвідношення надходжень від екологічного податку та видатків на охорону навколишнього середовища у Державному бюджеті України у 2016-2020 роках

*складено автором на основі [28]

В питанні економічного коригування поведінки суб'єктів ми як правило орієнтуємось на досвід ЄС, тож варто зазначити, що надходження від екологічного оподаткування у 2019 році склали 5,9% державних доходів ЄС. На перший погляд,

Україна суттєво відстає, проте, як зазначалось раніше, до екологічних податків у країнах ЄС віднесено в тому числі і податки на енергію, і транспортний податок, саме на них припадає основна частина надходжень від екологічного податку – 77,9% – податки на енергію, 18,9% – транспортні податки і лише 3,2% – податки на забруднення. Часта податків на забруднення у загальному обсягу державних доходів ЄС становить 0,18% [143].

Отже, основу доходів в структурі екологічного податку, що зараховується до Державного бюджету України становить податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення та екологічний податок, який справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установленій особливими умовами ліцензій строк.

В структурі доходів Державного бюджету України у 2016-2020 роках на екологічний податок припадає 0,22% до 0,39%, при тому видатки на охорону навколишнього природного середовища в загальній структурі видатків Державного бюджету України становлять від 0,52% до 0,7% . Таким чином, ми робимо висновок, що коштів, сплачених за забруднення довкілля недостатньо аби покрити видатки на його відновлення та зменшення таких в майбутньому.

Отримані результати свідчать про необхідність збільшення доходів від екологічного оподаткування, на нашу думку, це можливо шляхом поступового збільшення ставок екологічного оподаткування до середнього рівня ставок аналогічних податків в країнах-членах ЄС із завчасним закріпленням змін в Податковому кодексі України; розширення бази оподаткування зокрема за рахунок включення до неї палива для транспортного сектору із врахуванням обсягів викидів вуглекислого газу кожного з видів палива; впровадження механізмів контролю за коректністю декларування обсягів викидів, що підлягають оподаткуванню через співставлення декларованих викидів з обсягами залучених до виробничого процесу ресурсів здатних до генерації викидів, обсягів виробленої продукції, виготовлення якої супроводжується викидами шкідливих речовин. До

прикладу, виробництво виробів зі сталі мартенівським способом супроводжується викидами 2 тон вуглекислого газу на 1 тонну сталі, тож при декларуванні обсягів викидів платник повинен буде надати відомості про обсяги виготовлених у звітному періоді виробів зі сталі, що дозволить переконатись в коректності поданої декларації.

2.2. Аналіз формування доходів від екологічного податку в місцевих бюджетах

Відповідно до Бюджетного кодексу України частина коштів отриманих від екологічного податку зараховується до місцевих бюджетів – 55 % податку що справляється за скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти, за розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини, за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення (за винятком викидів в атмосферне повітря двоокису вуглецю), з них:

- 25% до бюджетів місцевого самоврядування (крім бюджетів міст Києва та Севастополя);
- 30% до бюджетів обласних та Автономної Республіки Крим;
- 55% до бюджетів міста Київ та Севастополь.

Весь обсяг надходжень від екологічного податку, що надходять до місцевих бюджетів спрямовується до спеціального фонду. Перебачено, що отримані кошти мають конкретне призначення, а отже будуть використані на проведення природоохоронних заходів. Тож, ми провели аналіз надходжень коштів від екологічного податку до місцевих бюджетів в період 2016-2020 роки для оцінки достатності отриманих ресурсів для фінансування природоохоронної діяльності.

Надходження екологічного податку до місцевих бюджетів у 2016-2020 роках мають тенденцію до зменшення. У 2017 році надходження зменшили на 390 млн грн в порівнянні з 2016 роком, у 2018 – на 835 млн. грн. менше, ніж у 2017.

Незначній приріст надходжень відбувся у 2019 році, місцеві бюджети отримали 2 238 190 693,23 грн, що на 93 млн грн. більше, ніж у 2018. При тому у 2020 знову відбулось зменшення обсягів надходжень, цього разу на 147 млн грн..

Зменшення надходжень пов'язане зі змінами у Бюджетному кодексі України: до 2018 року включно, до місцевих бюджетів зараховувалось 80 відсотків екологічного податку (крім екологічного податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк, який зараховується до загального фонду державного бюджету у повному обсязі), а з 2019 – лише 55%. При тому починаючи з 2019 року згідно із п. 161 ст. 29 Бюджетного кодексу України запроваджено особливий порядок розподілу коштів Податку за викиди забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення, який полягає у тому, що надходження податку в частині викидів двоокису вуглецю зараховуються до загального фонду державного бюджету у повному обсязі [13].

Таблиця 2.5

Надходження екологічного податку до місцевих бюджетів України протягом 2016-2020 років, млрд грн

Вид платежу	2016	2017	2018	2019	2020
Екологічний податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення	2,51	2,05	1,42	1,46	1,32
Надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти	0,11	0,12	0,09	0,09	0,08
Надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини	0,75	0,81	0,63	0,69	0,68
Екологічний податок, всього	3,37	2,98	2,14	2,24	2,09

*складено автором на основі [28]

Екологічний податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення показує

синхронну з загальним обсягом надходжень від екологічного податку динаміку. Тож, в кожному наступному році обсяг надходжень зменшується. І якщо порівняти надходження у 2020 році з 2016, то ми бачимо зменшення майже вдвічі. Надходження податку від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти у 2017 році мало незначний приріст відносно надходжень 2016 року (на 2 млн грн.), та протягом наступних трьох років обсяг надходжень поступово зменшується: у 2018 році зменшення на 25% відносно 2017 року, у 2019 та 2020 роках на 13% відносно надходжень попереднього року. Проте, зважаючи на незначний обсяг надходжень від такого виду екологічного платежу, це не надто відображається на загальному обсязі надходжень.

Надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини і порівнянні з екологічним податком, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення надходить у значно менших обсягах. Надходження не мають чітко тенденції ні до зростання, ні до зменшення.

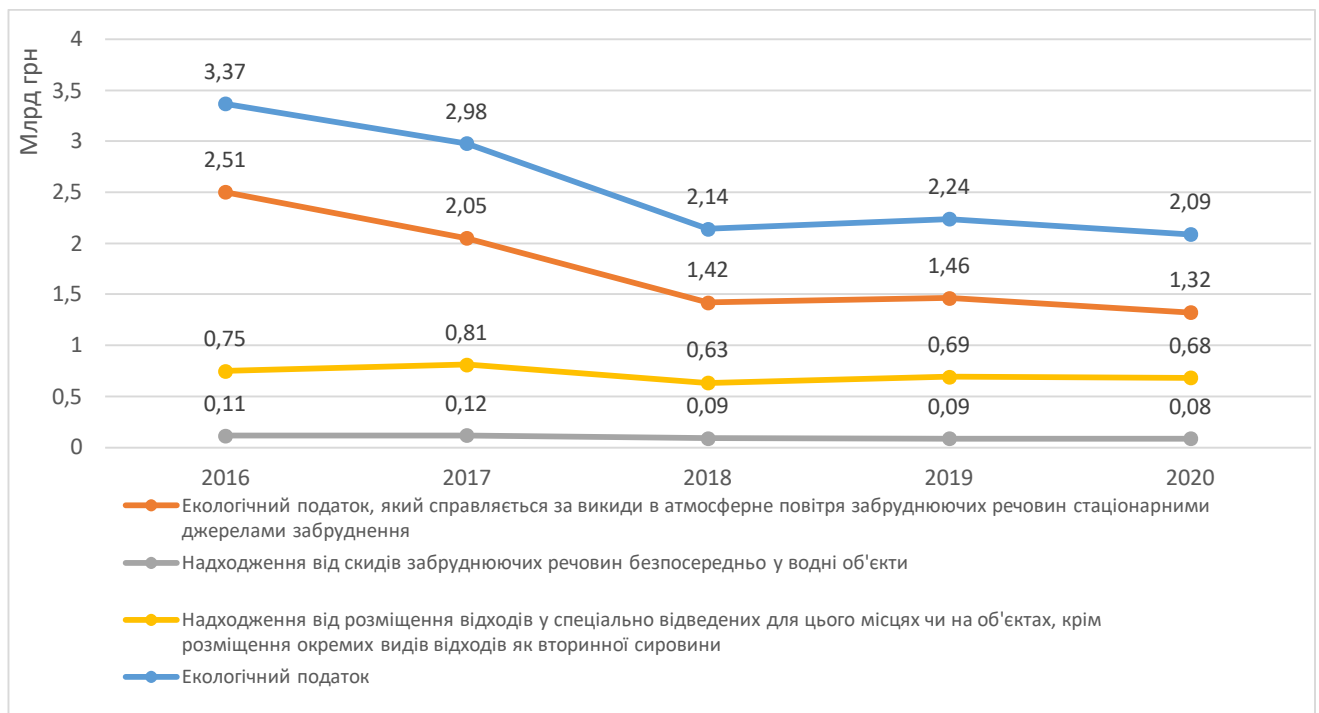

Рис. 2.5. Надходження екологічного податку до місцевих бюджетів України протягом 2016-2020 років.

*складено автором на основі [28]

У 2016 році до місцевих бюджетів надійшло 748 787 186,92 грн від справляння зазначеного виду екологічного податку, наступного році відбувся приріст надходжень на 62 млн грн; у 2018 році – помітне зменшення – на майже 177 млн грн в порівнянні з 2017 роком. У 2019 році знову відбувся приріст (на 55 млн грн.), у 2020 надходження практично незмінні (незначне зменшення на 7,8 млн грн.).

Аналізуючи структуру екологічного податку в місцевих бюджетах, бачимо, що найбільша частка припадає на екологічний податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення, навіть після того, як у 2019 році до місцевих бюджетів припинились надходження екологічного податку, який справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення. При тому частка зменшується з 74,4% у 2017 році до 63,4%.

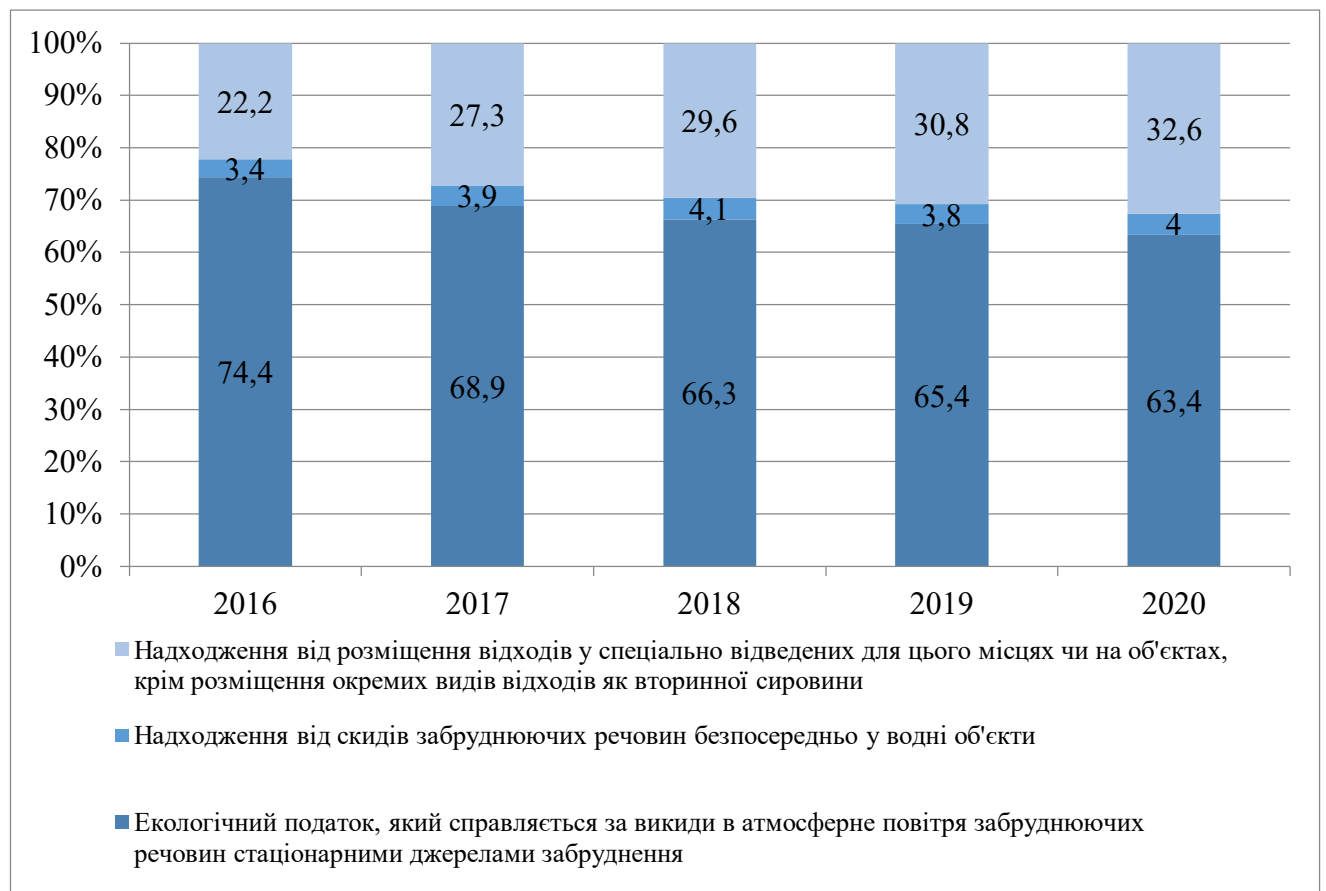

Рис. 2.6. Структура надходжень до місцевих бюджетів України екологічного податку протягом 2016-2020 років

*складено автором на основі [28]

Другий за обсягами вид екологічного платежу в структурі екологічного податку, що зараховується до місцевих бюджетів – від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини, його частка у період 2016-2020 роках зростає з 22,2% до 32,2% і відбувається це виключно за рахунок зменшення надходжень екологічного податку за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення. Частка надходжень від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти змінюється несуттєво і знаходиться у діапазоні від 3,4 до 4,1%.

Таблиця 2.6

Відсоток надходжень до місцевих бюджетів України екологічного податку
протягом 2016-2020 років, млрд грн

	2016	2017	2018	2019	2020
Екологічний податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення (за винятком викидів в атмосферне повітря двоокису вуглецю)	0,68	0,41	0,25	0,26	0,28
Надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02
Надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини	0,20	0,16	0,11	0,12	0,14
Екологічний податок	0,92	0,59	0,38	0,40	0,44

*складено автором на основі [28]

В загальному обсязі доходів місцевих бюджетів на екологічний податок припадає незначний відсоток, у 2016-2021 роках, значення було максимальним у 2016 році 0,92%, мінімальним – 0,38% – у 2018 році. Водночас, мінімальну частку у структурі надходжень до місцевих бюджетів припадало на надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти, а саме їх частка залишалася майже незмінною протягом досліджуваного періоду і становила 0,02 – 0,03 %. Разом із зниженням частки екологічного податку, варто констатувати одночасного зменшення й частки екологічного податку, який справляється в

атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення (від 0,68 % у 2016 році до 0,28 % у 2020 році).

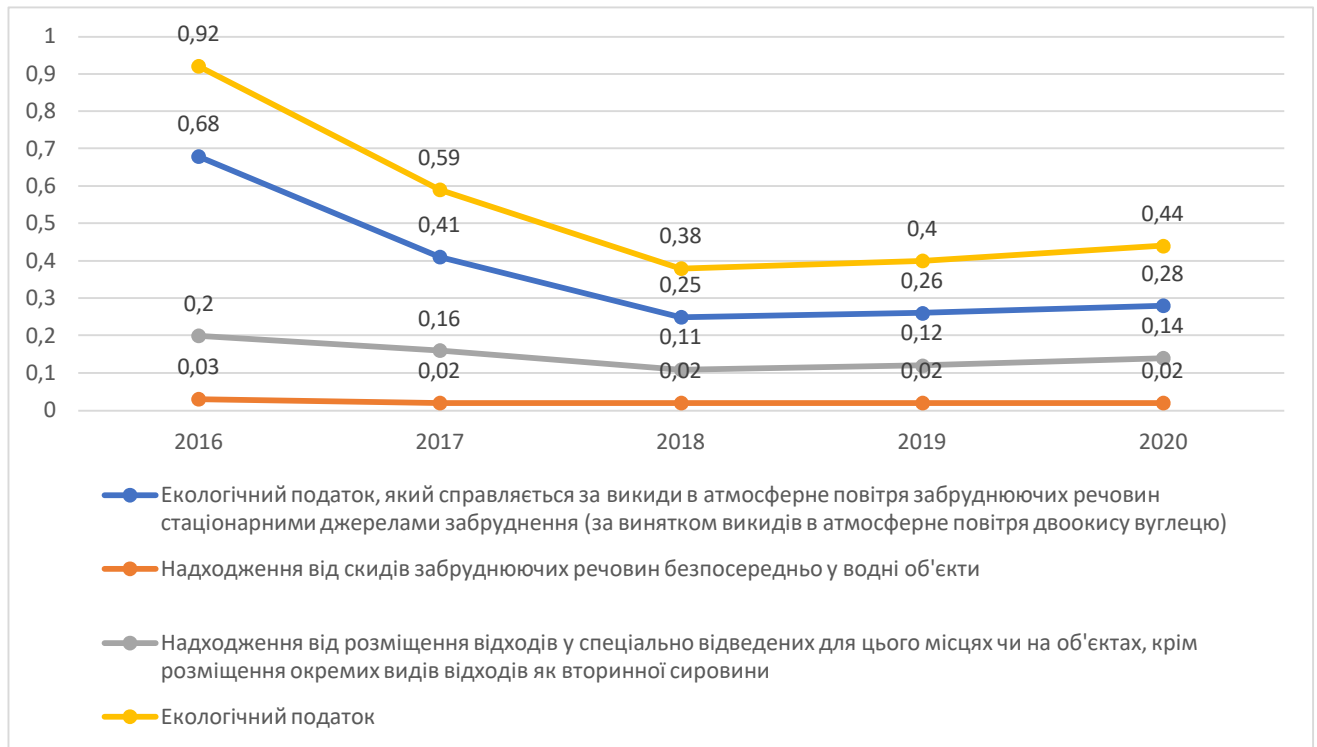

Рис. 2.7. Відсоток надходжень до місцевих бюджетів України екологічного податку протягом 2016-2020 років

*складено автором на основі [28]

Співвідношення надходжень від екологічного податку та видатків на охорону природного навколишнього середовища характеризується помітним дисбалансом (Рис. 2.8). У 2016 році надходження більше ніж вдвічі перевищували видатки, а 2017 році на 14%. Проте з 2018 року надходження на третину менші, ніж видатки. При тому, що кошти отримані від екологічного податку зараховуються до спецфонду і повинні мати цільове використання, у 2016-2017 році акумульовані кошти не були використані в повному обсязі на природоохоронну діяльність. Натомість у 2018-2020 роках на реалізацію природоохоронних заходів було залучено кошти у більшому обсязі, ніж податки, які держава отримала як компенсацію за нанесення шкоди довкіллю. Такий стан справ говорить про відсутність системи «самозабезпечення» природоохоронної діяльності. В країнах Європейського Союзу надходження від групи екологічних

податків покривають витрати на природоохоронну діяльність, побудову «зеленої» економіки і частина коштів спрямовується на фінансування державних витрат не пов'язаних з екологічно-економічною діяльністю.

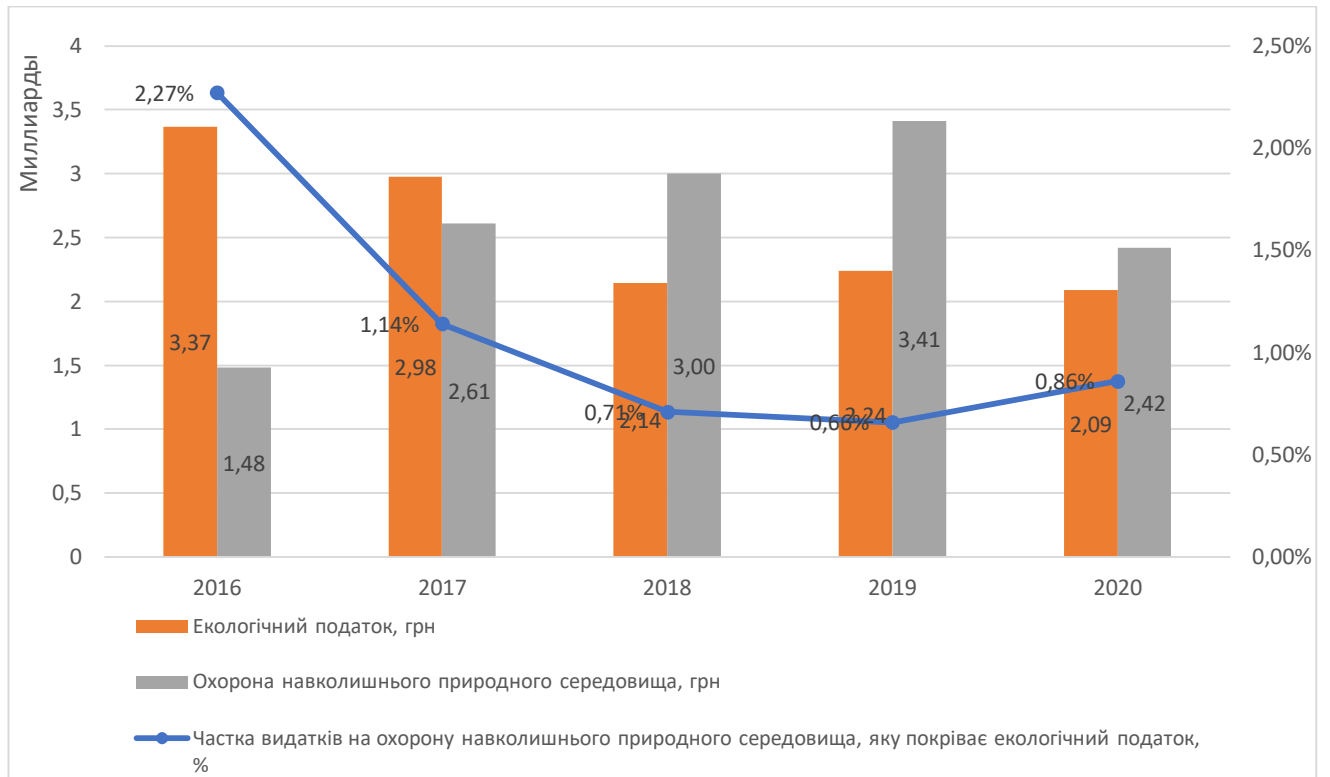

Рис. 2.8. Співвідношення надходжень від екологічного податку та витратів на охорону навколишнього середовища у місцевих бюджетах України у 2016-2020 роках

*складено автором на основі [28]

Ми також розглянули структуру та обсяги надходжень на прикладі Волинської області (Таблиця 2.7). Варто відзначити, що за результатами дослідження центральної геофізична обсерваторія ім. Бориса Срезневського обласний центр Волинської області, м. Луцьк, за рейтингом забруднення природного середовища на території України знаходиться на 15 місці за показником комплексний індекс забруднення атмосферного повітря (ІЗА) міст України у 2020 році, група міст з підвищеним ІЗА, тобто є «умовно чистим» (Додаток Е).

Таблиця 2.7

Надходження екологічного податку до зведеного бюджету Волинської області
2016-2020 років, млн грн

Вид платежу	2016	2017	2018	2019	2020
Надходження від викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення	3,01	3,96	3,39	3,10	3,01
Надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти	1,15	1,34	1,19	1,05	1,18
Надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини	1,53	1,83	1,65	1,76	1,63
Екологічний податок	5,68	7,12	6,24	5,91	5,83

*складено автором на основі [28]

Надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти та від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини не показують особливої динаміки і є доволі стабільними в обсягах. Щодо надходжень від викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення, у 2017 році в порівнянні з 2016 відбувається приріст майже на 1 млн грн., проте з 2018 року знову спад на 565 тис грн. і особливого приросту в наступні роки не відбулось.

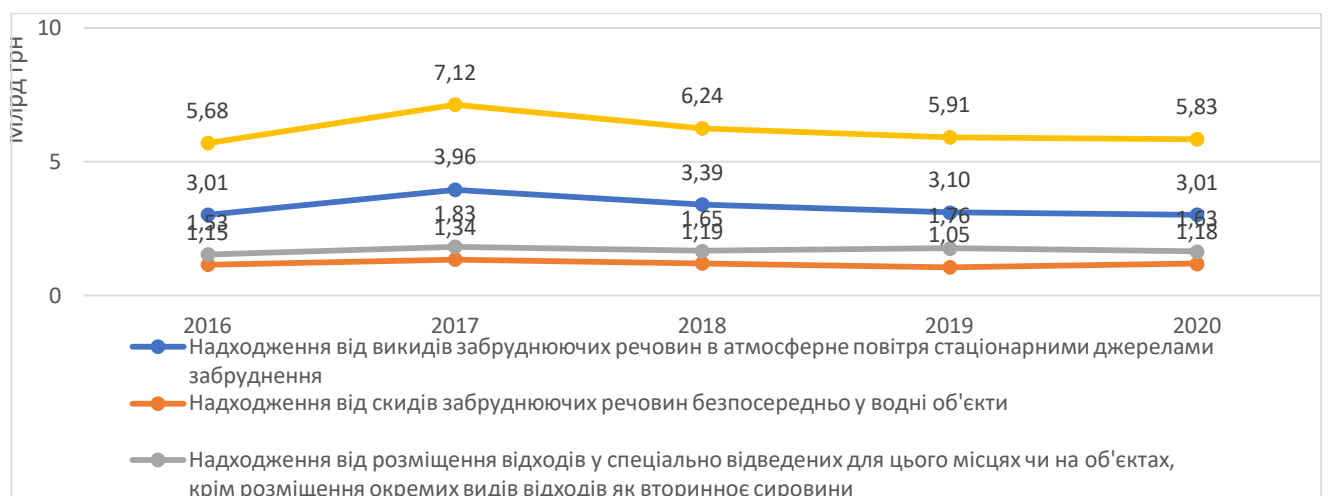

Рис. 2.9. Надходження екологічного податку до зведеного бюджету Волинської області 2016-2020 років.

*складено автором на основі [28]

В структурі екологічних платежів, що надходили до бюджету Волинської області у 2016-2020 роках більше половини становить надходження від викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення, близько 20% – надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти, від 25 до 29% – надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини (рис.2.10).

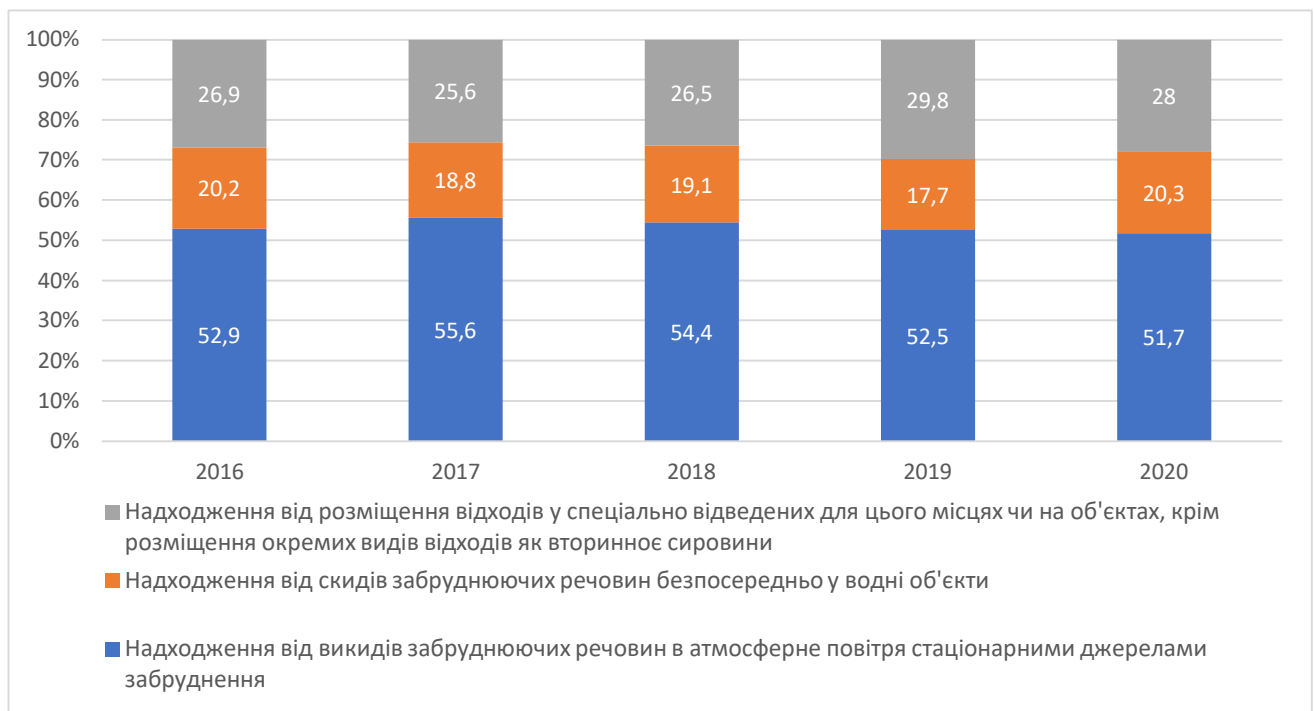

Рис. 2.10. Структура надходжень екологічного податку до зведеного бюджету Волинської області у 2016-2020 роках.

*складено автором на основі [28]

В порівнянні із структурою до місцевих бюджетів України, областей, міст Києва та Севастополя протягом 2016-2020 років екологічного податку на території області знаходиться значно менше підприємств-забруднювачі повітря, та значно більше забруднювачів водойм в порівнянні з усередненим показником по Україні. В загальній структурі доходів Волинської області на екологічний податок припадає менше від 0,03% у 2018 році до 0,057% у 2016 році (таблиця 2.8). Частка є зовсім незначною, аналогічно, як і в структурі доходів місцевих бюджетів України протягом 2016-2020.

Таблиця 2.8

Відсоток надходжень до бюджету Волинської області екологічного податку
протягом 2016-2020 років

	2016	2017	2018	2019	2020
Екологічний податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення (за винятком викидів в атмосферне повітря двоокису вуглецю)	0,030	0,028	0,016	0,016	0,023
Надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти	0,012	0,010	0,006	0,006	0,009
Надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини	0,015	0,013	0,008	0,009	0,013
Екологічний податок	0,057	0,051	0,030	0,031	0,045

*складено автором на основі [28]

Доволі цікавим є співвідношення доходів від екологічного оподаткування та витратків на охорону навколишнього природного середовища (Рис. 2.11). Надходження від екологічного податку абсолютно не співрозмірні із витратами на природоохоронну діяльність: у 2017 році надходження втричі перевищують витатки, проте у 2019 році, надходження покривають витатки лише на 14%.

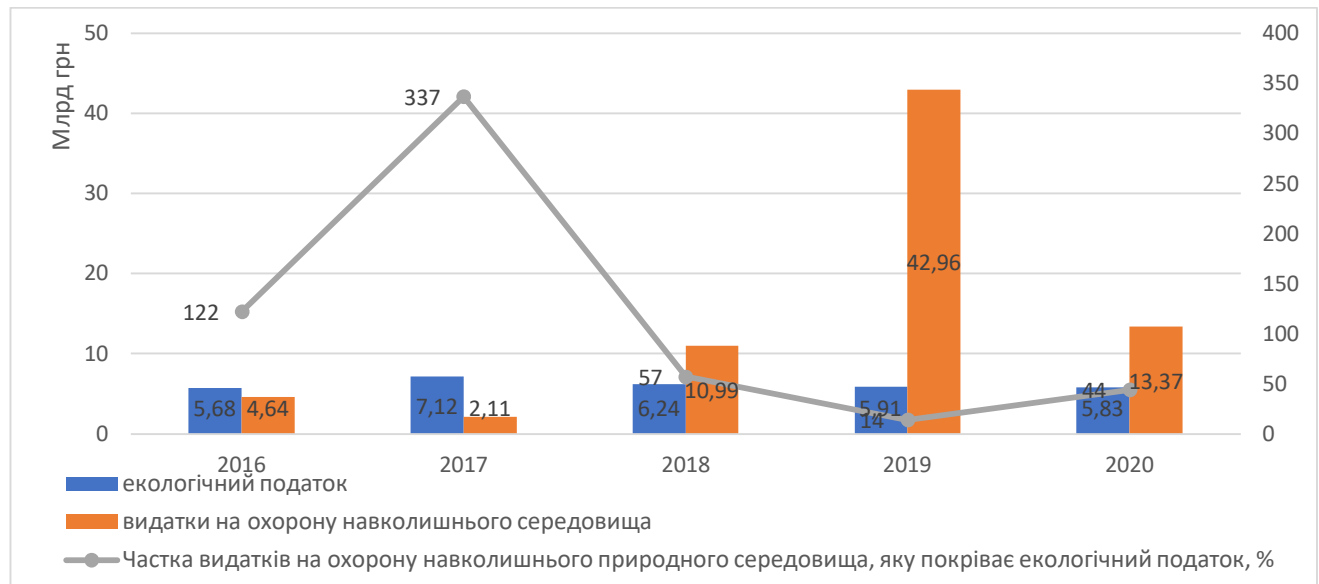

Рис. 2.11. Співвідношення надходжень від екологічного податку та витратків на охорону навколишнього природного середовища у Зведеному бюджеті Волинської області у 2016-2020 роках

*складено автором на основі [28]

Можемо зробити висновок, що екологічний податок не пов'язується при плануванні бюджету із природоохоронною діяльністю і функціонує поза системою планування видатків на охорону навколишнього середовища і не дає однозначного розуміння логіки його справляння і розподілу. Якщо йти від зворотного – від практики до теорії: на місцях реалізовується природоохоронна діяльність фінансування якої проходить із місцевих бюджетів в більшому обсязі, ніж ними отримано коштів від забруднювачів довкілля. Отже, на реалізацію цих заходів виділяються додаткові кошти, акумульовані з інших джерел доходів в тому числі міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету.

Таким чином, з метою скорочення обсягів міжбюджетних трансфертів та залучення коштів для фінансування видатків на охорону навколишнього природного середовища ми пропонуємо переглянути співвідношення розподілу екологічного податку наступним чином: на користь територіальних громад – 60% надходжень від екологічного податку, 20% від надходжень спрямовувати на обласний рівень та 20 % – державний рівень. Така пропорція розподілу забезпечить більш ефективне використання коштів, мобілізованих з допомогою екологічного оподаткування, оскільки рішення про напрямки їх використання прийматимуть на рівні територіальної громади, яка більше відчуває на собі вплив забруднень та відповідатиме реформі децентралізації.

2.3. Дослідження особливостей формування доходів бюджетів України від вуглецевого податку

Вуглецевий податок, або ж екологічний податок на викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю сплачують суб'єкти, сукупний обсяг викидів двоокису вуглецю за календарний рік у яких перевищує 500 тон. Відповідно в разі перевищення порогу викидів у 500 тон, суб'єкти повинні зареєструватись платниками екологічного податку в тому звітному періоді, коли відбулось перевищення, подати звітність, нарахувати та сплатити податок за вказаний податковий період. Відповідно до п. 242.4 ст. 242 Податкового кодексу України

база оподаткування екологічним податком за викиди двоокису вуглецю за результатами податкового (звітнього) року зменшується на обсяг таких викидів у розмірі 500 тон за рік [77].

Ставка податку за викиди двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення від 01.01.2019 року становить – 10 грн./тонну (0,33 євро/тонну). До 01.01.2019 року ставка податку становила 0,41 грн/тонну. Збільшення ставки вуглецевого податку відбулось як наслідок орієнтації України на поглиблення взаємодії з ЄС, а отже наближення ставок за викиди парникових газів до європейського рівня. Уряд розраховує на стимулювання суб'єктів господарювання до зменшення забруднення навколишнього середовища викидами двоокису вуглецю, проте ставка податку критично низька в порівнянні із провідними країнами світу, зокрема з країнами, які показують високий рівень екологічної ефективності. Так у Швеції викид у повітря 1 тони CO₂ коштує суб'єкту господарювання 140 євро, у Швеції – 87 євро, у Фінляндії – 69-73 євро, у Франції – 36 євро, у сусідній Польщі, яка має найнижчий рівень такого податку ставка становить 1 євро/тонну (Таблиця 2.9) [31].

Таблиця 2.9

Ставки вуглецевого податку в деяких країнах ЄС та Україні станом на 2021 рік

Країна	Ставка вуглецевого податку, євро/тонну викидів
Швеція	140
Фінляндія	73
Франція	45
Ірландія	34
Нідерланди	30
Данія	24
Португалія	24
Мальта	20
Словенія	17
Іспанія	15
Латвія	12
Естонія	2
Болгарія	2
Польща	1
Україна	0,3

*складено автором на основі [6; 54; 88].

Україна запроваджує підвищення ставки за викиди двоокису вуглецю до 30 грн/тонну з 01.01.2022 року. З екологічної точки зору підвищення ставок є не достатнім, проте з економічної точки зору, все ж таке підвищення дозволяє підприємствам та інвесторам спрогнозувати та спланувати свою діяльність таким чином, щоб поступово реалізовувати проекти з модернізації виробничих процесів для зменшення викидів двоокису вуглецю і при цьому уникнути значних фінансових втрат у короткостроковому періоді. Тож, рішення уряду підвищувати ставку вуглецевого податку до мінімального європейського рівня (досвід Польщі) вважаємо доцільним та економічно виправданим. При тому, для досягнення помітного зменшення викидів CO₂ ставка на рівні мінімальної європейської є надто низькою. Фактично наразі уряд має план підвищити вуглецевий податок до 1 євро/тонну, проте малоймовірно, що це принесе чи екологічний, чи економічний ефект, якщо навіть збільшення ставки у 2019 році у 24 рази не дало очікуваного екологічного результату, то годі й розраховувати, що збільшення у 3 рази вплине на поведінку забруднювача [73].

Оскільки вуглецевий податок визнано одним з найефективніших інструментів у зменшенні негативного впливу на довкілля шляхом регулювання викидів CO₂, розрахунок оптимальної ставки вуглецевого податку є актуальним питанням не лише для України чи країн ЄС. Міжнародним валютним фондом було проведено розрахунок ставки податку за викиди CO₂, яка забезпечить виконання цілей Паризької угоди і дозволить втримати зростання температури на рівні 2 °C в розмірі 75 доларів за тонну викидів (66 євро за тонну викидів). Зазначене збільшення ставки за суттєво збільшить вартість «брудної» енергії та транспорту та зробить перехід до «зелених» технологій значно привабливішим з економічної точки зору. У МВФ відзначають, що настільки різке збільшення вуглецевого податку на перших етапах матиме негативний вплив на розвиток економіки кожної з країн. Відповідно до прогнозів, ставка вуглецевого податку в розмірі 75 дол/тонну спричинить ріст цін на вугілля щонайменше в три рази, вартість електроенергії в різних країнах зросте на 30-90%, відбудеться зростання цін на бензин на 5-15% [62].

Однозначно, що українська економіка не готова до збільшення ставки вуглецевого податку до розміру, рекомендованого МВФ, при тому і збільшення ставки до 1 євро за тонну викидів з 01.01.2022 року, що в 66 разів менше від рекомендованого МВФ рівня, є недостатнім. Зважаючи на те, що відповідно до звіту World Air Quality Report - 2020. Україна перебуває на 43 місці в світі за рівнем забрудненості повітря і на 8-му – в Європі. За рік показники України погіршилися. У 2019 році Україна перебувала на 60 місці у світі і на 13-му – в Європі [118], на нашу думку, уряду варто переглянути розмір ставок вуглецевого податку в сторону збільшення з чітким зазначенням термінів впровадження нових ставок, це дозволить підприємствам, що сплачують екологічний податок врахувати ріст податкового навантаження у своїй стратегії розвитку.

Незалежно від того чи український уряд проведе збільшення ставки вуглецевого податку, найближчим часом підприємства, що ведуть торгівлю «карбоновмісними» товарами з країнами ЄС відчують на собі збільшення податкового навантаження. Оскільки в межах цілей щодо декарбонізації економіки в ЄС прийнято рішення про запровадження СВМ – Carbon Border Adjustment Mechanism, так званого податку на карбоновий слід, який будуть сплачувати імпортери певної групи товарів, виробництво який супроводжується значними викидами CO₂, наразі до предку включено: електроенергію, сталь, чавун, частково вироби зі сталі та чавуну, цемент, алюміній і мінеральні добрива. Перелік товарів, що підлягають сплаті СВМ буде поступово розширюватись.

Імпортери товарів, що підлягають сплаті СВМ, в ЄС будуть зобов'язані купувати СВМ-сертифікати. Наразі ціна карбону для імпортерів в процесі формування і планується, що вона буде диференційованою. За різними джерелами ведеться обговорення ставки від 25-40 євро за тонну викидів, верхня межа поки не визначена [85]. Оскільки ЄС є одним з найбільших торговельних партнерів України, наслідки запровадження СВМ будуть досить відчутні. Обсяг втрат економіки залежить від вартості сертифікатів, до прикладу, при ціні 44 євро за тонні викидів вуглекислого газу втрати будуть близько 1,2 млрд доларів в результаті скорочення експорту карбоновмісних галузей близько 7%. В результаті

відбудеться скорочення валютних надходжень, зростання безробіття, зменшення заробітної плати. При тому суттєво зменшиться викиди CO₂ – щорічно на 3-5 мільйонів тон [139].

Зважаючи на неминучість запровадження СВАМ українському уряду доречно провести збільшення ставки вуглецевого податку, щоб «брудні» податки лишались в бюджеті країни. Це буде вигідно для всіх учасників ринку, оскільки платникам податку в кожному разі не уникнути сплати за викиди CO₂, доцільніше сплатити ці кошти до бюджету своєї країни, адже ціну СВАМ буде зменшено на ставку вуглецевого податку, сплаченого в Україні. Причому, наповнюючи бюджет власної країни платник податку може розраховувати на програми державної підтримки декарбонізації виробництва, що в довгостроковій перспективі приведе до скорочення викидів та зменшення податкового навантаження. Збільшення вуглецевого податку в Україні буде вагомим аргументом при обговоренні умов сплати СВАМ українськими підприємствами в процесі торгівлі з ЄС [113]. Оскільки середня ставка вуглецевого податку в країнах ЄС становить близько 30 євро за тону викидів, ми повинні прагнути до досягнення принаймні зазначеного рівня протягом найближчого десятиліття з поступовим прогнозованим нарощенням ставки, що необхідно законодавчо закріпити вже у 2022 році.

Враховуючи пропозицію щодо росту ставок вуглецевого податку ми також пропонуємо запровадження в Україні СВАМ. Оскільки вітчизняні платники екологічного податку окрім сплати СВАМ ЄС та збільшеного вуглецевого податку в Україні будуть вимушені до переходу до більш чистих методів виробництва, тож видатки на інноваційну діяльність та інвестицій в переобладнання збільшать кінцеву ціну товарів в країні. Тож СВАМ в Україні дозволить вирівняти конкурентоспроможність вітчизняних товарів та товарів, що вироблені в країнах де відсутнє екологічне оподаткування або ж ставки є меншими від українських.

Щодо розподілу надходжень від вуглецевого податку, то до 01.01.2019 року він, у складі екологічного податку, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення розподілявся між загальним фондом Державного бюджету України (45%) та

спеціальним фондом місцевих бюджетів (55%). Проте з 01.01.2019 року надходження екологічного податку в частині викидів двоокису вуглецю зараховуються до загального фонду державного бюджету у розмірі 100%. У 2019 році до Державного бюджету України надійшло 951, 47 млн грн вуглецевого податку, у 2020 році такі надходження дещо зменшились і становили 940,34 млн. грн.

У 2019 – 2020 роках загальний обсяг надходжень від екологічного податку за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення зріс в порівнянні з попередніми роками (Таблиця 2.10). Загальне зростання відбулось за рахунок збільшення ставки саме вуглецевого податку. В розрізі розподілу надходжень між бюджетами різного рівня, зростання відбулось в доходах Державного бюджету, при тому місцеві бюджети втратили в дохідній частині від цього виду екологічного платежу за рахунок передачі до Державного бюджету 100% вуглецевого податку.

Таблиця 2.10

Надходження екологічного податку, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення до Державного та місцевих бюджетів у 2016-2020 роках, млрд. грн.

	2016	2017	2018	2019	2020
Екологічний податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення (Місцеві бюджети)	2,51	2,05	1,42	1,46	1,32
Екологічний податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення (Державний бюджет) т.ч.:	0,63	0,51	1,16	2,15	1,72
Екологічний податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення до Державного бюджету України	-	-	-	0,95	0,94

*складено на основі [28]

У 2019-2020 роках загальний обсяг надходжень від екологічного податку за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення зріс в порівнянні з попередніми роками (Таблиця 2.10). Загальне зростання відбулось за рахунок збільшення ставки саме вуглецевого податку. В

розрізі розподілу надходжень між бюджетами різного рівня, зростання відбулось в доходах Державного бюджету, при тому місцеві бюджети втратили в дохідній частині від цього виду екологічного платежу за рахунок передачі до Державного бюджету 100% вуглецевого податку.

На основі проведеного розрахунку надходжень екологічного податку, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення, за умови, що з 01.01.2019 ставка вуглецевого податку зросла, проте розподіл доходу між бюджетами лишився у пропорції – 55% до місцевих бюджетів та 45% – до Державного (Рис.2.12). За умови, що розподіл вуглецевого податку між Державним та місцевими бюджетами лишився у співвідношенні, що діяло до 01.01.2019 року, громади отримали б додаткові кошти на подолання негативного впливу на довкілля.

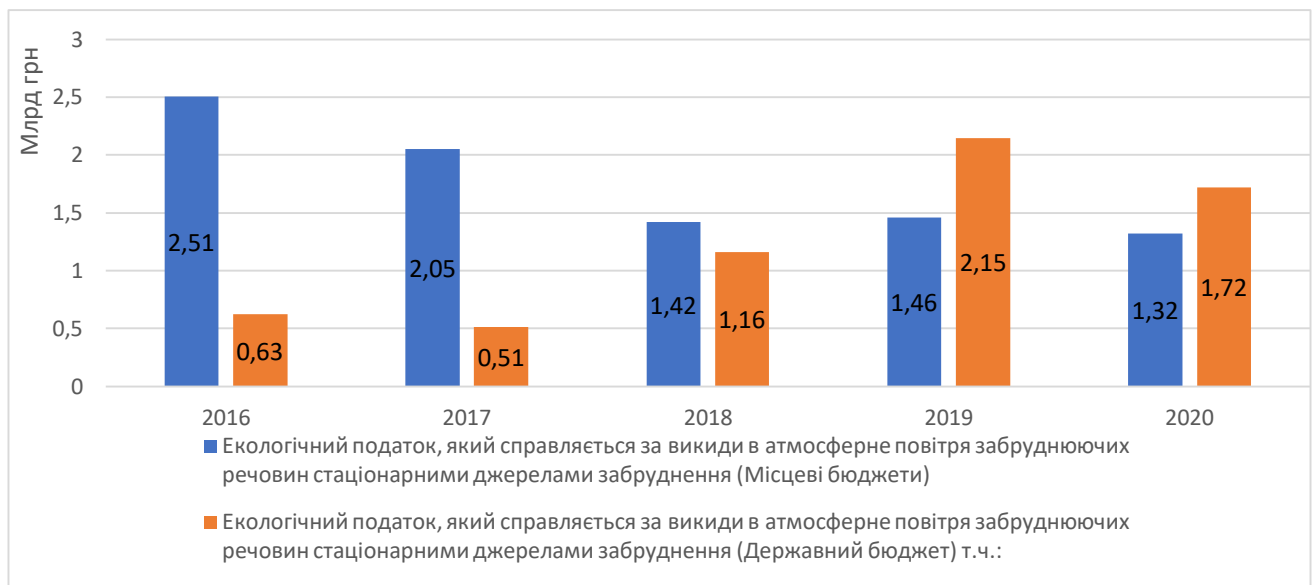

Рис. 2.12. Надходження екологічного податку, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення до Державного та місцевих бюджетів у 2016-2020 роках.

*складено на основі [28]

Зарахування вуглецевого податку в повному розмірі до Державного бюджету України суперечить принципу децентралізації і віддаляє кошти,

фактично сплачені за забруднення, яке найбільше відчутно для населення, що проживає в місцевості, де розташовані підприємства-забруднювачі. Тож, необхідно переглянути розподіл вуглецевого податку між бюджетами різного рівня та надати перевагу зарахуванню частку, що зараховується до місцевих бюджетів. При тому існує ризик щодо підвищення лояльності громад до шкідливих виробництв в праце надлишкових регіонах, в числі яких і Волинська область. Тож доречно посилити контроль за залученням інвестицій в регіони та законодавчо закріпити вимоги до дозволів на розміщення виробництв, що супроводжуються викидами, в тому числі CO₂, аби такою лояльністю не скористались вітчизняні та іноземні інвестори, що знаходяться в пошуку територій для розміщення «брудних» виробництв.

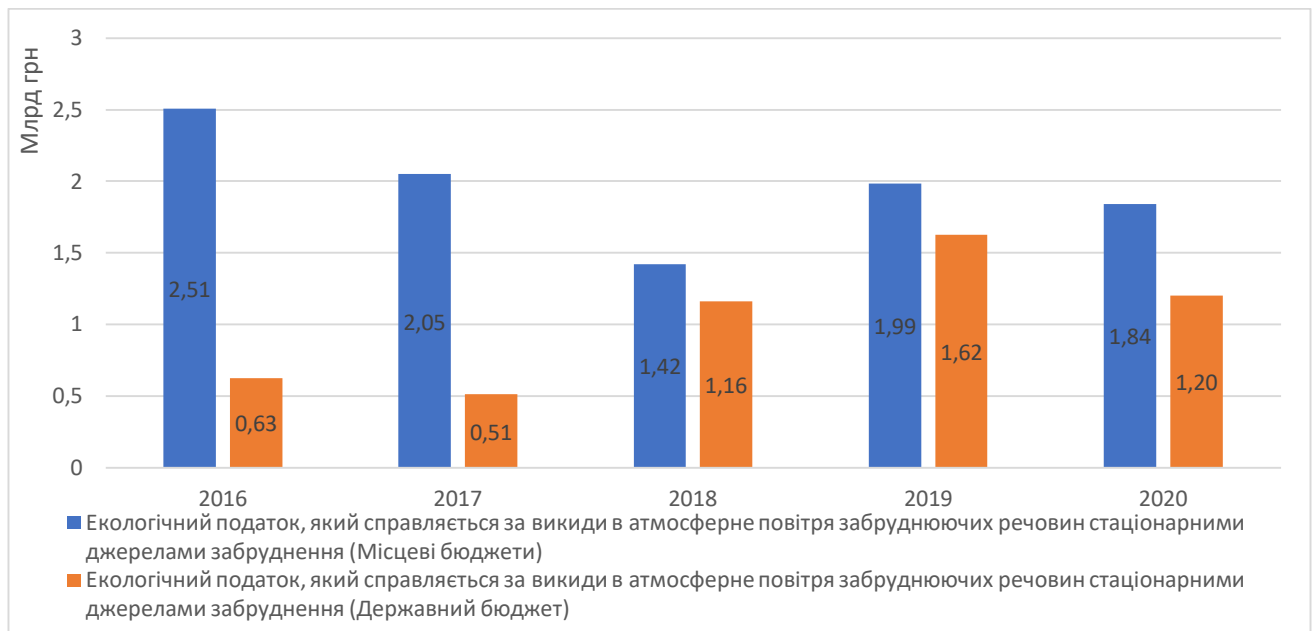

Рис. 2.13. Прогнозний розрахунок надходжень екологічного податку за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення до бюджетів різного рівня у 2016-2020 роках за умови незмінності розподілу доходу

*складено на основі [28]

В умовах децентралізації в Україні передача до Державного бюджету надходжень від вуглецевого податку суперечить обраній стратегії і зменшує фінансові можливості місцевих бюджетів. Єдине, що могло б пояснити таке

рішення – це створення окремого цільового фонду, який має наметі акумулювати кошти для реалізації загальнодержавної програми декарбонізації економіки, проте кошти зараховуються до загального фонду і розчиняються в загальному обсязі надходжень, тож окрім як потребою в збільшенні дохідної частини Державного бюджету та відсутністю чіткої екологічної політики, подібне рішення пояснити неможливо.

Тож, ми пропонуємо розподіл вуглецевого податку між цільовими позабюджетними фондами здійснювати у такій же пропорції, як і решту екологічних податків: на користь територіальних громад – 60% надходжень, 20% – обласний рівень та 20 % – державний рівень. Причому, одночасно із зміною пропорцій розподілу виникає ризик підвищення лояльності громад праценадлишкових регіонів до розташування на їх території підприємств-забруднювачів з метою створення додаткових робочих місць та наповнення бюджетів територіальних громад. Пропонуємо також посилити державний контроль за залученням «брудних» інвестицій із встановленням граничних норм викидів в межах регіону та глибокою оцінкою екологічних та економічних наслідків для громади.

Зважаючи на особливу увагу до вуглецевого податку як інструменту досягнення кліматичної нейтральності країнами ЄС, ми вважаємо доречним виокремлення вуглецевого податку із структури екологічного податку, що відповідатиме європейській практиці, оскільки в країнах-членах ЄС вуглецевий податок є окремим видом платежу і не входить в структуру жодного з податків. Виокремлення вуглецевого податку забезпечить зручність інтегрування української системи оподаткування до європейської як в період дії Угоди про асоціацію, так і в перспективі входження України до складу ЄС та дозволить підвищити ефективність використання коштів від нього в бюджетах різного рівня

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Проведений аналіз структури та обсягів доходів бюджетів різного рівня від екологічного оподаткування у 2016-2020 роках дозволив зробити наступні висновки:

1. За результатами оцінки стану та тенденцій формування доходів Державного бюджету України у 2016 – 2020 роках від екологічного оподаткування виявлено перевищення видатків на природоохоронну діяльність над доходами від екологічного податку. Це свідчить про неузгодженість дохідної та видаткової частини бюджету при бюджетному плануванні. Для усунення дисбалансу обґрунтовано необхідність збільшення обсягу доходів за рахунок розширення бази оподаткування, збільшення ставок екологічного податку та впровадження механізмів контролю за коректністю подання податкової звітності щодо обсягів викидів, які підлягають оподаткуванню у звітному періоді.

2. Аналіз надходжень від екологічного податку та видатків на охорону природного навколишнього середовища в структурі місцевих бюджетів України та Волинської області показав, що їх співвідношення характеризується дисбалансами: у 2016 та 2017 роках екологічний податок перевищував природоохоронні видатки, а починаючи з 2018 року – видатки перевищували надходження в середньому на 25%. Акцентовано необхідність перегляду пропорцій розподілу екологічного податку між фондами різного рівня, таким чином: на користь територіальних громад – 60% надходжень від екологічного податку, 20% від надходжень спрямовувати на обласний рівень та 20 % – державний рівень, що відповідає реформі децентралізації. Це сприятиме підвищенню ефективності формування та використання фінансових ресурсів через наближення до місця розташування джерела негативного впливу на довкілля та врівноважить доходи від екологічного оподаткування та видатки на природоохоронну діяльність на рівні територіальних громад.

3. Обґрунтовано необхідність виведення вуглецевого податку зі структури екологічного податку, як самостійного елемента екологічного

оподаткування. Це дозволить підвищити ефективність використання надходжень фінансових ресурсів до бюджетів різного рівня в Україні. Найбільш відчутним це буде для територіальних громад, що максимально наближені до джерела викидів та відчувають на собі наслідки його діяльності. Запропоновано посилити державний контроль за залученням токсичних інвестицій в регіони з метою врегулювання лояльності громад до таких інвестицій.

Основні висновки, рекомендації та пропозиції, викладені в другому розділі дисертаційної роботи, відображено в наукових працях автора [105; 107] наведених у списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Проблемні аспекти бюджетного механізму екологічного оподаткування в Україні

Теоретично екологічне оподаткування є простим зрозумілим інструментом покращення стану навколишнього середовища. Власне сенс існування такого податку чи податків полягає в тому аби реалізувавши принцип «забруднювач платить» змінити поведінку забруднювача на екологічно нейтральну, а до того – компенсувати суспільству завдані збитки та «спонсорувати» екологічно орієнтовані процеси в країні.

Що є очевидним в теорії не завжди реалізовує себе на практиці. Чи то надто велика концентрація проблемних питань в країні, чи часті зміни влади, чи корумпованість економіки та лобіювання інтересів окремих громадян, у власності яких перебувають підприємства-забруднювачі вплинули на те, що за 30 років незалежності в Україні бюджетний механізм функціонування екологічного оподаткування далекий власне від понять механізму та екологічності, адже поточний його стан говорить про незлагодженість дій частин цього механізму та його мінімальний вплив на стан екології в країні.

Незадовільний стан екології в Україні, а особливо на відсутність позитивних тенденцій в його зміні підтверджує звіт World Air Quality Report – 2020, відповідно до якого Україна перебуває на 43 місці в світі за рівнем забрудненості повітря, а в 2019 році була на 60-му серед країн світу; щодо рейтингу серед країн Європи, то у 2020 році Україна була на 8 місці, при тому, у 2019 – на 13-му.

Пандемія COVID-19 й локдауни призвели до покращення стану повітря у 65% світових міст у 2020 році в порівнянні з 2019 роком, тоді як 84% країн мали загальні покращення.[28]

Українській екології не допомогло навіть зниження економічної активності в наслідок несприятливих економічних процесів пов'язаних з пандемією. Тож, якщо на стан навколишнього середовища не вплинули процеси глобального масштабу, то годі розраховувати на вплив такого поки слабого інструменту як екологічне оподаткування.

Протягом останніх років все більше уваги приділяється екологічному оподаткуванню, як інструменту досягнення екологічних цілей держав. При тому виникає потреба оцінки ефективності екологічного оподаткування в кожній окремо взятій країні. На нашу думку, таку оцінку доречно провести з допомогою використання коефіцієнта ефективності екологічного оподаткування (Кееп). Класична економічна теорія трактує коефіцієнт ефективності, як відношення результату до витрат, що його спричинили [116]. У випадку оцінки ефективності екологічного податку результатом виступає сума екологічного податку, що надійшла до бюджету певного рівня, витратами, що його спричинили виступають видатки на охорону навколишнього природного середовища, адже фактично видатки спричинені збитками нанесеним довкіллям, грошовим еквівалентом яких повинна бути сума сплачених податків. Розрахунок коефіцієнта пропонуємо проводити за формулою:

$$\text{Кееп} = \frac{D_t}{V_t} \quad (3.1)$$

Де, Кееп – коефіцієнт ефективності екологічного оподаткування;

D_t – доходи бюджету відповідного рівня від екологічного податку у звітному періоді;

V_t – видатки бюджету відповідного рівня на охорону навколишнього природного середовища у звітному періоді.

Якщо коефіцієнт ефективності екологічного оподаткування набуває значення > 1 , це означає, що доходи від екологічного оподаткування не покривають видатків на природоохоронну діяльність і система екологічного

оподаткування діє неефективно. Це можливо за умови таких ставок оподаткування, що не відповідають оцінці реальних збитків нанесених довкіллю в результаті забруднень та некоректного розрахунку обсягів викидів. При тому, кошти для фінансування природоохоронної діяльності залучаються через зменшення фінансування видатків за іншими статтями бюджету.

Якщо коефіцієнт ефективності = 1, ми оцінюємо ефективність екологічного оподаткування як достатню. За такої умови доходи від екологічного податку та видатки на природоохоронну діяльність є рівними, що свідчить про збалансованість бюджету в частині природоохоронної діяльності.

Якщо коефіцієнт ефективності екологічного оподаткування < 1 – кошти мобілізовані з допомогою екологічного оподаткування не використовуються повною мірою для фінансування видатків на природоохоронну діяльність, отже ефективність екологічного оподаткування є незадовільно, оскільки в частині мобілізації доходів екологічний податок перевищує ефективність використання коштів. За умови, що в Україні екологічний податок є податком за забруднення в існуючому розумінні, весь обсяг його надходжень до бюджету повинен бути спрямований на природоохоронну діяльність. При тому для країн ЄС, де поняття екологічного податку значно ширше, перевищення доходів від екологічного оподаткування є нормальним явищем.

Відповідно до даних таблиці 3.1 проведемо розрахунок коефіцієнта ефективності екологічного оподаткування для Зведеного, Державного та місцевих бюджетів України. Отримані результати розрахунку коефіцієнта ефективності екологічного оподаткування (Таблиця 3.1) свідчать про незадовільний рівень ефективності екологічного податку у структурі Зведеного та Державного бюджету України протягом аналізованого періоду 2016-2020 років. Розрахований коефіцієнт дозволяє зробити висновок, про недостатній обсяг надходжень коштів від екологічного податку, оскільки він не покриває повною мірою видатків на заходи, спрямовані на природоохоронну діяльність. Це означає, що фінансування видатків на охорону довкілля здійснюється за рахунок інших джерел наповнення

бюджету і є потреба або ж у збільшенні доходів екологічного податку, або у зменшенні видатків.

Таблиця 3.1

Вихідні дані для розрахунку коефіцієнта ефективності екологічного податку в структурі Зведеного, Державного та місцевих бюджетів за 2016-2020 роки

	2016	2017	2018	2019	2020
Надходження екологічного податку, млрд. грн					
Зведений бюджету України	4,99	4,7	4,92	6,09	5,4
Державний бюджету України	1,62	1,72	2,78	3,85	3,31
Місцеві бюджети	3,37	2,98	2,14	2,24	2,09
Видатки на охорону навколишнього природного середовища, млрд. грн					
Зведений бюджету України	6,26	7,35	8,24	9,73	9,06
Державний бюджету України	4,77	4,74	5,24	6,32	6,64
Місцеві бюджети	1,48	2,61	3,00	3,41	2,42

Зважаючи на критичність вітчизняної екологічної ситуації та визначені цілі щодо кліматичної нейтральності, зменшення таких видатків є неможливим, а навіть навпаки, існує потреба у їх збільшенні. Тож необхідно реалізовувати кроки щодо збільшення обсягів надходжень від екологічного податку шляхом встановлення ставок середнього європейського рівня та посилення контролю над коректністю обліку викидів.

При розрахунку коефіцієнта ефективності екологічного податку для місцевих бюджетів отримані результати за 2016 та 2017 роки показали обернену ситуацію – доходи від екологічного податку не були повністю використані для фінансування видатків на проведення природоохоронної діяльності, а отже, ефективність екологічного оподаткування на місцевому рівні незадовільна у зв'язку не повним цільовим спрямуванням отриманих коштів. Починаючи від 2018 року коефіцієнт ефективності екологічного оподаткування на рівні місцевих бюджетів > 1 , аналогічно до результатів, отриманих при розрахунку коефіцієнта на рівні Зведеного та Державного бюджетів України. При тому, на рівні місцевих бюджетів коефіцієнт прямує до 1, максимальне його значення отримано у 2020

році – 0,8639, ефективність екологічного податку на місцевому рівні є вищою, ніж на рівні Державного бюджету та Зведеного бюджету України.

Таблиця 3.2

Коефіцієнт ефективності екологічного податку Зведеного, Державного та місцевих бюджетів за 2016-2020 роки

	2016	2017	2018	2019	2020
Зведений бюджет України	0,7971	0,6395	0,5971	0,6259	0,5960
Державний бюджет України	0,3393	0,3630	0,5303	0,6101	0,4983
Місцеві бюджети України	2,2700	1,1412	0,7138	0,6557	0,8639

*складено автором на основі [28]

Для оцінки природоохоронних заходів держави, а також використання ресурсів зведеного бюджету України використаємо коефіцієнт ефективності екологічного оподаткування. Бачимо, що протягом 2016-2020 років коефіцієнт ефективності екологічного податку значно зменшується, що є фактом поступового нівелювання значення власне самого екологічного податку як основного джерела надходжень на природоохоронні заходи .

Таблиця 3.3

Зміна вихідних та прогнозних значень коефіцієнта ефективності екологічного податку

	Екологічний податок, млрд. грн	Видатки на охорону навколишнього природного середовища, млрд. грн	Коефіцієнт ефективності екологічного податку	Песимістичний прогноз		
				Екологічний податок, млрд. грн	Видатки на охорону навколишнього природного середовища, млрд. грн	Коефіцієнт ефективності екологічного податку
2016	4,99	6,26	0,80	-	-	-
2017	4,70	7,35	0,64	-	-	-
2018	4,92	8,24	0,60	-	-	-
2019	6,09	9,73	0,63	-	-	-
2020	5,40	9,06	0,60	-	-	-
2021	5,88	10,52	0,56	5,40	9,32	0,58
2022	6,10	11,32	0,54	5,62	10,12	0,56
2023	6,33	12,12	0,52	5,84	10,91	0,54
2024	6,55	12,92	0,51	6,07	11,71	0,52
2025	6,77	13,71	0,49	6,29	12,51	0,50

Разом з тим, для формування адекватної податкової політики що враховуватиме майбутні виклики та загрози для екології, доцільно спрогнозувати показники видатків на охорону навколишнього середовища та обсягу екологічного податку, що також дасть змогу обрахувати коефіцієнт ефективності екологічного податку. Для цього використовуємо функцію ППП «Excel» (Предсказ), яка дає нам змогу отримати дані надходжень податку та видатків на 2021-2025 рр. Разом з тим враховуємо можливе недонадходження податку, що також спричинить і зменшення витрат. Для цього обраховуємо стандартне відхилення прогнозу, яке для екологічного податку складає – (0,4806 млрд. грн.), а для прогноза видатків на охорону навколишнього природного середовища дорівнює – (1,236 млрд. грн.).

Прогнозні дані підтверджують збереження негативного тренду зменшення коефіцієнта ефективності екологічного податку і в майбутні періоди. Разом з тим, динаміка показників при песимістичному прогнозі, за рахунок зменшення темпів росту екологічних видатків з бюджету, дещо вищі проте також зменшуються з кожним роком. Все це свідчить про невиконання екологічним податком своєї фіскальної ролі вже зараз, та загострення даної негативної тенденції в майбутньому, що також підтверджується прогнозним графіком (Рис. 3.1).

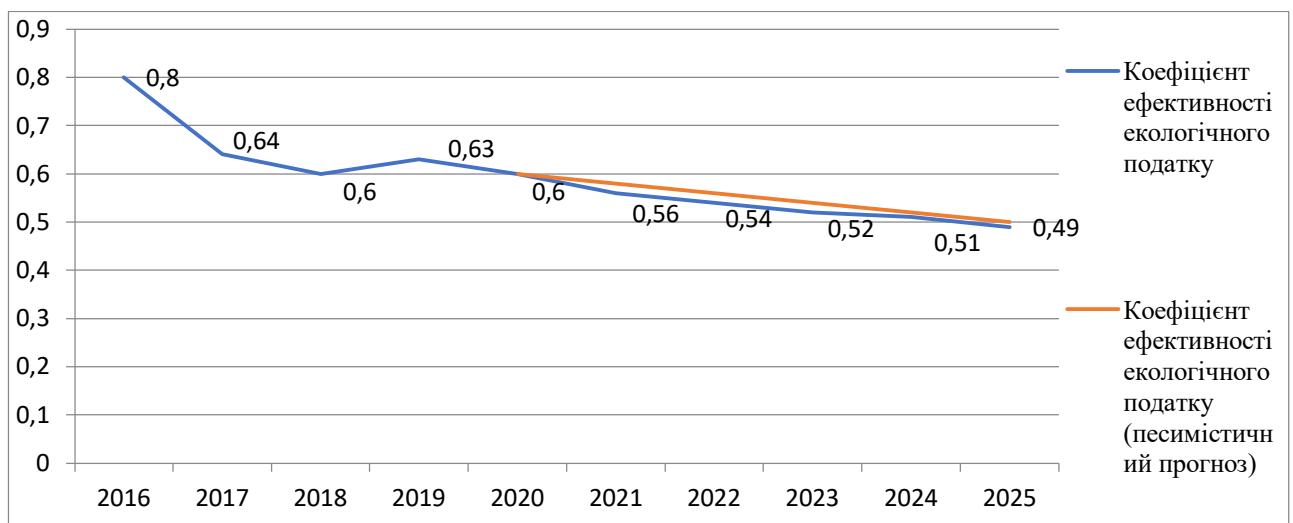

Рис.3.1. Прогноз зміни коефіцієнта ефективності екологічного податку в Україні*

*розроблено автором

Зважаючи на отримані розрахунки, необхідно переглянути підходи до справляння екологічного податку, його фіскальне значення, та формування чіткої державної стратегії екологічного оподаткування в Україні. У питанні трансформації екологічного оподаткування орієнтуючись на досвід ЄС, де екологічний податок є податком, основою якого є фізична одиниця об'єкту, що має доведений, специфічний негативний вплив на навколишнє середовище, доцільно поглибити роль екологічного оподаткування у досягненні кліматичних цілей та змінити підхід до використання екологічного оподаткування на аналогічний до ЄС. Дані про екологічні податки у статистиці ЄС подаються у розрізі надходжень від податків на:

1. Податки на енергію (включаючи паливо для транспорту): енергетичні продукти для транспортних цілей, енергетичні продукти для стаціонарних цілей, парникові гази;

2. Податки на транспорт (крім палива для транспорту): імпорт чи продаж автотранспортних засобів (одноразові податки), реєстрація або використання автомобілів, періодичні (наприклад, річні) податки, використання доріг, плата за затори і міські збори, інші транспортні засоби (кораблі, літаки, залізниці тощо), рейси та авіаквитки; страхування автомобіля (не включає загальні страхові податки).

3. Податки на забруднення: виміряні чи оцінені викиди в атмосферне повітря, озоноруйнуючі речовини, виміряні чи оцінені скиди у води, непрямі джерела забруднення вод, поводження з відходами, шум (наприклад, зліт та посадка повітряних суден);

4. Податки на використання ресурсів: абстракція води, збирання біологічних ресурсів (наприклад, деревини, полюванні та вилов риби), видобуток сировини (наприклад, мінерали, нафта та газ), зміна ландшафтів та різання дерев.[144]

Натомість, в Україні екологічний податок фактично є податком за забруднення. При тому в Україні окремо від екологічного податку існують транспортні податки та рентна плата за користування природними ресурсами.

Саме завдяки такому широкому розумінню екологічного податку, в країнах

ЄС він виконує як стимулюючу, так і фіскальну функції і робить можливою ситуацію за якої, надходження коштів від екологічного оподаткування перевищує державні витрати на природоохоронну діяльність. Від 50 до 90% надходжень від екологічного оподаткування у ЄС припадає на податки на енергію, щодо податків на забруднення, то їх частка у структурі надходжень від екологічного оподаткування – до 10%, а у деяких країнах взагалі відсутній такий податок, наприклад, у Німеччині [144].

Щодо самого екологічного податку та ефективності його справляння доволі суперечливим моментом є те, що відповідно до Податкового кодексу платники податку здійснюють самостійний облік обсягів забруднень застарілим розрахунковим методом згідно з наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки від 1995 року [81]. В Україні просто немає альтернативного способу інвентаризації обсягів забруднень, що не лише дозволяє забруднювачам самостійно зменшувати собі податкове навантаження в частині екологічного оподаткування, а й є порушенням зобов'язань України відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС, яка передбачає, що з 1 вересня 2019 року мала б з'явитися система моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів, що має бути одним з підготовчих кроків до торгівлі квотами на їх викиди.

За існуючої системи обліку у 2020 році бюджет недоотримав понад 1 млрд грн від екологічного податку за викиди вуглецю, дохід від якого склав 1 млрд 4 млн грн.. При тому, за даними Держстату в Україні видобуто 28,196 млн тон вугілля, ще 16,95 млн тон імпортовано, тож загалом використано близько 45,145 млн тон вугілля. Врахувавши вуглецевий коефіцієнт (3,4) отримуємо 153,493 млн тон вивільненого при спалюванні CO₂. Щодо видобутку газу, ситуація наступна, у 2020 році в Україні видобуто та імпортовано сумарно близько 22,878 млн тон, що при спалюванні вивільнить 65,2 млн тон CO₂. Множимо отримані обсяги забруднень на ставку екоподатку 10 грн/тону і отримуємо майже 2,2 млрд грн. Так стає очевидним, що в бюджет повинно було надійти вдвічі більше вуглецевого податку [129].

Окремої уваги заслуговує тема ставок екологічного податку. Україна – найлояльніша до забруднювачів країна в Європі, адже має найнижчі ставки за викиди забруднюючих речовин [32]. При тому, уряд ставиться доволі обережно до збільшення ставок екологічного податку, ймовірно остерігаючись росту податкового навантаження на підприємства-забруднювачі, а відповідно на кінцевого споживача – населення.

Така податкова лояльність до забруднювачів перешкоджає наповненню бюджетів кожного з рівнів достатньою сумою коштів, що повинні бути спрямовані на екологізацію економіки. В країнах ЄС лише частина коштів акумульованих за рахунок екологічного оподаткування спрямовується на природоохоронну, превентивну та відновлювальну діяльність, решта ж коштів спрямовуються на фінансування інших статей видатків. В середньому на природоохоронну діяльність спрямовано близько 60% доходів від екологічних податків, виключенням є Німеччина, Бельгія, Австрія, Чехія, де видатки на природоохоронну діяльність перевищують доходи на 10-13%.

Отже, екологічне оподаткування в ЄС реалізовує як природоохоронну та стимулюючу функції, так і фіскальну. Якщо ж говорити про Україну, то важко визначити, яку функцію покладено на екологічний податок в теорії і яка реалізовується на практиці. Стимулююча функція мінімально виконується, зважаючи на низькі ставки та відсутність контролю за реальними обсягами забруднень. Природоохоронна – виконується далеко не повною мірою, оскільки кошти від екологічного оподаткування зараховуються до загального фонду державного бюджету, де розчиняються в множині інших доходів, та все ж заходи природоохоронної діяльності в країні проводяться і фінансуються. Прикрість лише в тому, що акумульованих екоподатком коштів недостатньо для покриття видатків на природоохоронну діяльність, тож залучаються на них кошти в більшому обсязі, ніж було сплачено забруднювачами. Функція, що, на нашу думку, повинна бути реалізована екологічним податком – інноваційно-стимулююча в Україні теж не виконується, першочергово тому, що розмір ставок екологічного податку не стимулює забруднювачів до зменшення обсягів

забруднень через впровадження нових технологій, а з іншого боку немає чіткої процедури, яка б визначала процедуру державної підтримки діяльності суб'єктів господарювання щодо розробок в результаті яких буде раціоналізовано використання природних ресурсів та зменшено обсяги забруднень в процесі та результаті діяльності. Щодо фіскальної функції, за поточного стану речей в Україні, вона виконується більше від попередніх. Власне кошти просто надходять до казни, проте знову ж, видатки на охорону довкілля більш, ніж ці надходження, тому не можна сказати про те, що екоподаток наповнює бюджет понад видатки на спрямовані в сферу його справляння.

Така функціональна невизначеність екологічного податку є полем для політичної риторики, гучних заяв та маніпуляцій і дає можливість «діяти за обставинами» в частині законодавчих ініціатив, що робить неможливим довгострокове планування в частині екологізації як з точки зору держави в особі уряду, так і суб'єктів господарювання.

Коли вже визначатись з функціями екологічного податку в поточному його вигляді – слід визначити ще один супутній проблемний момент – та частина екологічного податку, що зараховується до державного бюджету України, надходить до загального фонду. Тож неможливо чітко визначити на що саме будуть використані отримані кошти і можна лише умовно порівняти такі надходження та видатки на природоохоронну діяльність, адже законодавчо взагалі не закріплено положення про те, що на природоохоронну діяльність повинні бути витрачені кошти, вже не кажучи про те, в якому обсязі та з яких джерел оподаткування. В частині надходжень екологічного податку до місцевих бюджетів ситуація дещо краща, адже кошти в повному обсязі зараховуються до спецфонду. Проте зважаючи на структуру розподілу, за якої екоподаток розпоршується між бюджетами, обсяги надходжень критично мізерні.

Окремої уваги заслуговує екологічний податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення і взагалі в повному обсязі зараховується до Державного бюджету. Таке рішення було б хоч частково зрозумілим за умови, що держава реалізовує політику

декарбонізації економіки і акумулює кошти у відповідному цільовому фонді, проте ні фонду, ні чіткої політики наразі немає.

В умовах децентралізації місцеві бюджети потребують значно більше економічної свободи, принаймні, для вирішення екологічних проблем за власний кошт і не чекаючи дофінансування з Державного бюджету.

Україна поки знаходиться на теоретично-підготовчому етапі в питанні екологічного оподаткування зокрема та «зеленого» курсу в економіці в цілому. Це підтверджено Національним планом дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2021 р. № 443-р. План доволі широко охоплює освітню, просвітницьку складову та визначає завдання щодо розробки методологій, рекомендацій, планів дій щодо покращення стану окремих ресурсів і.т.д. і це вкрай важливо, що до «озеленення» економіки планується глибока теоретично-просвітницька підготовка [82]. Проте, такі плани знаходяться на стадії розробки, а Україна вже бере на себе зобов'язання щодо зниження рівня забруднення довкілля. При тому, для бізнесу наразі є досить слабкі економічні стимули щодо виконання вищезазначених зобов'язань держави. Все, що наразі пропонується – норма про «зелену» електросталургію, суть якої полягає в тому, що металургійні заводи, які знизять свій рівень викидів CO₂ до значень ЄС матимуть дещо нижчий тариф на електроенергію на 5% за рахунок звільнення від компенсації «зеленого» тарифу, який закладений в тариф «Укрнерго» [46; 47].

Норма щодо «зеленої» електросталургії є справді привабливим стимулом для металургійних підприємств, проте з моменту набуття чинності відповідного Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії», жодне з п'яти українських підприємств, що має відповідний рівень викидів двоокису вуглецю, не отримали відповідний статус. Поки не відбулось затвердження порядку його надання Кабінетом міністрів України. П'ять вітчизняних заводів – «Електросталь», «Інтерпайп сталь», «Дніпроспецсталь», «Енергомашпецсталь» та «Азовелектросталь», що вже відповідають вимогам

European Green Deal продовжують дотувати зелену енергетику [115].

Така ситуація свідчить про непослідовність дій уряду та є непривабливою з точки зору інвестування в екологію в Україні, адже не навіть, якщо законодавчо затверджена норма не отримала чіткої реалізації – інвестор не може бути впевнений у реалізації угод чи публічних заяв урядовців [21].

Наразі реальні кроки у реалізації екологічної політики спрямовані на незначне поточне виправлення збитків завданих довкіллю та недопущення подальшого забруднення переважно на побутовому рівні, як от сортування сміття, оновлення каналізаційних систем та очисних споруд у містах, розширення природоохоронних територій, збереження флори і фауни. Проте для мешканців міст з недопустимим рівнем забруднення повітря, життєво важливо вирішення проблеми на промисловому рівні. Адже за даними багаторічних спостережень Центру медичної статистики обласної лікарні ім. Мечнікова у Кривому Розі, які є у розпорядженні ГО «Досить Труїти Кривий Ріг», було виявлено кореляцію між показниками захворюваності населення міста та факторами забруднення довкілля: кількість онкологічних захворювань збільшується через забруднення повітря важкими металами та іншими токсичними речовинами, такими як оксиди азоту і органічні сполуки. В Донецькій, Запорізькій, Дніпропетровській областях, спостерігається тенденція до зростання смертності через хвороби дихальних шляхів. Згідно з методикою розрахунку медико-екологічного коефіцієнта для встановлення витрат місцевих рад на охорону здоров'я населення міст обласного підпорядкування і сільських районів Дніпропетровської області, для Криворізького регіону вплив екологічного фактору в причинах захворюваності оцінюється в 37% [1]. Тож, до методик планування і прогнозування доцільно додавати реальні стимули для забруднювачів до модернізації виробництв.

Низька ефективність виключно законодавчого регулювання підтверджується досвідом щодо наказу Мінприроди від 29.09.2009 «Про затвердження Технологічних нормативів допустимих викидів забруднюючих речовин від коксових печей». Станом на 2021 рік підприємства мали 11 років на модернізацію, проте за цей час модернізації не зазнала навіть третина джерел

викидів. Для енергетичного сектору, який є одним із найбільших забруднювачів атмосферного повітря, ще 2008 року було передбачено технологічні нормативи допустимих викидів забруднюючих речовин із теплосилових установок. При тому станом на 1 жовтня 2020 року згідно зі звітом НЕК «Укренерго» всі енергоблоки теплових електростанцій України вже відпрацювали свій парковий ресурс і їх подальша експлуатація пов'язана з підвищеним ризиком аварій [1].

Звинуватити бізнес у невиконанні вимог та нормативів буде не зовсім коректно, адже відсутність як державних економічних стимулів у вигляді принаймні «зелених» кредитів та ринку «зелених» облігацій, так і державного контролю за виконанням встановлених вимог з чітко визначеними наслідками для підприємств у вигляді значних сум штрафів призводять до того, що бізнес діє керуючись оцінкою економічних вигід і всіляко уникає витрат на модернізацію. При існуючих ставках та умовах торгівлі з країнами ЄС це пояснюється тривалим терміном окупності інвестицій. Так, до прикладу промислова металургійна компанія «Інтерпайп» інвестувала у «озеленення» виробництва 1 млрд. євро, з врахуванням обсягів виробництва, що дозволило скоротити обсяги викидів вуглекислого газу при виробництві у 10 разів, а відповідно і суму екологічного податку, що підлягає сплаті. При ставці вуглецевого податку 10 грн за 1 тону викидів термін окупності інвестиції у модернізацію в наслідок зменшення суми екологічного податку становитиме близько 1778 років, при зростанні ставки до 30 грн за 1 тону викидів – 658 років, при зростанні до середнього рівня ставок у країнах ЄС, 30 євро за 1 тону викидів – близько 27 років.

При тому, перехід до «зелених» методів виробництва є вигідним для підприємств в довгостроковому періоді з урахуванням прогнозу зростання екологічного податку та запровадження податку на вуглецевий слід при торгівлі з країнами ЄС. Підприємства, що переходять до «зелених» технологій збережуть за собою доступ до європейського ринку, що забезпечить постійне отримання прибутку. При тому є складнощі з тим, щоб підприємство мало можливість акумулювати необхідні для модернізації кошти.

Мінімальна присутність «зеленого» кредитування на вітчизняному

фінансовому ринку є одним з проблемних питань в темі використання акумульованих бюджетних коштів за рахунок екологічного оподаткування. На сьогодні, з п'яти державних банків програма фінансування інвестиційних еко-проектів представлена лише в АБ «Укргазбанк», при тому такі гіганти, як АТ КБ «ПриватБанк» та АТ «Ощадбанк» подібних програм для бізнесу не мають, хоча в певний період були залучені до програми «Теплих кредитів» для населення та ОСББ.

Отже, сукупність проблем оподаткування є доволі розгалуженою: поняття екологічного оподаткування є досить вузьким і включає в себе лише екологічний податок, що акцентує увагу лише на прямому забрудненні повітря, водних ресурсів та земель під розміщення відходів, при тому облік обсягів нанесених довкіллю збитків покладено на самих забруднювачів, що значно їх занижують у податковій звітності; низькі ставки оподаткування не дозволяють акумулювати суми коштів достатні для реалізації справді прогресивних методів переходу до екологічно нейтральної економіки; зарахування екологічного до загального фонду Державного бюджету суперечить логіці самого екологічного податку, як і розподіл податку між Державним та місцевими бюджетами більшою мірою на користь Державного бюджету суперечить реформі децентралізації функцій та відповідно їх фінансування на місцях і віддаляє отримані кошти від джерела забруднення та громадян, що стикаються з їх наслідками.

3.2. Досвід використання бюджетного механізму екологічного оподаткування в країнах ЄС та перспективи його імплементації в Україні

Тема екологічно орієнтованої економіки для України відносно нова і поки власного досвіду в цьому питанні недостатньо для формування чіткої екологічної політики, яка б не лише не зруйнувала економіку, а й дала позитивний екологічно-економічний ефект. Тож цілком доречно звернутись до зарубіжного досвіду та перейти від методу спроб і помилок до використання кращих практик. Найбільш

екологічно прогресивним регіоном є Європейський Союз, якщо до цього додати той факт, що Україна чітко обрала за орієнтир на міжнародній арені взаємодію з ЄС, географічну наближеність та вже існуючі торговельно-економічні відносини з ЄС, то беззаперечним стає той факт, що і в питанні екологізації економіки нам доречно орієнтуватись на європейський досвід.

На шлях екологічного оподаткування країни Європи стали починаючи з середини ХХ століття, експерти відзначають загальне покращення стану довкілля за всіма показниками, тож цілком реальною виглядає ціль ЄС – стати першим кліматично нейтральним континентом. Для цього в першу чергу приділяють увагу стану повітря, зокрема питанню декарбонізації економіки, що безпосередньо впливає на темп глобального потепління.

На початковому етапі в екологічній політиці країни ЄС спирались переважно на плату за користування та цільові збори. У 90х роках ХХ ст. фокус перейшов на фіскальні екологічні податки, а далі – їх реформування адекватно до потреб всіх учасників економічного процесу, розпочали роботу так звані «зелені» або ж «екологічні» комісії, що сприяли проведенню громадських та політичних відкритих обговорень щодо суті, логіки справляння, очікуваного впливу екологічного оподаткування та його подальшого розвитку в окремих країнах та загалом в ЄС.

В низці країн ЄС (Швеція, Данія, Фінляндія, Нідерланди) результатом роботи «зелених» комісій стало вирішення питання щодо ризику скорочення кількості робочих місць, обсягів експорту, економічного зростання шляхом реформування оподаткування таким чином, аби ріст екологічного оподаткування супроводжувався зниженням податків на працю. Оскільки такі реформи дали позитивний соціальний ефект і врівноважили податковий тиск на підприємства, поступово вони були запроваджені у всіх країнах ЄС [148].

У Німеччині основною ідеєю податкових реформ було досягнення зменшення споживання енергії та інвестування в інновації, отримані доходи в наслідок її реалізації біло спрямовано для скорочення пенсійних внесків, що однозначно віталось, як роботодавцем, так і найманим працівником. В решті

результат роботи «зелених» комісій – створення нових робочих місць та прийняття населенням ідеї екологічного оподаткування, як такої, що не становить загрози та навпаки є рушієм економіки [148].

Починаючи з 2010 р., акцент змістився у бік стратегії ЄС-2020, головною метою якої є досягнення більшої послідовності у запровадженні економічних, соціальних та екологічних програм. В частині екології стратегія передбачала зобов'язання країнами-членами ЄС скоротити викиди CO₂ принаймні на 20%, впровадити 20% виробництва енергії з відновлювальної джерел і досягнути 20% покращення енергоефективності – до 2020 року [142].

З однієї сторони ставки екологічних податків у країнах ЄС є досить високими, а з іншої – уряди країн проявляють гнучкість аби цим не зашкодити економічним інтересам вітчизняної економіки. Такий підхід дає помітний результат, від 1990 до 2019 року обсяги парникових газів у ЄС було зменшено на 24%, а кількість передчасних смертей в наслідок забруднення повітря скоротилась вдвічі [6].

З переробкою сміття країни ЄС також досягли високих результатів: 47% побутового сміття ЄС спрямовують на переробку, 28% знищують шляхом спалення, виробляючи при цьому енергію і лише 23 % надходить на полігони для захоронення.[55] Щодо стану водних об'єктів, то 1990 року вдалось знизити рівень забруднення нітратами 70% об'єктів поверхневих та 66% підземних вод ЄС.

Досвід окремих країн формує загальний результат, так у 1992 р. уряд Швеції запровадив податок на азот (NO_x), що допомогло зменшити викиди NO_x на 30-40%. Кошти, отримані від податку на азот було спрямовано на відшкодування податків заводам, які викидають низькі обсяги NO_x, що змусило компанії вдаватись до впровадження заходів щодо зменшення викидів та підвищення енергоефективності.

У 2002 році Ірландія запровадила збір з поліетиленових пакетів у розмірі 0,15 євро на місці продажу, який збільшився до 0,22 євро в 2007 році. Уряд мав на меті зменшити забруднення довкілля поліетиленом через зменшення обсягів споживання. Отримані результати вражають настільки, що впровадження збору з

поліетиленових пакетів визнано одним з найбільш успішних заходів екологічного спрямування. Обсяги поліетилену в загальній кількості сміття зменшились з 5% до 0,13%, а збір приніс в бюджет 200 млн євро за період з 2001 до 2015 року, які були спрямовані на фінансування екологічних проектів [71].

Фінляндія створила одну з найефективніших систем у Європі для зменшення забруднення довкілля пакувальними матеріалами. Система має депозитний характер і діє з 1950 року. З урахуванням суми депозиту від 0,10 до 0,40 євро за контейнер, коефіцієнт повернення упаковки для одноразового використання досяг максимуму 95% у 2015 році. Такий результат отримано в наслідок співпраці уряду, громадських організацій, роздрібних торговців та виробників [78].

Крім промислового рівня, країни ЄС стикаються із значними викидами шкідливих речовин і на рівні домогосподарств. Зокрема Болгарія та Польща, що за даними ЕЕА займають перше та друге місце відповідно, як країни ЄС з найгіршою якістю повітря. Аналіз, проведений фахівцями Європейського агентства охорони довкілля (ЕЕА) свідчить, що до цього призводять викиди під час опалення приміщень в осінньо-зимовий період. Під тиском активістів та критику Євросоюзу уряд Польщі розпочав 10-річну програму з фінансуванням в обсязі 25 млрд євро із заборони продажу твердопаливних котлів, показники шкідливих викидів яких не відповідають нормам та переходу населення на альтернативні системи опалення, що мають значно нижчий рівень викидів шкідливих речовин [6].

Для України досвід Польщі буде досить доречним, оскільки більшість сільського населення та значна частина міського населення приватного сектору на сьогодні використовує для опалення житла та господарських приміщень твердопаливні котли. Наразі оприлюднено проєкт постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Технічного регламенту щодо вимог до екодизайну для твердопаливних котлів» [87], проте немає жодних даних про державну підтримку населення та виробників на перехід на більш екологічні системи.

Система екологічного оподаткування у країнах ЄС принесла значні

екологічні результати завдяки тому, що уряди країн готові до використання комплексних рішень, що поєднують реалізацію не лише екологічної складової, а й враховують інтереси бізнесу та громадян. Це стає можливим за рахунок використання різноманітних інструментів податкового стимулювання. Для того, щоб заохотити підприємства до модернізації на шляху до екологічної нейтральності частина країн використовує звільнення від оподаткування. Так, у Франції підприємства, пов'язані зі сферою енергозберігаючих технологій звільнені від податку на доходи, а у Македонії – сума прибутку інвестована у захист навколишнього середовища звільняється від оподаткування [71].

Ще одним поширеним інструментом стимулювання є надання податкових знижок. У Бельгії застосовується знижена податкова ставка щодо суми інвестицій у патенти, у дослідження та розробки технологій екологічної спрямованості та інвестицій в енергозбереження, в Чехії податкова знижка надається на витрати на придбання машин та обладнання для водовідведення, очистки води та водопостачання.

Деякі з країн, до прикладу Нідерланди та Франція, застосовують механізм прискореної амортизації капіталовкладень екологічної спрямованості. Використовується три основних варіанти прискореної амортизації екологічних витрат: встановлення підвищених норм амортизації та методи попередньої та вільної амортизації. У Нідерландах для стимулювання інвестицій у природоохоронні заходи та активи, платникам податку надається можливість одночасного списання витрат на придбання таких активів у розмірі 40, 30 або 15 %, ставка залежить від виду природоохоронних заходів та активів. У податковому законодавстві Франції закріплена норма згідно з якою витрати на споруди для очищення промислових вод та повітря підлягають рівномірному списанню протягом одного року експлуатації. В Іспанії, поки єдиний з європейських країн, використовується надання інвестиційних податкових кредитів при реалізації інвестицій у природоохоронну діяльність [32].

Такий підхід до екологічного оподаткування разом з досягненням покращення показників стану навколишнього середовища та стабільного

економічного розвитку країн ЄС підтверджує теорію подвійного дивіденду. При тому, перш ніж переймати один з досвідів європейських країн, варто врахувати можливі ризики в українських реаліях. Справді, використання податкового стимулювання екологічно прийнятної поведінки суб'єктів господарювання є досить ефективним інструментом. Для цього податкові ставки мають бути досить високими, щоб забезпечити ефективність податків та симулювати зменшення обсягів забруднень, при тому податкові умови повинні бути досить комфортними, аби виробництва лишилися на території країни та не відбувалось «витоку вуглецю» за рахунок перенесення виробництва до країни з більш вигідними податковими умовами.

Пошук балансу між екологічною та економічною стороною активності промисловості можливий за комплексного підходу. Переважно риторика довкола питання викидів будується на прорахунках витрат, ставках податку та податковому тиску на бізнес. Проте це все ж економічна сторона питання, а нам важливо бачити ще й екологічну. З цією метою в Євросоюзі використовуються аналітичні моделі, що дозволяють уряду обрати варіант дій з мінімальними екологічними ризиками не руйнуючи промисловість країни.

В ЄС використовують моделі ENV-Linkages, CURB, GEMIS, COBRA, кожна з яких має окреме призначення. Модель обчислення загальної рівноваги ENV-Linkages – економічна модель, що описує взаємозв'язок економічної діяльності в кількох макроекономічних секторах і регіонах. Він пов'язує економічну діяльність з тиском на навколишнє середовище, особливо з викидами парникових газів. Зв'язок між економічною діяльністю і викидами прогнозується на кілька десятиліть в майбутньому і, таким чином, проливає світло на вплив екологічної політики на середньо- і довгострокове майбутнє. Робота з моделювання на основі ENV-Linkages спрямована на надання допомоги урядам у визначенні політики з найменшими витратами або поєднання політик з ряду екологічних проблем, включаючи пом'якшення наслідків зміни клімату, поступова відмова від субсидій на викопне паливо і інші стратегії зеленого зростання, такі як реформа екологічного оподаткування.

CURB – інтерактивний інструмент, який розроблений спеціально, щоб допомогти містам вживати заходів для боротьби зі зміною клімату, дозволяючи їм скласти різні плани дій і оцінювати їх вартість, здійсненність і вплив. Необхідні вихідні дані: загальноміські дані про темпи зростання населення і робочих місць, про будівлі приватного сектору, муніципальні будівлі і систему освітлення, електромережі, обсяги твердих відходів, систему водопостачання, транспортування та витрати на електроенергію. В результаті отримуємо спеціалізований аналіз з рекомендаціями для зниження обсягів викидів вуглецю.

Модель глобальних викидів для інтегрованих систем (GEMIS), розроблена Міжнародним інститутом аналізу і стратегії сталого розвитку (IIASA). Модель виконує обчислення повного життєвого циклу для різних паливних ланцюжків. Інструмент працює шляхом розрахунку викидів, використання ресурсів і витрат. В результаті розрахунку отримуємо дані про сукупний попит на паливо, парникові гази в еквіваленті CO₂, викиди SO₂ та екологічні витрати.

Модель скринінгу оцінки ризиків супутніх вигід (COBRA) дозволяє швидко і з мінімальними витратами оцінити якість повітря, здоров'я людини і пов'язані з цим економічні наслідки різних сценаріїв скорочення викидів на рівні територіальної одиниці. Цей інструмент служить для попереднього відбору з-поміж запропонованих сценаріїв для відбору найперспективніших, що будуть оцінені за більш складними моделями [147].

Основою для застосування моделей в реальних умовах є безперервний моніторинг роботи промислових підприємств. Він здійснюється за допомогою електрохімічних сенсорів, спектрофотометрів, лазерних фотометрів та іншого сучасного устаткування. Ці прилади працюють в неперервному режимі та в режимі реального часу передають дані до єдиної бази, що дає можливість робити якісну аналітику. Дані фіксуються в Реєстрі викидів та переносу забруднюючих речовин (PRTR), який є загальнодоступним для усіх громадян. PRTR у ЄС містить дані в розрізі 91 забруднюючої речовини. Причому, деталізація може бути надзвичайною – аж до кожної окремої промислової установки на кожному підприємстві. Це дозволило Європейському Союзу створити найбільш дієву в світі

систему контролю за викидами забруднюючих речовин. Ще одним підтвердженням чого є приклад, Німеччини, яка з 1990 року зуміла скоротити викиди в повітря оксиду азоту майже на 60 %, оксиду сірки – на 95 %, по монооксиду вуглецю – на 78 % [57].

Використання моделей аналітичного прогнозування буде максимально доречним і для України. Проте, для ефективного використання більшості з них необхідно створити систему контролю за обсягами викидів, що уряд України зобов'язався зробити в межах Концепції реалізації державної політики у сфері промислового забруднення та Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

На основі результатів, отриманих внаслідок аналізу з допомогою зазначених моделей, власного досвіду та досвіду інших країн-членів ЄС уряди приймають рішення не лише про зростання ставок чи розширення бази оподаткування, а у про можливість застосування пільг та виключень для промисловості. Такі дії частково зменшують ефективність екоподатку, проте дозволяють зберегти виробничі потужності, а відповідно і робочі місця в країні. Варто також врахувати, що надані пільги повинні регулярно переглядатись на предмет доцільності відповідно до поточної екологічної та економічної ситуації та обраної стратегії розвитку країни.

Наприклад, винятки для енергоінтенсивних компаній можуть бути скасовані, якщо вони не виконують вимог з покращення енергоефективності згідно укладеної угоди між урядом та бізнес компаніями. Хенріік Еневольсден дослідив результативність скорочень викидів CO₂ в результаті використання різних груп інструментів в трьох європейських країнах (Австрія, Данія та Нідерланди) та дійшов висновку, що ринкові інструменти наприклад податки та субсидії, є більш ефективними, порівняно з іншими інструментами (наприклад, поєднання добровільних угод та субсидій у Нідерландах). Зокрема, вуглецева інтенсивність промисловості знизилася на 25% протягом періоду з 1993 до 2000.

Економетричний аналіз свідчить про те, що, принаймні, 10% результату зумовлене застосуванням вуглецевого податку. Результату було досягнуто

частково внаслідок заміни палива, а частково –в результаті покращення енергоефективності. Досить складно оцінити екологічну ефективність вуглецевого податку, оскільки податок було запроваджено одночасно з іншими інструментами фіскальних реформ та у зв'язку з тим, що податкова ставка досить часто переглядалася. Однак, науковці схиляються до точки зору, що саме вуглецевий податок призвів до суттєвого скорочення викидів у непромисловому секторі, наприклад, від опалення у житлово-комунальному секторі [71].

Найбільш яскравим підтвердженням є досвід Швеції, де вуглецевий податок впроваджено з 1991 року, при тому він не застосовується до виробництва електроенергії, та виробництв, що у своїй діяльності зорієнтовані на використання відновлюваних джерел таких, як етанол, метан, торф, відходи та біопаливо. Як наслідок такого рішення уряду, ринок перерозподілився таким чином, використання біомаси у централізованому опаленні зріс до 50%.

Досить цікавим є досвід Великобританії в зменшенні рівня забруднення довкілля в наслідок роботи енергетичного сектору. Підхід суттєво відрізняється від досвіду Швеції, в Великобританії з 2001 року було запроваджено збір для подолання проблеми зміни клімату (climate change levy - CCL), що справляється за використання енергії в промисловості, державному та транспортному секторах економіки. Особливість цього податку в тому, що його платять споживачі, а не видобувачі чи виробники. Це дещо суперечить принципу «забруднювач платить», проте дозволяє впливати на забруднювача через кінцевого споживача, адже попит породжує пропозицію і хоч податок не включено в ціну. Застосування збору має значний вплив на попит на енергію, стимулювання енергоефективності та зменшення викидів, при тому не збільшує податкового навантаження на виробників. На 2021 рік ставки складають 0,00465 £/кВт год. для газу, 0,03640 £/кг для вугілля, 0,02175 £/кг для зрідженого газу та 0,00775 £/кВт год. для електроенергії. При тому, підписанти угоди про клімат отримують знижку на податок від 77% до 92% залежно від виду палива, що є джерелом отриманні енергії [140].

Податок розроблено таким чином, щоб надати податкові винятки для домогосподарств, зменшити навантаження на промисловість, але включити останню до Програми зі зміни клімату Великобританії. З метою врахування питання конкурентоспроможності, CCL було запроваджено одночасно зі зниженням на 0,3% внесків роботодавців до системи національної страхівки, що призвело до зниження загального податкового тиску для бізнесу. Крім того, уряд планує повернення коштів, отриманих від CCL у вигляді інвестицій у енергоефективність та витрат на екологічні потреби. Застосування CCL суттєво вплинуло на попит на енергію, стимулювання енергоефективності та скорочення викидів [71].

Така увага країн ЄС до енергетичної промисловості цілком зрозуміла, адже 67% викидів парникових газів спричиняє саме енергетика і спалювання викопних видів палива, які й призводять до зростання глобальної середньої температури[83], близько чверті викидів генерує транспорт, решта – промисловість. Тож закономірно, що в структурі співвідношення окремих видів податків у загальній масі їх надходжень свідчить про тотальне домінування податків на енергію – 76,9%. Транспортні податки в цій структурі становлять 19,8%. Частка податків на забруднення та використання ресурсів найменша – 3,3% [63].

Оподаткування енергопродуктів та електроенергії в країнах ЄС здійснюється відповідно до Директиви Ради 2003/96/ЄС від 27.10.2003 р. про реструктуризацію системи Співтовариства щодо оподаткування енергоносіїв та електроенергії. У Директиві наведено перелік товарів, на які встановлено ставки акцизів, мінімальні рівні оподаткування для країн ЄС, а також можливі винятки. До товарів, на які дозволено встановлювати ставки акцизного податку, належать бензин, дизельне паливо, скраплений газ, метан, природний газ, вугілля та кокс, електроенергія, Директива визначає мінімальний рівень оподаткування, що дозволяє уникнути ситуації за якої платнику податку вигідно змінити місце розташування потужностей до іншої країни ЄС та забезпечити належний рівень участі всіх країн ЄС у реалізації заходів «озеленення» економіки [155].

В європейських країнах розміри акцизів на бензини в 2 - 4 рази перевищують

собівартість його виробництва. У середньому вартість сирової нафти та витрати на її переробку в ціні бензину становлять 20%, ПДВ – 15%, торгова націнка – 5%, а розмір акцизу – 60%. Аналогічні співвідношення існують і для дизельного пального, хоча в деяких країнах ЄС його роздрібна ціна суттєво менша за ціну бензину. Питання вирівнювання цін є надзвичайно актуальним для ЄС, особливо з прийняттям нових членів. Вирівнювання цін необхідне, зокрема, у зв'язку з тим, що власники та водії великих вантажних автомобілів прокладають маршрути виходячи не з найменшої відстані, а з мінімальної вартості пробігу.

Щодо акцизу встановленого на природній газ та електроенергію – розмір податку залежить від їх цільового використання. Ставка для комерційного використання вдвічі нижча від ставки для некомерційного використання, що дозволяє створити комфортні умови для бізнесу, при тому стимулювати споживачів до зниження споживання енергії [99].

В Україні викиди парникових газів у секторі енергетики 2019 року становили 219 174 млн. тон. Їхня частка у загальних викидах парникових газів країни становить 66%. Сектор промисловості посідає друге місце після енергетики, на нього у загальних викидах припадає 17% [35].

Зважаючи на аналогічну до європейської структуру негативного впливу на довкілля в розрізі галузей промисловості, українському уряду варто прагнути до такої ж структури оподаткування галузей-забруднювачів та привести у відповідність до європейської структури системи екологічного оподаткування в цілому.

При проведенні аналізу досвіду країн Європейського Союзу щодо ефективної боротьби із забрудненням довкілля, зокрема в частині викидів вуглецевого газу, ми дослідили взаємозв'язок між обсягом викидів та деякими економічними показниками. З допомогою кореляційного аналізу було розраховано коефіцієнти кореляції обсягу викидів CO₂ відносно розміру ВВП країни, обсягів надходження енергетичних, транспортних податків, податків за забруднення та ставки екологічного податку.

За допомогою ППП «Excel» на основі даних Таблиці 3.3 розраховано

коефіцієнти кореляції для виявлення взаємозалежності між кожним з показників Х та показником У.

Коефіцієнт кореляції для У та Х1 становить 0,93, таким чином ми бачимо сильний прямий взаємозв'язок між обсягами викидів CO₂ та розміром ВВП країн, що свідчить про згубний вплив розвинених країн на довкілля, нереалізоване «озеленення» економік розвинених країн та дозволяє висунути гіпотезу про те, що прагнучи до збільшення обсягів ВВП, країна одночасно нарощуватиме обсяги викидів парникових газів. Для уряду України, що однозначно зорієнтований на розвиток економіки це є сигналом про потребу підтримки «зелених» секторів.

Коефіцієнт кореляції для У та Х2 становить 0,29, що свідчить про слабкий прямий взаємозв'язок між обсягами викидів CO₂ та обсягами надходження податків за забруднення. З одного боку прямий зв'язок підтверджує, що система оподаткування забруднень функціонує належним чином, адже що більше викидів згенеровано країною, то більше доходів отримав бюджет цієї країни, що позитивно характеризує систему оподаткування забруднень. В той же час, зв'язок не є достатньо вираженим, адже показник суттєво віддалений від 1, що дозволяє зробити висновок про недостатню увагу в країнах ЄС до прямого оподаткування викидів. Коефіцієнт кореляції для обсягу викидів CO₂ та обсягів надходження транспортних податків та обсягів надходження енергетичних податків становить 0,90 та 0,76 відповідно, тобто зв'язок прямий, сильний. Такі показники є підтвердженням того, що в країнах ЄС боротьба з кліматичними змінами реалізується через оподаткування джерел таких забруднень. Для України це означає, що окрім оподаткування викидів екологічним податком та перегляду його ставок в напрямку збільшення, варто переглянути ставки оподаткування в енергетичному секторі та запровадити ефективну систему транспортних податків.

Досвід країн ЄС демонструє, що під екологічними податками, які з року в рік становлять все більш значну частину дохідної бази бюджетів цих країн, розуміють саме податки на небезпечні для навколишнього середовища види господарської діяльності: виробництво енергетичного і моторного палива, електроенергії, автомобілів тощо. Іншими словами, все, що здатне викликати

несприятливі зміни в навколишньому середовищі, може бути предметом екологічного оподаткування [141].

Таблиця 3.3

Вихідні дані для проведення кореляційного аналізу для виявлення взаємозалежності

У	X1	X2	X3	X4
63,69	379,32	75,10	4599,40	3308,85
84,08	456,89	585,80	7961,10	3055,20
38,01	61,33	26,57	1642,08	190,46
56,13	165,33	4,00	4826,00	1396,00
25,71	312,52	517,49	5165,79	4208,47
14,37	26,83	44,63	601,64	11,10
32,65	372,87	11,01	2780,57	1728,66
214,85	1 121,95	933,00	16020,00	2625,00
297,35	1 653,58	585,00	40297,00	9320,00
6,27	21,55	6,50	413,60	113,50
7,45	29,51	35,53	759,47	119,22
13,55	49,51	44,31	859,37	50,75
8,00	64,22	5,89	818,38	69,07
1,55	13,08	31,03	143,33	122,39
144,69	800,10	3594,00	14318,00	7392,00
636,88	3 367,56	8,00	47642,00	9878,00
292,56	523,67	663,07	11712,40	954,99
40,43	200,09	36,56	3598,51	1130,41
75,80	218,86	9,14	3878,69	308,39
31,87	92,08	25,91	1965,13	200,16
13,78	46,92	56,80	1114,48	211,58
49,41	136,62	291,62	2279,36	411,83
40,70	236,03	53,00	4526,00	1908,00
279,99	2 302,86	2658,00	42121,00	5415,00
17,70	50,19	17,85	1262,72	365,75
92,08	215,26	29,86	3880,70	237,50
42,30	475,43	314,46	6218,74	2497,07

*Побудовано автором на основі Додаток Є, Ж, З

De, У – обсяг викидів CO₂, млн. тонн в країнах ЄС за 2020 рік;

X1 – ВВП, млрд. євро в країнах ЄС за 2020 рік;

X2 – обсяги надходження податків за забруднення, млн. євро в країнах ЄС за 2020 рік;

X3 – обсяги надходження транспортних податків, млн. євро в країнах ЄС за 2020 рік;

X4 – обсяги надходження енергетичних податків, млн. євро в країнах ЄС за 2020 рік.

Ще одна важлива сторона питання про екологізацію економіки – це джерело фінансування проектів з модернізації та декарбонізації. Тож, потребує перевірки гіпотеза про взаємозв'язок між розміром екологічних податків та видатків країн, тож, з допомогою ППП «Excel» було розраховано коефіцієнти кореляції для виявлення взаємозалежності між надходженням екологічних податків в країнах ЄС та державних видатків на охорону довкілля (Таблиця 3.4).

Таблиця 3.4

Вихідні дані для проведення кореляційного аналізу для виявлення взаємозалежності між обсягом надходжень від екологічного оподаткування та державних видатків на охорону довкілля

Y1	X5
7983,35	12 461,40
11602,1	14 955,50
1859,12	711,7
6226	2 186,80
9891,75	5 998,30
657,37	615,4
4520,24	2 099,60
19578	19 284,30
50202	32 511,80
533,6	310,1
914,22	504,9
954,42	643,7
893,33	621,9
296,75	169,3
25304	19 366,20
57528	72 546

продовження таблиці 3.4

13330,4	9 217,60
4765,48	2 935,70
4196,22	1 677,70
2191,2	1 536,20
1382,85	923,9
2982,81	2 305,80
6487	3 767
50194	45 249,80
1646,32	1 214,90
4148,06	5 775,10
9030,28	9 743,80

*Побудовано на основі Додаток 3, К

Де, У1 – надходження екологічних податків в країнах ЄС у 2020 році, млн. євро;

Х5 – державні видатки на охорону довкілля в країнах ЄС у 2020 році, млн. євро.

Коефіцієнт кореляції для обсягу акумульованих екологічних податків та видатків на охорону довкілля становить 0,95. Тобто зв'язок прямий, сильний. Отже, що більше коштів акумульовано через групу податків, що в ЄС віднесено до екологічних, тим більше інвестицій в охорону та відновлення довкілля здійснює уряд. Для України така ситуація повинна бути орієнтиром щодо інвестування в озеленення економіки, замість розпорошування коштів від екологічного податку між загальним та спеціальним фондом.

Оскільки Україна взяла на себе зобов'язання відповідно до ухваленого Урядом другого Національно визначеного внеску України до Паризької угоди до 2060 року стати кліматично нейтральною країною та вже до 2030 року скоротити викиди CO₂ на 65% від рівня 1990 року[112] для нас важливо зрозуміти, наскільки дієвим інструментом є ставка податку за викиди CO₂ для країн ЄС.

В результаті розрахунків за даними Таблиці 3.5 отримано коефіцієнт кореляції -0,09, такими чином бачимо, що зв'язок обернений проте незначний.

Отриманий результат підтверджує, що розмір ставки податку за викиди CO₂ все ж має вплив на обсяги викидів вуглекислого газу, проте він є значним.

При тому як ми бачимо на Рисунку 3.1, у всіх країнах ЄС обсяги викидів скорочуються в період з 2005 до 2020 року.

Таблиця 3.5

Вихідні дані для проведення кореляційного аналізу для виявлення взаємозалежності між обсягом викидів CO₂ та ставкою податку за викиди CO₂ в деяких країнах ЄС

У	Х6
25,71	24,00
14,37	2,00
32,65	34,00
214,85	15,00
7,45	12,00
1,55	20,00
144,69	30,00
292,56	1,00
40,43	24,00
13,78	17,00
40,7	73,00
279,99	45,00
42,3	140,00

*Складено автором на основі Додаток Б, Є.

Де, У – обсяг викидів CO₂, млн. тонн в країнах ЄС за 2020 рік;

Х6 – діюча ставка екологічного податку.

Якщо ставка податку за викиди CO₂ має не надто високий вплив на скорочення викидів, ми висуваємо гіпотезу про те, що країни ЄС використовують «метод пряника» та озеленюють економіку через інвестиції, адже, як бачимо на Рисунку 3.2 в період 2016 – державні видатки на охорону довкілля в кожній з країн проявляли тенденцію до зростання.

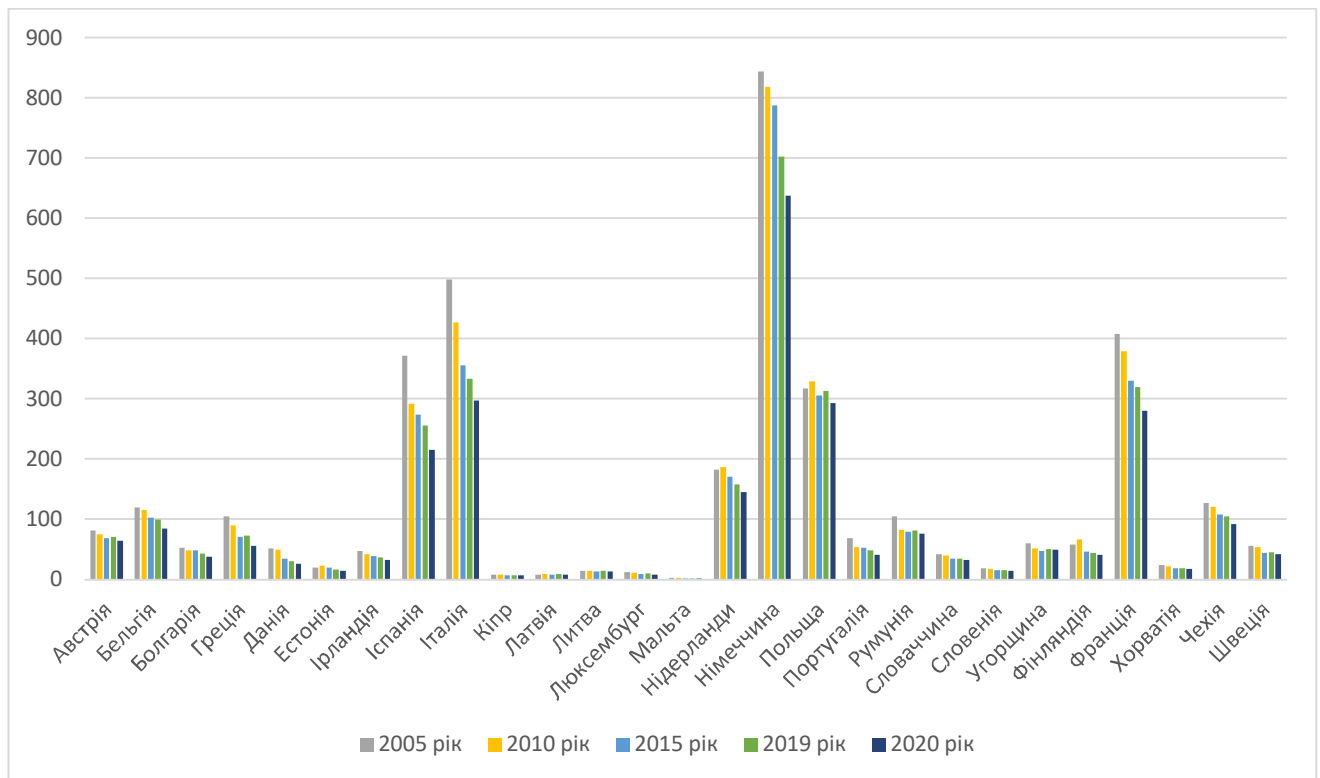

Рис. 3.1. Динаміка обсягу викидів CO₂ у країнах ЄС, 2005 – 2020 роки, млн.тонн

*складено автором на основі [145]

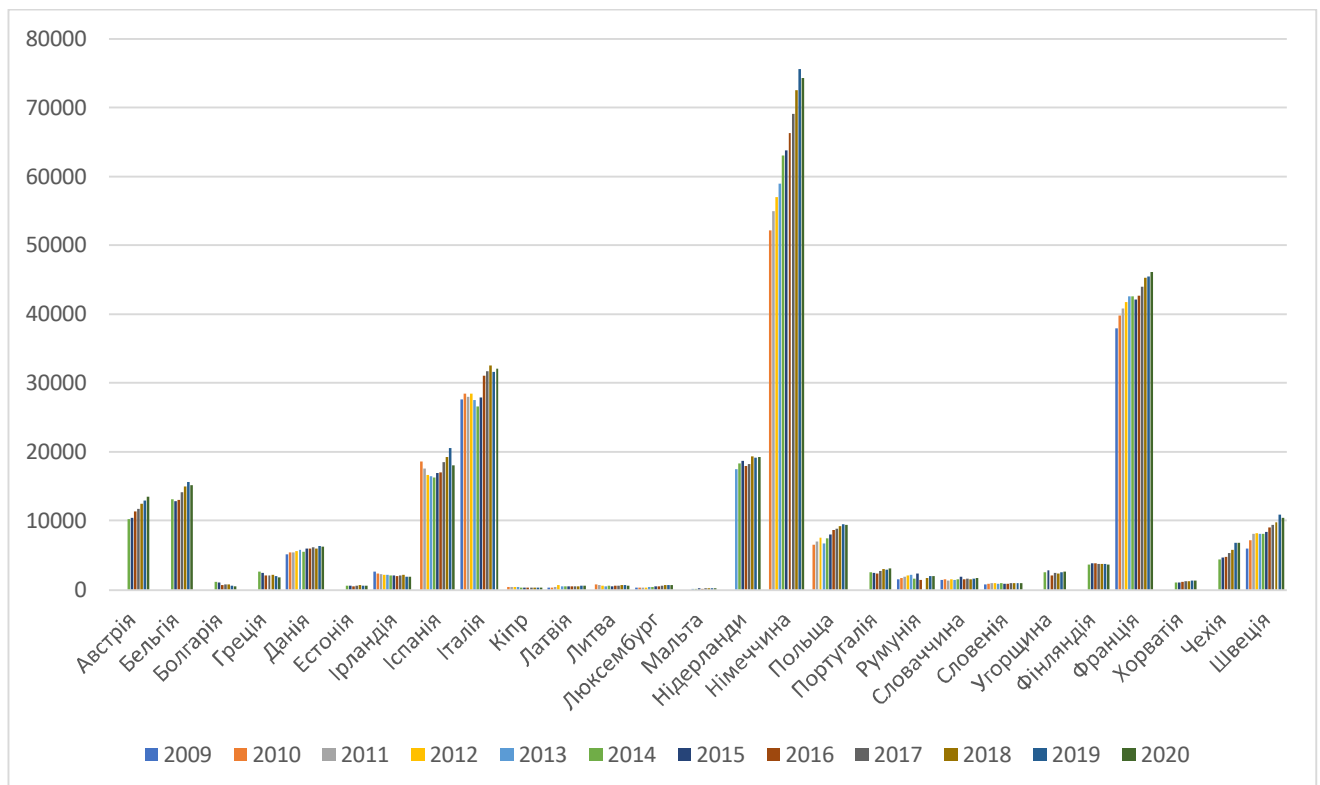

Рис. 3.2. Динаміка обсягу інвестицій в охорону довкілля в країнах ЄС в період 2009– 2020 років, млн. євро

*складено автором на основі [142]

Отже, спираючись на отримані дані ми приходимо до висновку, що екологічне оподаткування є саме тим інструментом, що прямо та опосередковано впливає на зменшення обсягу викидів забруднюючих речовин, зокрема на обсяги викидів CO₂. Прямий вплив здійснюється через достатньо високі ставки податку за тону викидів, хоча він і не є настільки ефективним. Значно більших результатів досягають країни через видатки на природоохоронну діяльність, при тому обсяги цих видатків прямо пов'язані з обсягами коштів акумульованих через екологічне оподаткування.

3.3 Шляхи удосконалення бюджетного механізму екологічного оподаткування в Україні з урахуванням положень Європейського Зеленого курсу

Одним із важливих напрямків розвитку економіки країн ЄС є орієнтація на кліматичну нейтральність, що досягається поступовим «озелененням» економіки. План досягнення нульового сумарного викиду парникових газів та нульового сумарного забруднення навколишнього середовища шляхом переходу від використання копалин до відновлюваних джерел енергії та сировини в країнах-членах Європейського Союзу на період 2020-2050 роки відображено у Європейському Зеленому курсі (European Green Deal) [136]. Модернізація виробництв, енергозбереження, «зелені» технології потребують значних фінансових вливань і як правило непосильні для компаній-забруднювачів, особливо це стосується великих підприємств, що власне і наносять найбільші збитки довкіллю.

Підприємства малого та середнього бізнесу наносять переважно незначну шкоду довкіллю та потребують лише деяких корективів, які за правильної інформаційної політики можуть здійснити і з власної ініціативи та фінансового ресурсу або ж із залученням коштів від фінансово-кредитних установ орієнтованих на «зелене» кредитування. На нашу думку, в Україні немає наразі

часу на те, щоб іти до мети маленькими кроками, адже до 2060 року Україна визначила ціль досягти кліматичної нейтральності [125]. Таким чином кожен із забруднювачів повинен мати відповідну фінансову та інформаційну підтримку від держави, при тому першочергово потрібно зосередитись на найбільших забруднювачах. Реалізація екологічно-економічної політики в провідних країнах світу здійснюється через низку фінансово-екологічних інструментів, які можуть бути використані і в Україні з адаптацією до вітчизняних умов.

Загалом Зелена угода (European Green Deal) передбачає роботу за наступними напрямками:

- Чиста енергія – забезпечення умов для розвитку «зеленої» енергетики;
- Стале виробництво – стимулювання підприємств до використання більш сталих та екологічних методів виробництва;
- Будівництво – потреба в будівельному секторі з мінімальним рівнем нанесення збитків довкіллю;
- Стала мобільність – перехід до використання екологічних видів транспорту;
- Біорізноманіття – реалізація заходів щодо захисту екосистеми;
- «Від лану до виделки» (From farm to fork) – зменшення використання агросектором шкідливих хімічних речовин, розширення частки органічного виробництва;
- Усунення забруднення – створення заходів щодо швидкого та ефективного усунення забруднень навколишнього середовища [20]

Україну чекає масштабна робота щодо перебудови економіки відповідно до Зеленої угоди. Для реалізації амбітної цілі щодо кліматичної нейтральності до 2060 року слід реалізувати ряд заходів щодо вдосконалення нормативно-правової бази, створення належного інформаційного простору і звісно, належного застосування фінансових стимулів до економічних суб'єктів.

Фінансовий вплив на прийняття належних екологічно спрямованих рішень глобально може відбуватись двома групами фінансових інструментів:

- стримуючими – через податки, збори, штрафи;

- стимулюючими – через податкові пільги, вигідні умови отримання кредитів, держані, міжнародні та приватні інвестиції і т.д.

Уряд України станом на 2021 рік використовує переважно стримуючі інструменти, зокрема екологічний податок та низку штрафів за екологічні порушення. Діючі ставки оподаткування обсягів забруднень не можуть особливо вплинути на прагнення компаній до модернізації виробничих потужностей та переходу до більш екологічного способу ведення господарської діяльності. Підтвердженням тому є незадовільний стан довкілля в Україні і лише поодинокі випадки модернізації підприємств для переходу на безпечніші для довкілля методи виробництва.

Основним забруднювачем атмосферного повітря в Україні є промисловість, яка продукує близько 65% шкідливих викидів, решта 35% припадають на транспорт [96].

Кожна з країн ЄС має власну адаптовану до її умов, потреб та цілей систему кліматичного врядування в цілому та в зменшенні обсягів парникових газів зокрема. Архітектура такої системи умовно поділяється на чотири категорії:

- стратегія;
- ціна вуглецю/ціна забруднення;
- стимулюючі заходи;
- елементи врядування [95].

Стратегія країни щодо реалізації екологічних заходів загалом та виконання зобов'язань щодо Зеленої угоди зокрема, як правило відображається в передвиборчих програмах політичних сил і надалі перетікає в урядові програми, що підкріплюються змінами в законодавстві [95]. В першому розділі було розглянуто нормативно-правову базу, що визначає бюджетний механізм функціонування екологічного оподаткування. Відповідно до світової практики доречним є прийняття Закону про клімат, який систематизує розпорошені нормативно-правові акти та підтвердить, що Україна обрала «зелений» шлях розвитку економіки на довгострокову перспективу [75] та внести деякі правки в чинні документи пов'язані із фінансуванням природоохоронної діяльності.

Першочергово потребує внесення змін Податковий кодекс в частині ставок екологічного податку в напрямку збільшення, розширення бази оподаткування [60] та розширення поняття екологічного оподаткування. Порівняно з країнами ЄС, в Україні критично низькі ставки екологічного податку. До прикладу, в Україні вуглецевий податок становить 10 грн (0,3 євро) за тонну викидів CO₂, в той же час в ЄС податок в середньому становить близько 40 євро за тонну, від 1 євро за тонну в Польщі до 116 євро за тонну в Швеції [137]. Вуглецевий податок в Україні поки не створює належних стимулів до зменшення парникових викидів в атмосферу та заохочує як українських, так і зарубіжних інвесторів розвивати в нашій країні «брудні» виробництва.

Секретаріат Енергетичного Співтовариства (що включає в себе країни Євросоюзу і треті країни) висловлює занепокоєння щодо рівня вуглецевого податку в Україні та формування бюджету на виконання Зеленої угоди. Міжнародні партнери готові надати підтримку у питанні фінансування природоохоронних заходів, проте Україна спроможна акумулювати кошти самостійно, якщо перегляне політику оподаткування викидів CO₂ великими підприємствами. Керівництво Секретаріату Енергетичного Співтовариства зазначає, що від низьких ставок вуглецевого податку виграють лише власники великих підприємств, і ця практика має бути ліквідована [28].

Ставка вуглецевого податку повинна бути щонайменше на рівні 30 грн за тонну викидів CO₂. Оскільки ставки екологічного податку встановлено у абсолютному значенні доречно законодавчо зафіксувати щорічну індексацію ставок екологічного податку [132]. Без врахування інфляції виникає ситуація за якої «забруднювач платить недостатньо»: зростання цін відбувається на всі групи товарів, окрім ціни на забруднення довкілля, тож держава отримує недостатньо коштів для проведення природоохоронних заходів, що компенсують завдані довкіллю збитки.

В питанні економічного коригування поведінки суб'єктів ми як правило орієнтуємось на досвід ЄС, тож варто зазначити, що надходження від екологічного оподаткування у 2019 році склали 5,9% державних доходів ЄС, натомість

український бюджет в 2019 році на 0,39% був наповнений за рахунок екологічного податку. На перший погляд, Україна суттєво відстає, проте, як зазначалось раніше, до екологічних податків у країнах ЄС віднесено в тому числі і податки на енергію, і транспортний податок, саме на них припадає основна частина надходжень від екологічного податку – 77,9% – податки на енергію, 18,9% – транспортні податки і лише 3,2% – податки на забруднення.

В ЄС національні витрати на охорону довкілля протягом останніх 15 років становлять близько 2% від ВВП.[145]

Відповідно до даних Міністерства фінансів України про номінальний ВВП та Звітів Державного казначейства України про виконання бюджету загальний обсяг видатків Зведеного бюджету України на охорону навколишнього середовища у період 2016-2020 років не перевищував 0,26%. Отримані розрахунки математично підтверджують віддаленість «озеленюючих» видатків від європейського рівня. Виходячи із розрахунків для покриття видатків у розмірі 2% від ВВП країни необхідно додатково залучити близько 60 млрд. грн. щорічно, що становить близько 50% надходжень СЕО у Зведеному бюджеті України (за виключенням екологічного податку), млрд. грн (Додаток Л).

Як зазначено в першому розділі дисертаційної роботи, в ЄС поняття екологічного податку значно ширше і включає в себе не лише податок на викиди, аналогом до якого є екологічний податок в Україні. В діючій системі оподаткування є податки-відповідники до європейських, а саме:

- Акцизний податок на пальне, автомобілі легкові, кузови до них, причепи та напівпричепи, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів, електричну енергію;
- Збір за першу реєстрацію транспортного засобу;
- Рентна плата;
- Рентна плата за нафту, природний газ і газовий конденсат, що видобуваються в Україні;
- Транспортний податок;

- Мито на нафтопродукти, транспортні засоби та шини до них, що ввозяться суб'єктами підприємницької діяльності та громадянами [79].

Оскільки вищезазначені податки пов'язані з експлуатацією природних ресурсів або ж із нанесенням збитків довкіллю, ми вважаємо доречним закріпити в Бюджетному кодексі їх екологічну спрямованість та разом з діючим екологічним податком визначити їх як систему екологічного оподаткування (СЕО). З подальшим цільовим спрямуванням 50% акумульованих коштів на природоохоронну діяльність.

Україна як член Ради Європи з 1995 року взяла на себе зобов'язання поважати Європейські стандарти, зокрема, у сфері місцевої і регіональної демократії, положення Європейської хартії місцевого самоврядування, ратифікованої у 1997 році, і її Додаткового протоколу про право участі у справах органу місцевого самоврядування, ратифікованого у 2014 році [89].

У 2014 році в Україні розпочато процес децентралізації, відправною точкою стало прийняття Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, законів України «Про співробітництво територіальних громад», «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації [92]. При тому в питанні фінансування природоохоронних заходів уряд діє асинхронно до процесу децентралізації. Розподіл екологічного податку здійснюється таким чином, що місцева влада не отримує достатньо коштів для реалізації природоохоронних заходів і як правило фінансування відбувається за рахунок міжбюджетних трансфертів.

Враховуючи пріоритетність децентралізації в тому числі і в питанні екологічного податку, ми пропонуємо в Бюджетному кодексі України зафіксувати розподіл екологічного податку (окрім податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів) у наступному співвідношенні: 20% – повинні надходити у розпорядження на рівні держави, 20% – на обласному рівні, 60% – залишатись у розпорядженні органів місцевого самоврядування. Податок, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове

зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк в повному обсязі зараховувати на державний рівень. В такій же пропорції слід розподілити кошти від запропонованих податків СЕО.

Наразі доходи від екологічного податку зараховуються до загального та спеціального фондів державного та місцевих бюджетів. Частина екологічного податку, добровільні внески підприємств, установ, організацій, громадян, частини грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про ОНПС у результаті господарської та іншої діяльності наповнюють Фонд охорони навколишнього природного середовища, що знаходиться у структурі бюджету відповідного рівня [84]. Функціонування фондів у складі бюджетів позбавляє їхньої незалежності, що призводить до використання коштів фондів не за цільовим призначенням [50]. Місцевих ФОНПС є надто багато, при тому їх доходи є досить незначними і недостатніми для реалізації природоохоронних заходів з відчутним ефектом. Тож є потреба у розширенні дохідної бази ФОНПС, що можливо в тому числі за рахунок частини зборів за спеціальне використання ресурсів, які наразі в повному обсязі зараховуються до загального фонду бюджету, відповідно, не мають цільового призначення [60].

У 2021 році Міндовкілля розпочало роботу над створенням Українського кліматичного фонду, запуск роботи якого прогнозують на 2023 рік [2]. Його суть полягає в тому, що у нього потраплятимуть усі екологічні податки, у тому числі, податок на викиди двоокису вуглецю. Кошти, які надходять у фонд, повинні бути спрямовані виключно на природоохоронні заходи, пріоритетним напрямком визначено заходи з пом'якшення впливу на довкілля та декарбонізацію [65].

Відокремлення «зелених» доходів бюджетів в окремий фонд дозволить уникнути ситуації, за якої екологічні податки спрямовуються на фіксування видатків не пов'язаних з природоохоронною діяльністю [60].

Зарубіжний досвід підтверджує ефективність відокремлення екологічних фондів від бюджету, так екологічні фонди різного діапазону й характеру функціонують у США, Франції, Нідерландах, Польщі, Болгарії, Чехії, Угорщині,

Словаччині, Російській Федерації, Естонії. Такі фонди мають юридичний статус і незалежність від державного бюджету [122].

Виведення коштів отриманих в наслідок справляння екологічного податку в позабюджетний фонд дозволить раціоналізувати їх використання, оскільки не буде часового обмеження на освоєння коштів, можливим стане накопичення, не освоєних протягом бюджетного року коштів для реалізації масштабних проектів з модернізації, енергозбереження, очистки і т.д.

При тому використання коштів цільових фондів буде мати виключно цільове призначення. Додатково буде доречним встановити норму закону відповідно до якої використання коштів з фонду можливе виключно через тендер на платформі ProZorro відмінивши для місцевих органів влади існуючі порогові суми тендерів (від 200 тис для товарів і послуг і від 1,5 млн грн – для робіт) [154].

Реалізувавши такі кроки держава отримає фінансовий ресурс на реалізацію заходів екологічно-економічного спрямування. Як до прикладу, в Бельгії компанія може отримати від держави компенсацію значної частини податкових витрат (до 80%) у разі, якщо компанія є учасником договорів про впровадження новітніх технологій енергозбереження (наприклад, відповідно до стандарту ISO 50 001) або ж як у Швеції, Данії та Нідерландах компенсувати підприємствам збільшення екологічного податку, зменшенням податкового навантаження на фонд оплати праці.

Окремо варто розглянути податкові стимули компаніям, що інвестують кошти у розробку нових технологій (R&D податковий кредит чи так звані Patent Boxes) [53]. Відповідно до даних Deloitte щодо податкових пільг у 32 країнах за 2015 рік, такі механізми включають: звільнення від сплати певного податку (10 з 32 країн); можливість списати на витрати частку витрат на НДДКР (в деяких країнах ця частка більше 100% – так звані super deductions – 16 з 32 країн); прискорена амортизація фондів, задіяних в НДДКР (6 з 32); податковий кредит (здебільшого з податку на прибуток – 12 з 32 країн); пільгова ставка оподаткування (4 з 32 країн); грошові гранти окремим підприємствам (9 з 32 країн); спеціальний режим оподаткування, який називається «Patent box» (6 з 32

країн). Більшість країн, крім Нідерландів, Австрії та Австралії, надають більше одного виду податкового стимулювання [48].

Якщо додати обов'язкову умову, що інвестицій повинні бути обов'язково в «зелені» технології – це буде досить перспективним інструментом стимулювання розвитку науки та технологій в країні.

В межах Угоди про асоціацію з ЄС Україна зобов'язалась імплементувати ряд документів з протидії змінам клімату, до того ж варто потрібно підготувати фундамент для впровадження ринку квот парникових газів. Для України це і можливість отримати репутаційну вигоду, і реальний екологічно-економічний інструмент, що в довгостроковому періоді буде вигідним, як для країни, так і для бізнесу.

За 2015-2019 роки частка ЄС в українському експорті зросла з 34,1% до 41,5%. У грошовому еквіваленті за цей період експорт збільшився з \$13 млрд до \$20,8 млрд [38], що вкотре підтверджує тісні економічні зв'язки між Україною та ЄС і значну взаємозалежність обох сторін.

При тому протягом 2019-2021 рр. в ЄС активно обговорюють перспективу запровадження «природного вуглецевого коригування» (Carbon border adjustment mechanism – CBAM).

Завдання CBAM захистити внутрішніх виробників, що активно інвестують у процес декарбонізації, уникнути процесу перенесення «брудних» виробництв за межі ЄС та стимулювати декарбонізацію інших країн.[115] CBAM – це платіж, який стягуватимуть під час ввезення до ЄС продукції, виходячи з обсягів викидів CO₂ в процесі її виробництва Єврокомісія пропонує запровадити CBAM не пізніше 2023 року.[40]

Наразі відсутні дані про ставку CBAM, при тому розглядаються два варіанти провадження:

- нарахування податку на різницю від ставки в країні, з якої експортується товар,
- фіксована ставка за тону викидів.

В кожному разі, товари виготовлені на підприємствах із застосуванням викопного палива стануть менш конкурентними на європейському ринку.

Це означає, що вже за кілька років товари, виготовлені на українських підприємствах із застосуванням викопного палива, під час експорту до ЄС будуть додатково оподатковуватися і стануть менш конкурентними на ринку [117].

Тож вітчизняним виробникам доведеться рахуватися із екологічними вимогами та проводити модернізацію, торгівля квотами на викиди дозволить найпрогресивнішим підприємствам отримати додаткові кошти за рахунок зменшення таких викидів.

Перші нормативно-організаційні кроки уряд вже реалізував ухваливши наступні постанови:

- «Про затвердження Порядку здійснення моніторингу та звітності щодо викидів парникових газів»;
- «Про затвердження переліку видів діяльності, викиди парникових газів в результаті провадження яких підлягають моніторингу, звітності та верифікації»;
- «Про затвердження Порядку верифікації звіту оператора про викиди парникових газів».

Починаючи з 2021 року визначені Кабміном підприємства повинні готувати плани з моніторингу викидів парникових газів і затверджуватимуть їх у Міністерстві захисту довкілля і природних ресурсів. Звіти про викиди парникових газів за наступний рік мають бути подані до 31 березня 2022 року. Звіти підлягають перевірці незалежними експертами та затвердженню в Міністерстві довкілля. При тому, навіть на початковому етапі експерти говорять про ризики для підприємств, адже до запровадження моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів (МЗВ) підприємства розраховували обсяги викидів CO₂ без єдиної процедури «на власний розсуд», тож при застосуванні МЗВ їх розрахунок можна буде вважати умовно правильним і висока ймовірність, що нові дані значно різнитимуться із даними попередніх років, що потенційно може викликати запитання як від податкової, так і від екологів [26].

Система торгівлі викидами (СТВ) досить складний механізм з історією

використання на рівні ЄС практично в два десятиліття. У жовтні 2003 року Директива ЄС з торгівлі викидами (2003/87/ЄС) визначила законодавчі рамки для впровадження системи торгівлі викидами. Директива визначає правила для розрахунків загальної кількості викидів (emission caps) для країн-членів ЄС, розподіл дозволів на викиди та моніторинг. Директива увійшла до системи національного законодавства всіх країн-членів ЄС і призвела до створення близько 60 національних законів, постанов та директив. Крім того, країни ЄС також створили нові державні органи, спеціально призначені для адміністрування СТВ.

Запровадження СТВ проходило в три хвилі починаючи із 2005 року з поступовим нарощування відсотка безкоштовних дозволів, приєднанням додаткових секторів економіки та охоплення інших парникових газів [71].

Для повноцінного запуску СТВ в Україні на думку бізнесу варто врахувати 4 важливі моменти:

1) запуск СТВ варто починати після завершення пілотного періоду системи моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів, при тому не раніше 2025 року;

2) необхідно дати промисловості час на адаптацію, коли СТВ працює в тестовому режимі – торгівля квотами на викиди проводиться, проте не має фінансових наслідків для підприємств;

3) цільові показники викидів парникових газів за типами установок/галузями промисловості (benchmarks), а також правила розподілу квот на викиди (в тому числі і безкоштовні) мають спиратися на точні дані національної системи МЗВ і враховувати поточний стан розвитку окремих галузей промисловості України, а також можливість залучення коштів для їх модернізації;

4) прозорість використання коштів отриманих державою внаслідок продажу квот на викиди з цільовим спрямуванням на екологічну модернізацію [7].

На нашу думку, варто подбати й про економічну безпеку держави та завчасно визначити сектори, які потенційно спроможні до перенесення виробництв в інші країни, чим нанесуть значних збитків економіці, такі

виробництва повинні отримувати 100% квот безкоштовно при тому не звільняються від екологічного податку. Для переходу до сталого виробництва на таких підприємствах повинні бути застосовані стимулюючі заходи зі сторони уряду та створено сприятливі умови. До визначення секторів варто залучити вітчизняних та міжнародних експертів, щоб уникнути лобіюванні інтересів певних галузей та підприємств.

Реалізація заходів з повномірного використання системи моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів та системи торгівлі квотами займе не один рік, за різними оцінками на це потрібно від 10 до 20 років. На нашу думку, це означає, що в перехідний період (10-20 років повинен діяти альтернативний інструмент впливу на карбонових забруднювачів. Ним може стати пропозиція Ольги Василевської-Смаглюк: призначити податковим агентом щодо сплати вуглецевого податку на видобувача або ж імпортера речовин, здатних до генерації CO₂ при спалюванні (вугілля, нафти, газу). Такий підхід значно спростить процес адміністрування вуглецевого податку, оскільки кількість видобувачів та імпортерів в сотні разів менша від нинішньої кількості платників екологічного податку, що сплачують його після здійснення викидів. Окрім більше реальних показників обсягів забруднень, що будуть оподатковані, вказаний підхід дозволить поширити екоподаток за викиди двоокису вуглецю, що здійснюються автомобілями, частка викидів яких зазвичай перевищує 20 відсотків загального обсягу викидів у країні, оскільки оподатковувати нафтопродукти на етапі ввезення в країну чи видобутку є цілком реальним, на відміну від оподаткування викидів кожного окремо взятого автомобіля. Така зміна, навіть за існуючої ставки екоподатку дозволить вдвічі збільшити обсяг його надходження [129].

Бюджетний механізм функціонування екологічного оподаткування передбачає не лише акумулювання коштів, а їх використання. В цій частині в Україні теж є прогалини, що потребують заповнення. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 року № 1147 «Про затвердження Переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів» визначає 85 напрямів діяльності [83]. Кошти, що надходять до ФОНПС забороняється

використовувати на напрямки, що не включені до переліку. При досить розгалуженому списку напрямків, на які можуть бути використані кошти відсутні чіткі описи кожного з них, що дозволяє владі жонглювати формулювання і, до прикладу, під напрямком озеленення провести фінансування благоустрою.

Окрім того, заходи, що проводяться можуть не лише не покращити стан довкілля, а й погіршити його. До того ж, варто встановити пріоритезацію фінансування видів природоохоронних заходів. Так, наприклад, фінансування проведення конференцій, фестивалів, конкурсів не повинні бути профінансовані поки не закриті більш гості статті, що передбачають прямий вплив на стан довкілля.

Також деякого допрацювання потребує Порядок планування та фінансування природоохоронних заходів за рахунок бюджетних коштів від 12 червня 2015 року № 194 в частині критеріїв відбору природоохоронних заходів для фінансування.

Таблиця 3.6

Проблемні аспекти критеріїв відбору природоохоронних заходів для фінансування

Критерій відбору природоохоронних заходів	Проблемні аспекти критерію
відповідність загальній меті, завданням бюджетної програми та напрямкам діяльності, які забезпечують реалізацію програми;	Критерій нечіткий, малоінформативний, непрозорий для відбору
готовність природоохоронного заходу на час подання запиту;	Унеможлиблює фінансування нових ініціатив, оскільки передбачає, що захід профінансована на певний відсоток від загальної вартості.
природоохоронний ефект;	відсутній моніторинг параметрів довкілля до і після проведення заходу та відповідальність за недосягнення заявленого ефекту
економічна ефективність (строк окупності);	не відповідає суті природоохоронної діяльності. Отримання прибутку жодним чином не пов'язане з природоохоронним ефектом.
наявність власних коштів як джерела фінансування;	Суперечить суті подання запиту. Сам факт подання запиту означає потребу в фінансуванні заходу з бюджету
наявність гарантованого фінансування з інших джерел;	

строк реалізації природоохоронного заходу	Не дає інформації про термін досягнення природоохоронного ефекту
---	--

**складено автором на основі[60], [86]*

Таким чином, покращити ситуацію з використанням коштів, передбачених для проведення заходів природоохоронної діяльності варто детально описати кожен із видів діяльності [60], також, на нашу думку, доречно доповнити Постанову пріоритетністю їх фінансування, присвоївши рівні – високий, середній, низький та закріпити гранично допустимий відсоток коштів фонду, що можуть бути використані на фінансування заходів низького та середнього пріоритету.

Зважаючи на зазначені зауваження чинний Порядок планування та фінансування природоохоронних заходів із ДФОНПС потребує суттєвого доопрацювання, а з врахуванням перспективи створення кліматичного фонду – скасування чинного документу та розробки нової постанови, що міститиме:

- профінансовані за кошти екологічних фондів і мають реальний природоохоронний ефект;
- обґрунтовані критерії відбору природоохоронних заходів для пріоритетного фінансування, сформований за екологічними, а не часовими і фінансовими критеріями;
- вичерпний перелік документів, які мають бути подані разом із запитом на виділення коштів, включно із паспортом природоохоронного заходу, який міститиме інформацію про стан довкілля до проведення заходу і показники та індикатори поліпшення стану довкілля, за якими буде проводитися післяпроектний моніторинг [60]
- терміни досягнення природоохоронного ефекту.
- відповідальність за відсутність прогнозованого природоохоронного ефекту.

Реалізація вищезазначених заходів дозволить підвищити ефективність «зелених» видатків.

Реформа системи екологічного оподаткування в Україні буде супроводжуватись ростом податкового навантаження на бізнес, тож одночасно з її проведенням потрібно врахувати світову практику та зменшувати інші податки

і збори [153].

Як до прикладу, в Бельгії компанія може отримати від держави компенсацію значної частини податкових витрат (до 80%) у разі, якщо компанія є учасником договорів про впровадження новітніх технологій енергозбереження (наприклад, відповідно до стандарту ISO 50 001) або ж як у Швеції, Данії та Нідерландах компенсувати підприємствам збільшення екологічного податку, зменшенням податкового навантаження на фонд оплати праці.

Окремо варто розглянути податкові стимули компаніям, що інвестують кошти у розробку нових технологій (R&D податковий кредит чи так звані Patent Boxes) [30].

Відповідно до даних Deloitte щодо податкових пільг у 32 країнах за 2015 рік [19], такі механізми включають: звільнення від сплати певного податку (10 з 32 країн); можливість списати на витрати частку витрат на НДДКР; прискорена амортизація фондів, задіяних в НДДКР (6 з 32); податковий кредит (здебільшого з податку на прибуток – 12 з 32 країн); пільгова ставка оподаткування (4 з 32 країн); грошові гранти окремим підприємствам (9 з 32 країн); спеціальний режим оподаткування, який називається «Patent box» (6 з 32 країн). Більшість країн, крім Нідерландів, Австрії та Австралії, надають більше одного виду податкового стимулювання [48]. Якщо додати обов'язкову умову, що інвестицій повинні бути обов'язково в «зелені» технології – це буде досить перспективним інструментом стимулювання розвитку науки та технологій в країні.

Важливою складовою механізму подолання негативних наслідків підвищеного екологічного оподаткування для фінансів підприємств в сучасних можуть стати «зелені» кредити так званих «зелених» фінансових інститутів (зокрема, «зелених» банків), які отримали широке розповсюдження насамперед в Німеччині, інших провідних країнах ЄС. За рахунок цих кредитів активніше запроваджуються «зелені» технології, направлені на зменшення забруднення навколишнього середовища. Тому розвиток «зелених» банків та подібних фінансових інститутів також важливо фінансово стимулювати і в Україні. До них насамперед відносяться альтернативні фінансові інститути, які інвестують в

захист навколишнього середовища, у раціональне використання природних ресурсів, в підтримку сільського господарства та виробників біологічної продукції, а також забезпечують високий рівень прозорості фінансових операцій та соціальної відповідальності по відношенню до своїх вкладників та до співробітників. Кількість клієнтів «зелених» банків у країнах ЄС постійно зростає, хоча вони не є конкурентами традиційним великим фінансово-кредитним закладам. В основному клієнтами таких банків є люди з вищою освітою та доходом вище середнього, які зацікавлені насамперед у збереженні довкілля.

Станом на 2021 рік питання «зелених» банків для України нерозкрито, з 71 діючого банку [66] лише 3 реалізовує програми «зеленого» кредитування (Укргазбанк та ПроКредит Банк – для юридичних осіб та підприємців та Ощадбанк – для фізичних осіб). При такому низькому рівні залучення банків до «зеленого» кредитування дефіцит «зеленого» фінансування в Україні оцінюється в 73 млрд. дол. США. Оскільки Україна є однією з найбільш енергоємних світових економік, частково у зв'язку з величезною промисловою базою, яка досі використовує технології виробництва, що потребують модернізації. Показник споживання енергії в країні у розрахунку на 1000 доларів ВВП є одним з найвищих у світі, а морально та фізично застаріла інфраструктури і втрати енергії в мережі означають, що середній українець використовує енергії втричі більше, ніж середній європеєць. Отже, цілі Уряду були обумовлені цими важливими викликами, і однією з них є збільшення частки відновлюваних джерел енергії в загальному виробництві енергії в країні з 8 до 17 відсотків до 2030 року [74].

Тож ніша «зеленого» кредитування потребує значної підтримки зі сторони держави та банківського сектору, особливо зважаючи на те, що банки, які проводять «зелене» кредитування неохоче оприлюднюють відсоткові ставки такого кредитування, які не надто відрізняються від інших програм кредитування.

Кошти, що залучаються для «зелених» проектів можуть бути надані не лише з державного чи місцевого бюджетів, як частина акумульованого з екологічного оподаткування ресурсу, надані я кредит від міжнародних банків та організацій, можуть бути і власні кошти підприємств. Проте все більшого поширення в світі в

цілому та в Європі зокрема набуває фінансування «зелених» проектів за рахунок «зелених» облігацій. За даними Climate Bonds Initiative, станом на 2017 рік в Європі емітовано «зелених» облігацій на суму понад \$30 млрд євро. Найбільший обсяг облігацій емітовано корпораціями – 43%, муніципалітетами – 38%, комерційними банками – 12%, емітентами в особі держінститутів розвитку – 4%, іншими емітентами – 3% [69].

«Зелені» бонди є високоприбутковим видом цінних паперів з високим рівнем довіри на світовому на європейському ринку і активно використовуються учасниками з 2007 року. Проте в Україні наразі немає ні ринку цінних паперів як такого, а відповідно і ринку «зелених» облігацій Хоча вже й зроблено перші кроки з його організації. 12 серпня 2020 року Президент підписав Закон України № 738-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» («Закон № 738-IX»), яким передбачено публікацію Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» в новій редакції. Відповідно до Закону № 738-IX в обіг вперше вводиться поняття «зелені облігації» як окремий вид цінних паперів, а також визначається порядок та особливості їх емісії.

Відповідно до Закону № 738-IX, зелені облігації – це облігації, проспект яких передбачає використання залучених коштів виключно на фінансування проекту екологічного спрямування або окремого його етапу.

Випуск зелених облігацій здійснюватимуть особи, що реалізують або фінансують відповідні екологічно орієнтовані проекти. До цієї групи проектів відносяться, проекти у сфері альтернативної енергетики, утилізації та переробки відходів, проекти, спрямовані на захист навколишнього середовища тощо. Реалізацію або фінансування таких проектів можуть здійснювати як органи державної влади та місцевого самоврядування, так і юридичні особи приватного права, а також міжнародні фінансові організації [25].

Зелені облігації є одним з найпотужніших інструментів, спроможних спершу відчутно зменшити масштаби, а надалі і вирішити проблему залучення іноземних інвестицій для фінансування масштабних екологічних проектів в

Україні, що відповідно розвиватиме галузі екологічного спрямування. При цьому очевидно, що ряд вітчизняних підприємств, чия діяльність наразі далека від зеленої ризикують якщо не втратити ринок, то зазнати значних змін. Прогнозуючи різні сценарії можливе перепрофілювання виробництв відповідно до еко-тенденцій або ж і перенесення потужностей та переорієнтації ринків в країни, які поки не планують екологізації, проте другий варіант доволі сумнівний з точки зору перспектив, не кажучи про соціальну відповідальність.

Вперше зелені облігації випустили масштабні фінансові організації – Європейський інвестиційний банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, Світовий банк. Зараз спостерігається значний попит на зелені облігації. Як повідомляє Держенергоефективності, у 2007 році вперше в світі було випущено 900 млн доларів зелених облігацій, а у 2019 році – на суму понад 250 млрд доларів. У 2020 році очікується емісія зелених облігацій обсягом 350 млрд доларів [25].

За даними агентства Moody's, у 2016 році найбільший випуск «зелених облігацій» зафіксовано в КНР – \$3 млрд., а в 2017 році пройшла ще одна рекордна емісія у Франції – суверенні бонди на суму 7 млрд. євро. Згідно зі звітом «Green Bonds – Global: France's Sovereign Offering Propels Strong First-Quarter 2017 Issuance», у I кварталі 2017 року обсяг емісії «зелених бондів» досяг \$29,5 млрд., що виявилось трохи менше показника аналогічного періоду 2016 року – \$30,2 млрд. У Baker Tilly зазначають, що «зелені бонди» ще тільки знаходяться на шляху до повноцінної інституалізації, хоча ринок зростає дуже активно, тож для України наразі дуже доречним є узаконення статусу «зелених» облігацій». Абсолютним лідером ринку є Європа, де емітовано «зелених бондів» на суму понад \$30 млрд., в Північній Америці випущено облігацій на майже \$20 млрд., Азія наближається до \$10 млрд.[69].

Зважаючи на те, що Україна прагне до поглиблення співпраці з ЄС, вкрай створити належні умови для функціонування ринку облігацій. Тренд сталого розвитку залишається незмінним для провідних країн світу. В глобальному сенсі, світ прямує до зеленої економіки, єдине – кожна країна робить це власним темпом, реалізуючи різного масштабу екологічні проекти. Екологічне відновлення

розглядається багатьма країнами як необхідний пакет реформ, щоб відновити економіку після пандемії.[23]

В свою чергу Держенергоєфективності всіма можливими способами підтверджує, що Україна враховує взяті на себе зобов'язання через підписану Угоду про асоціацію з Європейським союзом і притримується курсу на розвиток «чистої», енергоєфективної, низьковуглецевої, при тому конкурентоздатної економіки.

Втім, один із найчастіших бар'єрів, з яким стикаються міста, громади, девелопери еко-проектів, — це фінансування, а точніше, його відсутність. Проекти екологічного спрямування, які мають ряд безперечних переваг для добробуту суспільства, потребують значних довгострокових інвестицій. Таке фінансування вкрай важко отримати від української банківської системи та на місцевому ринку капіталу.

Для вирішення цього питання Україна й запроваджує новий перспективний інструмент – «зелені» облігації.[23] Про сам ринок зелених облігацій ще дещо рано говорити, проте Державне агентство з енергоєфективності та енергозбереження України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України та міжнародні партнери наразі активно формують законодавчий фундамент для зелених облігацій.

Розвиток в Україні ринку зелених облігацій синхронізується з європейськими нормами та передбачає:

- переорієнтування потоків капіталу на стійкі інвестиції для досягнення сталого та інклюзивного зростання;
- управління фінансовими ризиками, що виникають внаслідок зміни клімату, виснаження ресурсів, деградації довкілля та соціальних проблем;
- стимулювання прозорості у фінансах та економіці в цілому із зосередженням уваги на довгострокових прибутках.

Беручи до уваги міжнародні принципи, Комісія з цінних паперів підготувала рекомендації та ключові ознаки моделі зелених облігацій, що емітовані в Україні:

- відповідність проєкту, під який залучаються кошти шляхом емісії зелених облігацій, міжнародно визнаній таксономії;
- цільове використання надходжень від розміщення зелених облігацій;
- звітність емітента про вплив цих проєктів на довкілля;
- залучення емітентом зовнішнього незалежного контролера (верифікатора);
- наявність у емітента власної політики щодо зелених облігацій.

Ключовим моментом є відповідність проєктів, що фінансуються/рефінансуються за кошти від розміщення зелених облігацій, Таксономії сталої економічної діяльності (Taxonomy for Sustainable Activities) в разі відсутності хоча б однієї із ознак, дії прирівнюється до шахрайських і носитимуть назву «зелений камуфляж» [25].

Оскільки Україна є новим гравцем на ринку «зелених» цінних паперів, уряд може розраховувати на допомогу з організації ринку від Європейського інвестиційного банку, що наразі є найбільшим емітентом зелених облігацій в світі та випустив їх на суму понад 21 млрд євро, та надає підтримку на початкових етапах запровадження «зелених» облігацій в країнах. Так допомогу отримав Китай, щодо розробки загальних правил обігу зелених облігацій та критеріїв для оцінки «зеленості» проєктів. Також за підтримки Європейського інвестиційного банку Урядом Люксембургу було утворено Платформу з кліматичних фінансів (Luxemburg-EIB Climate Finance Platform), що дозволила акумулювати близько 50 млрд євро зелених фінансів на майданчику Люксембургу [98].

Отже, робота з цінними паперами є перспективним напрямком як з економічно, так і з екологічної точки зору, адже пожвавить ринок цінних паперів в Україні та дозволить акумулювати кошти на реалізацію «зелених» проєктів на рівні з бюджетними коштами, що будуть спрямовані на зменшення негативного впливу на довкілля економікою країни.

Уряд, відповідно до Закону України «Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року» визначає екологічну модернізацію підприємств, як один із пріоритетних напрямків діяльності. Для

успішної реалізації модернізації, необхідно не лише зобов'язати підприємства, а й сформувавши для них умови. Тож, окрім, як використовувати метод «батога» через збільшення ставок оподаткування обсягів забруднень, яке є цілком доречним, на нашу думку, варто додати «пряника». Підприємства повинні мати можливість кредитування на пільгових умовах (вищезазначені «зелені» кредити, «зелені» облігації та відчувати фінансову підтримку держави.

Отже, уряду України варто провести реформу екологічного оподаткування, що міститиме наступні елементи: розширення поняття екологічного оподаткування до системи екологічного оподаткування (СЕО) визначивши групу податків, що мають природоохоронний вплив; переглянути ставки екологічного податку (за викиди та забруднення) у напрямку зростання; принаймні до становлення системи торгівлі викидами та системи моніторингу звітності та верифікації викидів змінити податкового агента щодо сплати вуглецевого податку на видобувача/імпортера речовин, здатних до генерації викидів CO₂; зараховувати екологічні податки до позабюджетних кліматичних фондів різного рівня з таким розподілом між рівнями, щоб відповідати принципу децентралізації і більшість коштів залишались в кліматичних фондах місцевого рівня; конкретизувати вимоги до видатків на природоохоронну діяльність та визначити відповідальність за відхилення від цільового використання коштів кліматичного фонду; розглянути інструменти стимулювання до озеленення діяльності через податкові пільги та створення сприятливого середовища для зеленого кредитування та ринку зелених облігацій.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

1. Обґрунтовано залежність обсягів викидів двоокису вуглецю від рівня розвитку економіки на основі кореляційного аналізу. Встановлено, що на країни ЄС з вищим рівнем економічного розвитку припадає генерація більшого обсягу викидів вуглекислого газу. За рахунок ефективної системи оподаткування в країнах ЄС відбувається формування дохідної частини бюджетів країн від екологічного оподаткування, отримані кошти спрямовуються на природоохоронну та ресурсозберігаючу діяльність та частково на фінансування інших видатків. Такий механізм в довгостроковій перспективі є ефективним та призводить до зменшення обсягів викидів в навколишнє середовище.

2. Запропоновано використання коефіцієнта ефективності екологічного оподаткування для оцінки достатності надходжень від екологічного податку для покриття видатків на охорону природного навколишнього середовища. Розрахунок коефіцієнта ефективності екологічного оподаткування для Зведеного, Державного та місцевих бюджетів України свідчить про потребу у збільшенні надходжень від екологічного оподаткування або ж зменшення видатків на природоохоронну діяльність, що є неприпустимим з врахуванням цілей досягнення кліматичної нейтральності визначених Україною у внутрішніх та міжнародних нормативно-правових актах.

3. Розроблено економіко-математичну модель прогнозування коефіцієнта екологічної ефективності на 2021-2025 рік. Отриманий прогноз свідчить про тенденцію до зниження коефіцієнту екологічної ефективності, що негативно відобразиться на досягненні Україною цілей кліматичної нейтральності. Обґрунтовано, що для досягнення визначених цілей необхідне коштів через «зелене» кредитування та «зелені» інвестиції, використання яких забезпечить позитивний екологічний ефект та економічне зростання внаслідок пожвавлення інвестування.

Основні висновки, рекомендації та пропозиції, викладені в третьому розділі дисертаційної роботи, відображено в наукових працях автора [102], [103], [106], [109], [111], [112] наведених у списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено важливу наукову проблему – поглиблення теоретичних і методичних основ екологічного оподаткування і розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності мобілізації коштів від екологічного оподаткування та використання коштів для фінансування заходів спрямованих на природоохоронну діяльність в Україні в умовах євроінтеграції, що дало змогу сформулювати наступні теоретико-методичні та практичні висновки:

1. Узагальнення наукових підходів до визначення сутності екологічного оподаткування дало змогу розкрити авторське бачення змісту цього поняття та аргументувати необхідність розширення екологічного оподаткування до системи екологічного оподаткування. В основу концептуальних засад системи екологічного оподаткування покладено сукупність форм, методів, принципів, інструментів спрямована на інтерналізацію екологічних витрат та акумулювання коштів доступних для фінансування природоохоронних заходів для досягнення цілей кліматичної нейтральності, що включає в себе власне екологічний податок в поточному значенні, податки на енергію, транспорт, ресурсні платежі. Запровадження запропонованої концепції екологічного оподаткування, у повній мірі відповідає стратегії євроінтеграції в Україні.

2. На основі проведеного дослідження з'ясовано інституційно-організаційні основи становлення та функціонування екологічного оподаткування в європейській та вітчизняній системі оподаткування, у переліку яких, окрім існуючих, виокремлено такі принципи охорони навколишнього середовища: принцип ефективного використання ресурсів та принципом узгодження природоохоронних заходів з інтересам громад, підприємств та галузей. Означені принципи дозволяють узгодити світовий та вітчизняний підхід із принципами «зеленої» економіки та відобразити взаємозв'язок природоохоронної діяльності, на яку повинні бути спрямовані кошти від екологічного податку, а також відповідають стратегії сталого розвитку, важливим інструментом реалізації якої є екологічне оподаткування.

3. У роботі встановлено, що екологічний податок початково виконував лише фіскальну функцію в межах місцевих бюджетів, а фінансові ресурси від його сплати спрямовувались місцевою владою на вирішення соціальних потреб громади. Запропоновано розширити перелік функцій екологічного оподаткування такими, як: інноваційна, інвестиційна, інституційна. Обґрунтовано, що при реалізації фіскальної функції екологічного оподаткування виникає «фіскальний зелений парадокс», за якого держава одночасно зацікавлена у збільшенні обсягів надходження екологічного податку для наповнення бюджетів та у зменшенні обсягів викидів, що приводить до зменшення обсягів надходжень. Останнє важливо враховувати при визначенні стратегії розвитку держави, визначивши пріоритетність екологічних цілей над наповненням бюджету.

4. Сформульовано авторський підхід до змісту та структурування поняття «бюджетний механізм екологічного оподаткування», який представлено як сукупність економічних заходів з мобілізації ресурсів від екологічного оподаткування в обсязі, достатньому для фінансування заходів, спрямованих на природоохоронну діяльність, ефективного розподілу коштів між бюджетами (фондами) різного рівня та ефективного їх використання з метою забезпечення економічно-екологічного розвитку економіки країни шляхом досягнення екологічних цілей кліматичної нейтральності визначених екологічною політикою держави. Такий підхід, на відміну від існуючих, дозволяє виокремити у структурі бюджетного механізму екологічного оподаткування, такі складові: механізм справляння екологічного податку; механізм розподілу екологічного податку між бюджетами; механізм фінансування природоохоронних заходів.

5. Аналіз стану та структури доходів Державного бюджету України від екологічного оподаткування у 2016 – 2020 роках засвідчив перевищення видатків на природоохоронну діяльність над доходами від екологічного податку як в абсолютному, так і у відносному виразі, що відображає недостатній обсяг надходжень для фінансування природоохоронних заходів. Обґрунтовано, що основними проблемними аспектами функціонування бюджетного механізму екологічного оподаткування є критично низькі ставки екологічного податку;

відсутність контролю з боку держави за коректністю подання звітності з екологічного оподаткування; неефективні пропорції розподілу між Державним та місцевими бюджетами на користь держави; нецільове використання коштів; відсутність вимог щодо оцінки ефективності профінансованих природоохоронних заходів тощо. За таких умов обґрунтовано необхідність збільшення обсягу доходів за рахунок розширення бази оподаткування, збільшення ставок екологічного податку та впровадження механізмів контролю за коректністю подання податкової звітності щодо обсягів викидів, які підлягають оподаткуванню у звітному періоді.

6. Розкрито особливості формування надходжень від екологічного податку та видатків на охорону природного навколишнього середовища в місцевих бюджетах України та Волинської області. На основі проведеного аналізу виявлено диспропорції між зазначеними доходами та видатками, основною причиною чого є не лише недостатній обсяг надходжень від екологічного оподаткування, а й неефективні пропорції розподілу екологічного податку між бюджетами різного рівня, що суперечить реформі децентралізації. З метою подолання означених диспропорцій запропоновано переглянути пропорції розподілу доходів від екологічних податків таким чином: на користь територіальних громад – 60% надходжень від екологічного податку, 20% від надходжень спрямовувати на обласний рівень та 20 % – державний рівень. Такі пропорції розподілу сприятимуть підвищенню ефективності формування та використання фінансових ресурсів через наближення до місця розташування джерела негативного впливу на довкілля та дозволять врівноважити доходи від екологічного оподаткування та видатки на природоохоронну діяльність.

7. З огляду на досвід країн ЄС запропоновано виокремити вуглецевий податок зі структури екологічного податку, що дозволить підвищити ефективність використання надходжень фінансових ресурсів до бюджетів різного рівня в Україні, передусім на рівні територіальних громад, для населення яких наслідки діяльності підприємств-забруднювачів більше відчутні, ніж для інших регіонів. З цієї причини акцентовано на необхідності збільшити частку відрахувань від екологічного податку на користь відповідних громад. За таких умов

рекомендовано також посилити державний контроль за залученням зазначених інвестицій з метою збільшення робочих місць в громаді та зростання надходжень до місцевих бюджетів.

8. На основі кореляційного аналізу обґрунтовано залежність обсягів викидів двоокису вуглецю від рівня розвитку економіки. Проведені розрахунки засвідчують, що країни ЄС, які генерують більшу кількість викидів вуглекислого газу є, переважно, країнами з високим рівнем ВВП. Встановлено також, що країни з більш високим рівнем економічного розвитку генерують значні обсяги викидів вуглекислого газу. Відтак, за рахунок ефективної системи оподаткування відбувається формування дохідної частини бюджетів країн від екологічного оподаткування та через ефективну систему використання акумульованих коштів здійснюються видатки на природоохоронну та ресурсозберігаючу діяльність. Обґрунтовано, що існуючий в країнах ЄС механізм в довгостроковій перспективі є ефективним та призводить до зменшення обсягів викидів в навколишнє середовище.

9. Розроблено економіко-математичну модель прогнозування рівня ефективності екологічного оподаткування в Україні на 2021-2025 роки, в основу якої покладено тенденції коефіцієнта екологічного оподаткування в ретроспективних періодах. Виявлено негативні тенденції до зниження коефіцієнту екологічної ефективності у прогнозованому періоді, що негативно відобразиться на досягненні Україною цілей кліматичної нейтральності та є неприпустимим з врахуванням Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, Стратегії низьковуглецевого розвитку України до 2050 року та інших міжнародних та вітчизняних нормативно-правових актів. Аргументовано, що їх досягнення можливе не лише через збільшення надходжень екологічного податку, але й шляхом оптимізації видатків через «зелене» кредитування та «зелені» інвестиції, використання яких не лише дасть позитивний екологічний ефект, але й забезпечить економічне зростання внаслідок поживлення інвестування.

10. Запропоновано доповнити вуглецевий податок таким елементом, як плата за вуглецевий слід, що пов'язано з об'єктивною необхідністю його врахування при експорті основних українських товарів до ЄС та імпорті в Україну товарів з країн з нижчою ставкою вуглецевого податку або його відсутністю. Акцентовано, що з 2023 року в ЄС заплановано впровадження податку на вуглецевий слід для експортерів товарів виробництво яких супроводжується значними обсягами викидів вуглекислого газу. Відтак, податок має на меті вплинути на рівень викидів вуглекислого газу в країнах за межами Європейського Союзу та створити рівні умови для торгівлі на ринку ЄС для внутрішніх підприємств, що інвестують кошти у «зелене» виробництво та відчувають вплив екологічного оподаткування та виробників із країн, в яких на даний момент використовується значно менше відновної енергії, ніж на аналогічні товари, вироблені підприємствами з країн Європейського Союзу і відсутня ефективна система екологічного оподаткування.

11. У роботі обґрунтовано можливість подолання проблеми недостатності ресурсів для фінансування заходів, що дозволять досягти Україні кліматичної нейтральності, шляхом залучення «зелених» облігацій як для зовнішніх, так і для внутрішніх інвесторів та кредитів «зелених» банків, які надають пільгові «зелені» кредити під нижчі відсотки подібним підприємствам, оскільки вони можуть отримати фінансову допомогу з відповідних фондів ЄС. З цією метою рекомендовано розробити відповідні нормативно-правові акти, державні програми та бізнес-плани екологічного спрямування.

12. Для підвищення ефективності екологічного оподаткування в Україні в контексті євроінтеграції та з метою узгодження бюджетної, податкової, екологічної та інвестиційної політики запропоновано створення позабюджетного трирівневого цільового кліматичного фонду для обслуговування бюджетного механізму екологічного оподаткування з його подальшою ієрархічною класифікацією на державний, обласний та місцевий рівень цільових фондів. Виокремлення такого фонду сприятиме розширенню інвестиційних програм та

створить умови для цільового використання коштів від екологічного оподаткування.

Основні результати дисертаційного дослідження, сформульовані автором на основі аналізу процесу екологічного оподаткування як складової бюджетного механізму в Україні використовуються в роботі ПрАТ «Дніпровагонмаш», ТзОВ Інститут земельних відносин та охорони навколишнього середовища, Шацької селищної ради Ковельського району та в навчальному процесі Волинського національного університету імені Лесі Українки при підготовці лекційних і практичних занять з курсів: «Публічні фінанси», «Кліматичні фінанси в умовах глобалізації», «Податкова система».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамовский Р. Экологическая модернизация промышленности: сколько еще ждать украинцам на чистый воздух? *Экономическая правда*. 10 июня 2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2021/06/10/674889/> (дата обращения: 18.09.2021).
2. Абрамовський Р. Український кліматичний фонд може бути запущено 2023 року. *Інтерфакс-Україна* : інформ. агенство. Дата публікації: 27.09.2021. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/greendeal/770114.html> (дата звернення: 28.09.2021).
3. Александрова В. И. Применение модели Месаровича-Пестеля при анализе потребления минеральных ресурсов. *Горный информационно-аналитический бюллетень*. 2008. № 10. С. 65–75. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/primenenie-modeli-mesarovicha-pestelya-pri-analize-potrebleniya-mineralnyh-resursov/viewer> (дата звернення: 18.06.2021).
4. Аналіз досвіду Європейського співробітництва щодо формування і втілення інституцій та інструментів екологічної політики : аналіт. записка. 13 черв. 2012. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/analiz-dosvidu-evropeyskogo-spivrobitnictva-schodo-formuvannya-i> (дата звернення: 12.08.2020).
5. Аналізуємо виконання президентської програми: контроль за забрудненням річок. Дата публікації: 10.06.2021. *Слово і Діло* : аналіт. портал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/06/10/statija/polityka/analizuyemo-vykonannya-prezydentskoyi-prohramy-kontrol-zabrudnennjam-richok> (дата звернення: 03.08.2021).
6. Банос Руїз І., Сааков В. Як у ЄС вирішують проблему брудного повітря: приклад сусідів України. *Deutsche Welle*. 14 листоп. 2018. URL: <https://www.dw.com/uk/a-46280743> дата обращения: 10.02.2020).
7. Бізнес вимагає урядовців врегулювати торгівлю квотами на викиди парникових газів. *Ecobusiness group*. Дата публікації: 11.08.2020. URL:

<https://ecolog-ua.com/news/biznes-vymagaye-uryadovciv-vregulyuvaty-torgivlyu-kvotamy-na-vykydy-parnykovyh-gaziv> (дата обращения: 01.11.2020).

8. Бобылев С. Н., Ходжаев А. Ш. *Экономика природопользования*. Москва : ТЕИС, 2000. 84 с.

9. Бойко Ю. Ю. Аналіз теоретичних основ інтерналізації витрат як необхідної умови формування світового вуглецевого ринку. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2014. № 3 (74). С. 63–70. URL: [http://zt.knute.edu.ua/files/2014/3\(74\)/uazt_2014_3_8.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2014/3(74)/uazt_2014_3_8.pdf) (дата звернення: 19.08.2021).

10. Бояр А.О. Проблеми та перспективи природоохоронної діяльності у прикордонному регіоні (на матеріалах Волинської області). *Інститут регіональних досліджень*. Луцьк: РВВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 2001. Т.2. С. 449–459 URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/5149/1/Stattia_2001_29_2.pdf

11. Бояр А.О. Економічні збитки господарства Волинської області від забруднення навколишнього середовища *Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Економічні науки*. 2002. № 2. С. 451–455. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/6228/1/Stattia_2002_-_14.pdf

12. Булавинець В. М. Екологічне оподаткування як інструмент «зелених» фінансів. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/118.pdf (дата звернення: 19.07.2021).

13. Бюджетний кодекс України : Закон України від 29.09.2021 р. № 2456-VI. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 29.09.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 01.10.2021).

14. Вальд Б. Список найбагатших та найбідніших країн Європи: Люксембург та Україна очолили топи. Дата публікації: 23.12.2020. *Український*

капітал. URL: <https://ucap.io/list-of-richest-and-poorest-countries-in-europe/21/> (дата звернення: 26.01.2021).

15. Варламова І. С. Екологічне оподаткування як основа сталого розвитку національної економіки. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаїв, 2015. Вип. 8. С. 807–810. URL: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/170.pdf> (дата звернення: 18.05.2020).

16. Василенко Л. В. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо використання екологічного податку». *LIGA360*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/gi04429a?an=3> (дата звернення: 13.02.2021).

17. Волковець Т.В. Види екологічних податків, які застосовуються зарубіжними країнами. *Сумський державний університет*. URL: <https://www.essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/11153/1/14.pdf;jsessionid=E789E0911E10E46D1B2D1B3012DD480C> (дата звернення: 03.10.2021).

18. Гамалій Ю. М. Зелене підприємництво як складова сталого розвитку / *Сумський державний університет*. Суми, 2020. 47 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/79894> (дата звернення: 08.09.2021).

19. Гичка О., Сущенко О. Make the world great again: навіщо США виходять з Паризької кліматичної угоди. *Європейська правда*. 2017. 2 черв. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/06/2/7066632/> (дата звернення: 03.08.2021).

20. Гогія Д. Європейська зелена угода – нова стратегія дружнього до довкілля зростання ЄС. *Центр перспективних ініціатив та досліджень*. Дата публікації: 19.01.2020. URL: <http://cpis.org.ua/european-green-deal/> (дата звернення: 11.09.2021).

21. Головнєв С., Віннічук Ю. Як Рада змінила правила для «зеленої» генерації під олігархів. *Бізнес Цензор*. 21 лип. 2020. URL: https://biz.censor.net/resonance/3209297/yak_rada_zmnila_pravila_dlya_zeleno_generats_pd_olgarhv (дата звернення: 20.09.2021).

22. Грошев А. Р., Никитин Р. Г. О роли экологического фактора в развитии экономических систем. *Вестник Югорского государственного университета*. 2006. Вып. 3. С. 59–63. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-rolie-ekologicheskogo-faktora-v-razvitiie-ekonomicheskikh-sistem/viewer> (дата звернення: 18.11.2020).

23. Гура К. «Зелені» облигації: як Україна планує залучати кошти на екологічні проекти. *Економічна правда*. 25 січ. 2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/01/25/670304/> (дата звернення: 20.09.2021).

24. Данилишин Б. М., Хвесик М. А., Голян В. А. *Економіка природокористування* : [підручник]. Київ : Кондор, 2010. 465 с.

25. Дейнека Є. Зелені облигації в Україні. URL: <https://everlegal.ua/zeleni-obligatsiyi-v-ukrayini> (дата звернення: 23.05.2021).

26. Дем'янишин В. Г. Бюджетний механізм держави: сутність та роль у регулюванні соціально-економічних процесів. *Формування ринкових відносин в Україні* : зб. наук. праць / наук. ред. І. К. Боднар. Київ, 2007. Вип. 11 (78). С. 3–11. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/13415/1/2007%20Demianyshyn%20VN%20Biudzhetni%20mekhanizm%20derzhavy.pdf> (дата звернення: 21.07.2021).

27. Депутати звільнили підприємства «зеленої» металургії від повної оплати тарифу на передачу «Укренерго» Дата публікації: 21.07.2020. *ExPro Consulting* URL: <https://expro.com.ua/novini/deputati-zvlnili-pdprimstva-zeleno-metalurg-vd-povno-oplati-tarif-u-na-peredachu-ukrenergo> (дата звернення: 11.02.2021).

28. Державна казначейська служба України: *Законодавство України* : база даних. Дата оновлення: 01.06.2021. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage> (дата звернення: 10.07.2021).

29. Долучення України до Європейської Зеленої угоди — це питання безпеки кожного українця. *Комітет з питань інтеграції України до*

Європейського Союзу : офіц. інтернет представництво. Дата публікації. 14.09.2020
<http://comeuroint.rada.gov.ua/fsview/73133.html> (дата звернення: 18.03.2021).

30. Екологічний податок. Збільшення ставки екологічного податку за викиди двоокису вуглецю майже у 25 разів та зміни у переліку платників податку. *Офіс великих платників податків Державної фіскальної служби* : офіц. портал. Дата публікації: 28.01.2019. URL: <http://officevp.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/365693.html> (дата звернення: 13.02.2021).

31. Екологічний податок: ставку податку на викиди двоокису вуглецю пропонують збільшити. Дата публікації: 11.11.2020. *Вісник*. Офіційно про податки. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100020967-ekologichniy-podatok-stavku-podatku-na-vikidi-dvookisu-vugletsyu-proponuyut-zbilshiti> (дата звернення: 11.08.2021).

32. Екологічні фінанси / ТОВ «Центр екології та розвитку нових технологій», ГС «Професійна асоціація екологів України». Київ, 2020. 38 с. URL: https://paeu.com.ua/wp-content/uploads/2020/10/19.10_Othet_kabmun.pdf (дата звернення: 05.12.2020).

33. ЄС скоротить викиди парникових газів на 55%. *Економічна правда*. 21 квіт. 2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/04/21/673202/> (дата звернення: 10.05.2021).

34. За користування авто теж потрібно платити, або як оподатковують транспортні засоби у світі. *Федерація роботодавців автомобільної галузі с ав ва*. URL: <https://fra.org.ua/uk/an/publikatsii/analitika/podatki> (дата звернення: 14.07.2021).

35. Загоруйчик А., Засядько Є. Якими мають бути кліматичні амбіції української енергетики та промисловості. *Екодія* : центр еколог. ініціатив. URL: <https://ecoaction.org.ua/iakymy-maiut-but-y-klimatychni-ambitsii.html> (дата звернення: 24.03.2021).

36. Замасло О.Т. Податкова система України в умовах євроінтеграції, Автореферат. Львів. 2018. 43с. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/03/aref_zamaslo.pdf (дата звернення: 27.09.2021).

37. Зелена угода Європи, або основи Green Deal: що принесе агросектору України курс на екологічність. *AgroPolit.com*. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/825-zelena-ugoda-yevropi-abo-osnovi-green-deal-scho-prinese-agrosektoru-ukrayini-kurs-na-ekologichnist> (дата звернення: 13.09.2021).
38. Зелені облигації в Україні. Дата публікації: 10.08.2021. *EVERLEGAL*. URL: <https://everlegal.ua/zeleni-obligatsiyi-v-ukrayini> (дата звернення: 21.09.2021).
39. Зелені облигації в Україні: які напрями їх використання та які сектори фінансування є перспективними? *Вісник*. Офіційно про податки. Дата публікації: 13.07.2021. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100025716-zeleni-obligatsiyi-v-ukrayini-yaki-napryami-yikh-vikoristannya-ta-yaki-sektori-finansuvannya-ye-perspektivnimi> (дата звернення: 21.09.2021).
40. Зінченко С. Вуглецева загроза для українського експорту до ЄС. *Ecobusiness group*. Дата публікації: 14.09.2020. URL: <https://ecolog-ua.com/news/vugleceva-zagroza-dlya-ukrayinskogo-eksportu-do-yes> (дата звернення: 21.11.2020).
41. Історія Етапи виникнення та становлення концепції збалансованого розвитку. URL: <https://sd4ua.org/shho-take-stalij-rozvitok/istoriya/> (дата звернення: 18.02.2021).
42. Канонішена-Коваленко К. Екологічний податок від А до Я. Київ: Фундація «Відкрите Суспільство», 2017. 108с. URL: http://osf.org.ua/data/blog_dwnl/Ecology_Tax_from_A_to_Z.pdf (дата звернення: 28.08.2021).
43. Карлін М.І., Стащук О.В., Борисюк О.В. Проблеми функціонування кліматичних фінансів на регіональному рівні, *Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки*, Луцьк, 2020. С.107-111. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/39447/1/107-111%20%D0%9A%D0%B0%D1%80%D0%BB%D1%96%D0%BD.pdf> (дата звернення: 20.07.2021).

44. Карлін М.І., Сучек С.І. Problems and prospects of using ecological financial and credit instruments in the world and in Ukraine. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2020. № 2(22). С. 177-185

45. Карлін М. І., Проць Н. В., Цимбалюк І. О. та [ін] Кліматичні фінанси : кол. моногр. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. М. І. Карліна. – Луцьк : Вежа-Друк, 2017., 184 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/13327>(дата звернення: 22.12.2020).

46. Карлін М.І. Шляхи використання фінансових інструментів для забезпечення кліматичної безпеки на регіональному та місцевому рівнях *Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки*, Луцьк. 2018. С.31-33 URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/shlyahi-vikoristannya-finansovih-instrumentiv-dlya-zabezpechennya-klimatichnoyi-bezpeki-na-regionalnomu-ta-mistsevomu-rivnyah/viewer>(дата звернення: 29.01.2021).

47. Каталог донорів та фінансових організацій. URL: http://puet.edu.ua/sites/default/files/katalog_donoriv_ta_finansovyh_organizacij_dlya_puet.pdf (дата звернення: 21.09.2021).

48. Керімов П. О. Податкове стимулювання НДДКР: огляд світового досвіду. Корпоративні фінанси: проблеми та перспективи інноваційного розвитку : *матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф.*, 22 черв. 2016 р. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» [та ін.] ; редкол.: В. К. Хлівний (голова) [та ін.]. Київ : КНЕУ, 2016. С. 279-282

49. Козьменко С.М., Волковець Т. В. Особливості екологічного оподаткування в зарубіжних країнах. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2012. №1. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/27818/1/Kozmenko.pdf> (дата звернення: 22.09.2021).

50. Котенко Н. В., Похилько С. В. Проблеми фінансового забезпечення загального територіального природокористування в умовах фіскальних реформ. *Механізм регулювання економіки*. 2015. № 1. С. 22-30. URL: https://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/acticles/issue_24/NATALIIA_V_KOTENKO_S

[VITLANA V POKHYLKOProblems of Funding for Common Territorial Nature Use in Conditions of Fiscal Refor.pdf](#) (дата звернення: 22.08.2021).

51. Кравців В. С., Жук П. В., Стадницький Ю. І. Екологічна безпека в європейських країнах: методи економічного регулювання й досвід для України. Львів, 2020. 97 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20200038.pdf> (дата звернення: 22.08.2021).

52. Макарова О. В. Методологічні підходи до ідентифікації та оцінювання ризиків людського розвитку. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 2. С. 103–116.

53. Макарчук Р. Екологічний податок: світовий і український підходи. *NV.UA*. 25 листоп. 2019. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/ekologichniy-podatok-svitoviy-i-ukrajinskiy-vimiri-50055386.html> (дата звернення: 15.01.2021).

54. Макграт М. Мільйон видів тварин та рослин на межі вимирання через людей. Шокуючий звіт ООН. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-48174673> (дата звернення: 14.08.2021).

55. Малиш Н. Особливості механізмів державного управління у сфері екології в Україні 2010. 8с. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_04\(7\)/10mnaseu.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_04(7)/10mnaseu.pdf) (дата звернення: 10.08.2021).

56. Мальований А. На порозі смітцевого колапсу. *Інтерфакс-Україна* : інформ. агенство. 13 січ. 2021. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/blog/715801.html> (дата звернення: 20.08.2021).

57. Мальований А. Промисловість vs екологія. *Інтерфакс-Україна* : інформ. агенство. 25 січ. 2021. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/blog/718834.html> (дата звернення: 11.08.2021).

58. Матвійчук Н. М. Екологічне оподаткування як інструмент фінансування природоохоронних заходів держави. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаїв, 2017. Вип. 15. С. 445–450.

59. Матвійчук Н. М. Фінанси природокористування : навч. посіб. Луцьк : Терен, 2019. 284 с.

60. Матвійчук Н. М., Коленда Н. В., Стащук О. В., Теслюк С. А., Сидорук С. В. Правове забезпечення бюджетного фінансування природоохоронної діяльності в Україні. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. Київ, 2021. № 3 (38). С. 465–473. URL: <http://fkd1.ubs.edu.ua/article/view/237479/236116> (дата звернення: 11.09.2021).
61. Мачуський В. Зелена економіка в Україні: правові аспекти і перспективи. *Business Law Electronic Resource*. URL: <https://www.businesslaw.org.ua/green-economy/> (дата звернення: 12.07.2021).
62. МВФ розрахував, на скільки потрібно підвищити податок на CO₂, аби врятувати планету. Дата публікації: 16.10.2019. *ECOBUSINESS Group*. URL: <https://ecolog-ua.com/news/mvf-rozrahuvav-na-skilky-potribno-pidvyshchyty-podatok-na-so2-aby-vryatuvaty-planetu> (дата звернення: 16.01.2020).
63. Медоуз Д. Г., Медоуз Д. Л., Райндерс Дж., Беренс В. В. Пределы роста. Доклад для Римского клуба. Санкт-Петербург : 1994. 12 с.
64. Миллер Т. Жизнь в окружающей среде : в 3 т. / пер. с англ. под ред. Г. А. Ягодина. Москва : Прогресс, 1994. Т. 2. 334 с.
65. Міндовкілля хоче створити Український кліматичний фонд. *Економічна правда*. 2021. 7 черв. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/06/7/674730/> (дата звернення: 31.08.2021).
66. Міністерство фінансів : [офіц. сайт]. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/> (дата звернення: 01.06.2021).
67. Мочерний С.В., *Економічна енциклопедія: У трьох томах*. Т. 1. Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с
68. Найденко О.Є. Проблеми екологічного оподаткування та шляхи їх вирішення. *Економіка і суспільство*. 2017. №8. 7с. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/105.pdf (дата звернення: 01.06.2021).
69. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. Б. Є. Патона. Київ : Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. 72 с.

70. Новицька Н.В. Екологічне оподаткування в Україні: стан та перспективи розвитку, Ірпінь, 2016. 100с. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/1590/1/1508_IR.pdf (дата звернення: 15.06.2020).

71. Огаренко Ю. Порівняльний аналіз податку на викиди CO₂ та системи торгівлі викидами: висновки для України / ред. Х. Рудницької ; Нац. еколог. центр України. Київ, 2011. 37 с. URL: https://necu.org.ua/wp-content/uploads/NECU_Carbon-tax-vs-ETS_UA.pdf (дата звернення: 20.08.2021).

72. Основні засади впровадження моделі «зеленої» економіки в Україні : навч. посіб. / авт. кол.: Т. П. Галушкіна, Л. А. Мусіна, В. Г. Потапенко, О. А. Машков, С. І. Курикінза ; за наук. ред. Т. П. Галушкіної. Київ : *Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування*, 2017. 154 с. (Бібліотека екологічних знань).

73. Партнерство заради ринкової готовності в Україні (PMR): пропозиції щодо розвитку інструментів вуглецевого ціноутворення в Україні. URL: https://mepr.gov.ua/files/docs/Zmina_klimaty (дата звернення: 16.12.2020).

74. Перший в Україні банк зеленого фінансування підтримує бізнес, що піклується про клімат. *IFC*. URL: https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/news_ext_content/ifc_external_corporate_site/news+and+events/news/ukrgasbank-uk (дата звернення: 14.09.2021).

75. Пигу А. Экономическая теория благосостояния : у 2 т. / пер. с англ. А. Г. Фомотов, М. С. Штернгарц. Москва : Прогресс, 1985. Т. 1. 512 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1k-PGqrOae5kRlqIftAnlpesP9BpbIk_f/view (дата звернення: 15.09.2021).

76. Пирс Д., Тернер Р. Экономика природных ресурсов и окружающей среды. Москва : ИНИОН, 1992. 86 с.

77. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення:

01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 14.04.2021).

78. Приклади успішних заходів світового екологічного оподаткування. *Ecobusiness group*. Дата публікації: 22.12.2020. URL: <https://ecolog-ua.com/news/pryklady-uspishnyh-zahodiv-svitovogo-ekologichnogo-opodatkuvannya> (дата звернення: 10.09.2021).

79. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо покращення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів : Закон України від 23 листоп. 2018 р. № 2628-VIII. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-19#Text> (дата звернення: 16.08.2021).

80. Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів : Закон України від 12 груд. 2019 р. № 377-IX. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/377-20#Text> (дата звернення: 14.08.2021).

81. Про затвердження Інструкції про зміст та порядок складання звіту проведення інвентаризації викидів забруднюючих речовин на підприємстві : наказ М-ва охорони навколишн. природ. середовища та ядер. безпеки України від 10.02.95 р. № 7. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0061-95#Text> (дата звернення: 20.01.2021).

82. Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року : розпорядж. Каб. Міністрів України від 21 квіт. 2021 р. № 443-р. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnogo-planu-dij-z-ohoroni-navkolishnogo-prirodnogo-seredovishcha-na-period-do-2025-roku-i210421-443> (дата звернення: 09.09.2021).

83. Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів : постанова Каб. Міністрів України від 17 верес. 1996 р. № 1147. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-96-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.06.2021).

84. Про затвердження Положення про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища : постанова Каб. Міністрів України від 7 трав. 1998 р. № 634. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-98-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.07.2021).

85. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансового забезпечення цільових проєктів екологічної модернізації підприємств : постанова Каб. Міністрів України від 7 серп. 2013 р. № 569. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2013-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.08.2021).

86. Про затвердження Порядку планування та фінансування природоохоронних заходів : наказ від 12.06.2015 № 194. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0994-15#Text> (дата звернення: 28.04.2020).

87. Про затвердження Технічного регламенту щодо вимог до екодизайну для твердопаливних котлів : повідомлення про оприлюднення проєкту постанови Кабінету Міністрів України : від 30 квіт. 2021. URL: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245531532&cat_id=167475%EE%EF%F0%E8%EB (дата звернення: 18.08.2021).

88. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 черв. 1991 р. № 1264-ХІІ. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 21.09.2021).

89. Програма Ради Європи «Децентралізація і реформа публічної адміністрації в Україні». Децентралізація. *Міжнародна допомога*. URL: <https://donors.decentralization.gov.ua/project/coe> (дата звернення: 20.09.2021).

90. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень : від 02.06.2021 р. № 5600. *Верховна Рада України* : офіц. веб-портал. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72106 (дата звернення: 21.09.2021).

91. Реймерс Н. Ф. Экология (теории, законы, правила, принципы и гипотезы). Москва : Мысль, 2001. 112 с.

92. Реформа децентралізації. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi> (дата звернення: 29.07.2021).

93. Рогожин О. Г., Хлобистов Є. В., Трофимчук В. О. «Зелена економіка» природокористування та напрями її інформаційно-аналітичного забезпечення в Україні. *Математичне моделювання в економіці*. 2015. № 1. С. 73–86. URL: <http://dspace.nbuu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/131764/07-RogozinNEW.pdf?sequence=1> (дата звернення: 31.01.2021).

94. Роз'яснення щодо впровадження системи моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів для операторів установок. Дата публікації: 24.12.2020. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України* : офіц. портал. URL: <https://mepr.gov.ua/news/36624.html> (дата звернення: 19.09.2021).

95. Рябчин О. Кулага Д. Краще почати завчасно. Чому Україні потрібна власна кліматична стратегія. *Євроінтеграційний портал*. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/node/3997> (дата звернення: 21.09.2021).

96. Сагайдак Ю. А. Забруднення довкілля як загроза сталому розвитку України. *Теоретичні та прикладні питання економіки* : зб. наук. праць / за заг. ред. проф. Єханурова Ю. І., Шегди А. В. Київ : ВПЦ «Київський університет». 2011. Вип. 26. С. 214-218. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/ttpe/ttpe_2011_26.pdf#page=214 (дата звернення: 22.07.2021).

97. Самусевич Я. В., Семенов А. Ю., Солодуха М. В. Макроекономічні детермінанти ефективності екологічних податків. *Вісник СумДУ. Серія*

«Економіка». 2019 №1. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/76877/1/Samusevych_ekolohichne_opodatкування.pdf (дата звернення: 14.07.2021).

98. Світовий досвід організації ринку зелених облігацій: практичні поради для України. Дата публікації: 28.10.2019. *ECOBUSINESS Group*. URL: <https://ecolog-ua.com/articles/svitovyy-dosvid-organizaciyi-rynku-zelenyh-obligaciy-praktychni-porady-dlya-ukrayiny> (дата звернення: 14.07.2020).

99. Серебрянський Д. Європейський досвід запровадження та функціонування системи екологічного оподаткування: уроки для України. *IAC : інформ.-аналіт. система по законодавству України*. URL: <http://parusconsultant.com/?doc=06001DBCD3> (дата звернення: 12.05.2021).

100. Стокгольмська конференція з навколишнього середовища 1972 року. *um.co* URL: <http://um.co.ua/8/8-11/8-118475.html> (дата звернення: 17.09.2021).

101. Стратегія сталого розвитку: можливості і проблеми запровадження в Україні : аналіт. доповідь / Нац. ін.-т стратег. дослідж. Київ, 2013. 64 с.

102. Сучек С.І. Зелені облігації – реальна можливість пожвавити «Озеленення» економіки, *Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. «Science, innovations and education: problems and prospects»* (15-17 вересня 2021). Токіо(Японія). 2021. С.453-458

103. Сучек С.І. «Зелена» економіка – перспектива чи загроза для українських підприємств? *Міжнародна науково-практична конференція «Соціально-компетентне управління корпораціями в умовах поведінкової економіки»* (18 лютого 2020). Луцьк: Вежа-Друк, 2020. С.320-322

104. Сучек С.І. Екологічне оподаткування: європейський досвід та перспективи його застосування в українських реаліях. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2013. № 3 (14). С. 85–93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echcenu_2018_3_14

105. Сучек С.І. Екологічний податок та екологічні видатки місцевих бюджетів України. *«Економіка та суспільство»*. 2021. №30. С.113-120.

106. Сучек С.І. Зелені облигації – рішучий крок України до зеленої економіки, *Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, фінансів, обліку та права»* (1 березня 2021), Полтава: ЦФЕНД, 2021. С.24-25

107. Сучек С.І. Проблеми вдосконалення екологічного оподаткування в Україні в контексті євроінтеграції. *Світ фінансів*. 2021. № 3(68). С.54-64. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1459/1465>

108. Сучек С.І. Чи достатньо Україна витрачає на компенсацію збитків завданих природі? *Матеріали XIV Міжнародна наук.-практ. конф. аспірантів і студентів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень»* (12-13 травня 2020 року). Луцьк: Вежа-Друк, 2020. 1 електрон. опт. Диск. С.415-418

109. Сучек С.І., Карлін М. І. Економічна безпека підприємства й екологічне оподаткування: проблема взаємозв'язку. Інноваційний розвиток та безпека підприємств в умовах неіндустріального суспільства: *Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (27 жовт. 2020 р.). Луцьк, 2020. Електронне наукове видання. С.570

110. Сучек С.І., Карлін М. І. Формування екологічної відповідальності. *Матеріали XII Міжнародна науково-практична конференція аспірантів і студентів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень»* (15–16 травня 2018 року), Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 1 електрон. опт. Диск. С. 302-304

111. Сучек С.І., Карлін М.І. Оцінка ймовірних вигод та перешкод для використання екологічних фінансів та кредитних інструментів у світі та в Україні. *Матеріали I Міжнародна науково-практична конференції «Імперативи розвитку громадського суспільства у забезпеченні національної конкурентоспроможності»* (13-14 грудня 2018 р.). Батумі (Грузія), 2018. С. 264-271

112. Сучек С.І., Карлін М.І. Шляхи трансформації екологічного оподаткування в Україні в контексті євроінтеграції. *«Економіка та суспільство»*. 2021 №31 С. 85-91

113. У ЄС припускають можливість компромісу з Україною по вуглецевому податку. Дата публікації: 12.09.2021. *Інтерфакс-Україна*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/12/2/680326/> (дата звернення: 15.09.2021).

114. У Мінфіні пояснили, як зміниться екологічний податок. Дата публікації: 07.06.2021. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3260310-u-minfini-poasnili-ak-zminitsa-ekologicnij-podatok.html> (дата звернення: 10.08.2021).

115. У Раді закликають уряд відповідально проводити переговори з ЄС щодо Green Deal. *Інтерфакс-Україна* : інформ. агенство. 22 груд. 2020 <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/711764.html> (дата обращения: 10.09.2021).

116. Україна оказалась на 8 месте в Европе и на 43 в мире по загрязнению воздуха в 2020-м. Дата публикации: 16.03.2021. *Украинская правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2021/03/16/7286775/> (дата обращения: 19.07.2021).

117. Украинский зеленый курс: декарбонизация или смерть. *Экономическая правда*. 16 дек. 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/projects/ekopromyslovist/2020/12/16/668493/> (дата обращения: 18.09.2021).

118. Україна в топ-50 країн за забрудненням повітря Дата публікації: 19.03.2021. *ECOBUSINESS Group*. URL: <https://ecolog-ua.com/news/ukrayina-v-top-50-krayin-za-zabrudnennyam-povitrya> (дата звернення: 20.04.2021).

119. Україна в топ-50 країн за забрудненням повітря. *Ecobusiness Group*. Дата публікації: 19.03.2021. URL: <https://ecolog-ua.com/news/ukrayina-v-top-50-krayin-za-zabrudnennyam-povitrya> (дата звернення: 11.08.2021).

120. Україна має до 2030 р. скоротити викиди CO₂ на 65% – постанова Кабміну Дата публікації: 30.07.2021. *Інтерфакс-Україна* URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/greendeal/758991.html> (дата звернення: 14.08.2021).

121. Финансово-кредитный энциклопедический словарь / под общ. ред. А. Г. Грязновой. Москва : *Финансы и статистика*, 2002. 1168 с.

122. Хлобистов Є. В., Колмакова В. М. Приватні екологічні фонди: зарубіжний досвід і можливості для України. *Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України*: [офіц. сайт]. URL: <http://ecos.kiev.ua/news/view/319> (дата звернення: 14.07.2021).

123. Цілі сталого розвитку. *Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй*. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html> (дата звернення: 17.01.2021).

124. Чернишова О., Петренко І., Вишебаба П. Еколого-транспортні проблеми сучасної України. *МЦПД*. Київ, 2020. С. 28 URL: http://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/ecology_a4_ukr.pdf (дата звернення: 11.08.2021).

125. Шестак С. Україна в 2060 році буде кліматично нейтральною : інтерв'ю з міністром захисту навколишнього середовища і природних ресурсів України Р. Абрамовським. *Інтерфакс-Україна*: інформ. агенство. 2021. 20 лип. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/interview/756780.html> (дата звернення: 17.08.2021).

126. Шлапак М.Ю. Природний капітал як базовий понятійний елемент екологічного рахівництва. *Регіональна економіка*. 2010. №2. URL: http://re.gov.ua/re201002/re201002_106_ShlapakMYu.pdf (дата звернення: 12.08.2021).

127. Що загрожує порушникам екологічного законодавства в США? Дата публікації: 11.03.2021. *ECOBUSINESS Group*. URL: <https://ecolog-ua.com/news/shcho-zagrozhuje-porushnykam-ekologichnogo-zakonodavstva-v-ssha> (дата звернення: 24.04.2021).

128. Що таке екологічні витрати та бюджетні видатки на охорону НС? Дата публікації: 08.12.2020. *ECOBUSINESS Group*. URL: <https://ecolog-ua.com/news/shcho-take-ekologichni-vytraty-ta-byudzhetni-vydatky-na-ohoronu-ns> (дата звернення: 01.09.2021).

129. Экологический налог: какие еще нам реформ не хватает. Дата публикации: 08.07.2021. *Экономическая правда*. URL:

<https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2021/07/8/675741/> (дата обращения: 10.09.2021).

130. Як працює екологічне оподаткування у світі? Дата публікації: 16.12.2020. *Ecobusiness Group*. URL: <https://ecolog-ua.com/news/yak-pracyuye-ekologichne-opodatkovannya-u-sviti> (дата звернення: 11.05.2021).

131. Яким має бути екологічний податок та система фінансування природоохоронних заходів – позиція Міндовкілля Дата публікації: 20.10.2020 *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yakim-maye-buti-ekologichnij-podatok-ta-sistema-finansuvannya-prirodoohoronnih-zahodiv-poziciya-mindovkillya> (дата звернення: 14.07.2021).

132. Яким має бути екологічний податок та система фінансування природоохоронних заходів – позиція Міндовкілля. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України* : офіц. портал. Дата публікації: 20.10.2020. URL: <https://mepr.gov.ua/news/36072.html> (дата звернення: 29.05.2021).

133. «Зелені» перегони. Як Україні не втратити доступ до ринку ЄС. Дата публікації: 26.02.2021. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/ekopromyslovist/2021/02/26/671344/> (дата звернення: 12.07.2020).

134. 2020 World Air Quality Report reveals substantial air quality changes. Last Updated: 19.07.2021. *IQAir*. URL: <https://www.iqair.com/blog/press-releases/covid-19-reduces-air-pollution-in-most-countries> (Last accessed: 16.02.2021).

135. 67% викидів парникових газів спричиняє енергетика і спалювання викопних видів палива. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*: офіц. портал. Дата публікації: 06.02 2020. URL: <https://mepr.gov.ua/news/34553.html> (дата звернення: 19.02.2021).

136. A European Green Deal: Striving to be the first climate-neutral continent. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en (Last accessed: 05.09.2021).

137. Asen E. Carbon Taxes in Europe. Tax Foundation. 2021. 3 June. URL: <https://taxfoundation.org/carbon-taxes-in-europe-2021/> (Last accessed: 19.09.2020).

138. Carbon taxation and fiscal consolidation: the potential of carbon pricing to reduce Europe's fiscal deficits. *Vivideconomics*. May, 2012. 161 p. URL: https://foes.de/pdf/2012-05_CETRiE_Carbon_Pricing_Report_web.pdf (Last accessed: 30.08.2021).

139. СВAM: новий «зелений» інструмент ЄС, який впливає на український експорт. Дата публікації: 11.09.2021. *Baker Tilly*. URL: <https://bakertilly.ua/news/id50309> (дата звернення: 13.09.2021).

140. Climate Change Levy rates. *GOV.UK* 17 May 2016 URL: <https://www.gov.uk/guidance/climate-change-levy-rates> (Last accessed: 02.05.2020).

141. Council Directive 2003/96/EC of 27 October 2003 restructuring the Community framework for the taxation of energy products and electricity. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32003L0096> (Last accessed: 24.08.2021).

142. Council of the European Union. Strategy for Employment and Growth. 2010. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/european-council/> (Last accessed: 25.02.2021).

143. Environmental protection expenditure accounts. Eurostat Statistics Explained. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Environmental_protection_expenditure_accounts#National_expenditure_on_environmental_protection (Last accessed: 18.05.2020).

144. Environmental tax revenues. Eurostat Statistics Explained. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/env_ac_tax_esms.htm (Last accessed: 18.05.2020).

145. Environmental tax statistics. Eurostat Statistics Explained. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Environmental_tax_statistics#Environmental_taxes_in_the_EU (Last accessed: 18.05.2020).

146. Environmental tax statistics. Eurostat Statistics Explained. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Environmental_tax_statistics#Environmental_taxes_in_the_EU (Last accessed: 18.05.2020).

147. ENV-Linkages Model. NDC Partnership. URL: <https://ndcpartnership.org/toolbox/env-linkages-model> (Last accessed: 19.05.2020).
148. European Environment Agency. Environmental Tax Reform in Europe: Implications for Income Distribution. Technical report. 2011. № 16. URL: <http://www.eea.europa.eu/publications/environmental-tax-reform-in-europe/> (Last accessed: 19.07.2020).
149. Görres A. Germany's ecotax reform 1999 – 2003: implementation, impact, future development. Berlin, 2005. 8 p. URL: <https://foes.de/pdf/GBG-GreenEssay-2005-03-Goerres-Germanys-ecotax-reform-1999-2003.pdf> (Datum der Bewerbung: 23.07.2021).
150. International Day of Clean Air for blue skies 7 September. United Nations. URL: <https://www.un.org/en/observances/clean-air-day> (Last accessed: 21.09.2021).
151. Karlin M., Suchek S. The role of green finance in the effective functioning of the budgetary mechanism of ecological taxation *Journal of Modern Economic Research* Slovakia, 2021. Vol.3, №3. P. 5-14
152. Kotnik Z., Klun M., Skulj D. Performance budgeting model in the environmental perspective: tackling waste pollution. *Administrative Management Public*. 2017. № 29. P. 141–150.
153. Mehling M., Achilles M., Elzey D. Germany's Ecological Tax Reform: A Retrospective. *Environmental Sustainability in Transatlantic Perspective. Energy, Climate and the Environment Series*. London : Palgrave Macmillan, 2013. 92 p.
154. ProZorro стала обов'язковою до використання по всій Україні. *Міністерство економіки України : офіц. вебсайт*. URL: <https://prozorro.gov.ua/news/prozorro-stala-obov-yazkovoyu-do-vykorystannya-po-vsij-ukrayini> (дата звернення: 27.01.2021).
155. The OECD database on instruments used for environmental policy and natural resources management. URL: <https://www.eea.europa.eu/themes/policy/links/oecd-eea-database-on-instruments> (Last accessed: 30.05.2021).

156. Wake up to the looming water crisis, report warns. *World Meteorological Organization*. URL: <https://public.wmo.int/en/media/press-release/wake-looming-water-crisis-report-warns> (Last accessed: 13.09.2021).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Принципи охорони навколишнього природного середовища відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»

а) пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності;

б) гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей;

в) запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;

г) екологізація матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питаннях охорони навколишнього природного середовища, використання та відтворення відновлюваних природних ресурсів, широкого впровадження новітніх технологій;

д) збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів;

е) науково обгрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства на основі поєднання міждисциплінарних знань екологічних, соціальних, природничих і технічних наук та прогнозування стану навколишнього природного середовища;

є) обов'язковість оцінки впливу на довкілля;

ж) гласність і демократизм при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан навколишнього природного середовища, формування у населення екологічного світогляду;

з) науково обгрунтоване нормування впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище;

и) безоплатність загального та платність спеціального використання природних ресурсів для господарської діяльності;

і) компенсація шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

ї) вирішення питань охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів з урахуванням ступеня антропогенної змінності територій, сукупної дії факторів, що негативно впливають на екологічну обстановку;

й) поєднання заходів стимулювання і відповідальності у справі охорони навколишнього природного середовища;

продовження Додатка А

к) вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища на основі широкого міждержавного співробітництва;

л) встановлення екологічного податку, рентної плати за спеціальне використання води, рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, рентної плати за користування надрами відповідно до Податкового кодексу України;

м) врахування результатів стратегічної екологічної оцінки.

[88].

ДОДАТОК Б

**Ставки податку за викиди вуглекислого газу в деяких країнах ЄС та в
Україні станом на 2021 рік**

Країна	Ставка вуглецевого податку, євро/тонну викидів
Швеція	140
Фінляндія	73
Франція	45
Ірландія	34
Нідерланди	30
Данія	24
Португалія	24
Мальта	20
Словенія	17
Іспанія	15
Латвія	12
Естонія	2
Болгарія	2
Польща	1
Україна	0,3

*складено автором на основі [6], [54], [88]

ДОДАТОК В

Порядок збільшення ставок екологічного податку за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти відповідно до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень»

Звітний період	Частка ставок передбачених пунктами 245.1 і 245.2 статті 245 Податкового кодексу України для розрахунку податкових зобов'язань, що виникли у звітному періоді
з 1 січня 2022 року до 31 грудня 2022 включно	30 відсотків
з 1 січня 2023 року до 31 грудня 2023 включно	60 відсотків
з 1 січня 2024 року до 31 грудня 2024 року включно	90 відсотків
з 1 січня 2025 року	100 відсотків

*складено на основі [79].

ДОДАТОК Г

Порівняння ставок екологічного податку діючих станом на 2021 рік та ставок відповідно до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень»

Таблиця Г.1

Ставки податку за викиди в атмосферне повітря окремих забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення

Найменування забруднюючої речовини	до 01.01.2022, грн за 1 тону	від 01.01.2022, грн за 1 тону	Збільшення, грн	Збільшення, %
Азоту оксиди	2451,84	2574,43	122,59	5
Аміак	459,85	482,84	22,99	5
Ангідрид сірчистий	2451,84	2574,43	122,59	5
Ацетон	919,69	965,67	45,98	5
Бенз(о)пірен	3121217,74	3277278,63	156060,89	5
Бутилацетат	552,23	579,84	27,61	5
Ванадію п'ятиокис	9196,93	9656,78	459,85	5
Водень хлористий	92,37	96,99	4,62	5
Вуглецю окис	92,37	96,99	4,62	5
Вуглеводні	138,57	145,5	6,93	5
Газоподібні фтористі сполуки	6070,39	6373,91	303,52	5
Тверді речовини	92,37	96,99	4,62	5
Кадмію сполуки	19405,92	20376,22	970,3	5
Марганець та його сполуки	19405,92	20376,22	970,3	5
Нікель та його сполуки	98872,97	103816,62	4943,65	5
Озон	2451,84	2574,43	122,59	5
Ртуть та її сполуки	103931,28	109127,84	5196,56	5
Свинець та його сполуки	103931,28	109127,84	5196,56	5
Сірководень	7879,65	8273,63	393,98	5
Сірковуглець	5120,56	5376,59	256,03	5

Продовження таблиці Г.1

Найменування забруднюючої речовини	до 01.01.2022, грн за 1 тонну	від 01.01.2022, грн за 1 тонну	Збільшення, грн	Збільшення, %
Спирт н-бутиловий	2451,84	2574,43	122,59	5
Стирол	17903,89	18799,08	895,19	5
Фенол	11128,67	11685,1	556,43	5
Формальдегід	6070,39	6373,91	303,52	5
Хром та його сполуки	65822,27	69113,38	3291,11	5

*складено на основі [77], [79].

Таблиця Г.2

Ставки податку за викиди в атмосферне повітря окремих забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення залежно від класу небезпечності

Найменування забруднюючої речовини	до 01.01.2022, грн за 1 тонну	від 01.01.2022, грн за 1 тонну	Збільшення, грн	Збільшення, %
I	17536,42	18413,24	876,82	5
II	4016,11	4216,92	200,81	5
III	598,4	628,32	29,92	5
IV	138,57	145,5	6,93	5

*складено на основі [77], [79].

Таблиця Г.3

Ставки податку за викиди в атмосферне повітря окремих забруднюючих, які не увійшли до таблиці Г.1 та на які не встановлено клас небезпечності

Найменування забруднюючої речовини	до 01.01.2022, грн за 1 тонну	від 01.01.2022, грн за 1 тонну	Збільшення, грн	Збільшення, %
Менше ніж 0,0001	738187,86	775097,25	36909,39	5
0,0001 - 0,001 (включно)	63247,95	66410,35	3162,4	5
Понад 0,001 - 0,01 (включно)	8737,07	9173,92	436,85	5
Понад 0,01 - 0,1 (включно)	2451,84	2574,43	122,59	5
Понад 0,1	92,37	96,99	4,62	5

*складено на основі [77], [79].

Таблиця Г.4

Ставки податку за скиди окремих забруднюючих речовин у водні об'єкти

Найменування забруднюючої речовини	до 01.01.2022, грн за 1 тонну	від 01.01.2022, грн за 1 тонну	Збільшення, грн	Збільшення, %
Азот амонійний	1610,48	12883,84	11273,36	700
Органічні речовини (за показниками біохімічного споживання кисню (БСК 5))	644,6	5156,8	4512,2	700
Завислі речовини	46,19	369,52	323,33	700
Нафтопродукти	9474,05	75792,4	66318,35	700
Нітрати	138,57	1108,56	969,99	700
Нітрити	7909,77	63278,16	55368,39	700
Сульфати	46,19	369,52	323,33	700
Фосфати	1287,18	10297,44	9010,26	700
Хлориди	46,19	369,52	323,33	700

*складено на основі [77], [79].

Таблиця Г.5

Ставки податку за скиди у водні об'єкти забруднюючих речовин, які не увійшли Таблиці Г.4 та на які встановлено гранично допустиму концентрацію або орієнтовно безпечний рівень впливу:

Гранично допустима концентрація забруднюючих речовин або орієнтовно безпечний рівень впливу, міліграмів на 1 літр	до 01.01.2022, грн за 1 тону	від 01.01.2022, грн за 1 тону	Збільшення, грн	Збільшення, %
До 0,001 (включно)	168743,5	1349948	1181204,5	700
Понад 0,001-0,1 (включно)	122347,23	978777,84	856430,61	700
Понад 0,1-1 (включно)	21092,69	168741,52	147648,83	700
Понад 1-10 (включно)	2146,63	17173,04	15026,41	700
Понад 10	429,72	3437,76	3008,04	700

*складено на основі [77], [79].

Таблиця Г.6

Ставки податку за розміщення відходів, які встановлюються залежно від класу небезпеки та рівня небезпечності відходів

Клас небезпеки відходів	Рівень небезпечності відходів	до 01.01.2022, грн за 1 тону	від 01.01.2022, грн за 1 тону	Збільшення, грн	Збільшення, %
I	надзвичайно небезпечні	1405,65	1546,22	140,57	10
II	високонебезпечні	51,2	56,32	5,12	10
III	помірно небезпечні	12,84	14,12	1,28	10
IV	малонебезпечні	5	5,5	0,5	10
	малонебезпечні нетоксичні відходи гірничої промисловості	0,49	0,54	0,05	10

*складено на основі [77], [79].

Таблиця Г.7

Ставки податку за тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками
понад установлений особливими умовами ліцензії строк

Категорія відходів	Ставка податку за тимчасове зберігання радіоактивних відходів (крім відходів, представлених як джерела іонізуючого випромінювання), гривень за 1 куб. метр до 01.01.2022	Ставка податку за тимчасове зберігання радіоактивних відходів, представлених як джерела іонізуючого випромінювання, гривень за 1 куб. сантиметр до 01.01.2022	Ставка податку за тимчасове зберігання радіоактивних відходів (крім відходів, представлених як джерела іонізуючого випромінювання), гривень за 1 куб. метр від 01.01.2022	Ставка податку за тимчасове зберігання радіоактивних відходів, представлених як джерела іонізуючого випромінювання, гривень за 1 куб. сантиметр від 01.01.2022	Ставка податку за тимчасове зберігання радіоактивних відходів (крім відходів, представлених як джерела іонізуючого випромінювання), гривень за 1 куб. метр, збільшення, грн	Ставка податку за тимчасове зберігання радіоактивних відходів (крім відходів, представлених як джерела іонізуючого випромінювання), гривень за 1 куб. метр, збільшення, %	Ставка податку за тимчасове зберігання радіоактивних відходів, представлених як джерела іонізуючого випромінювання, гривень за 1 куб. сантиметр, збільшення, грн	Ставка податку за тимчасове зберігання радіоактивних відходів, представлених як джерела іонізуючого випромінювання, гривень за 1 куб. сантиметр, збільшення, %
Високоактивні	602418,72	20080,63	632539,66	21084,66	30120,94	1004,03	5	5
Середньоактивні та низькоактивні	11245,14	4016,11	11807,4	4216,92	562,26	200,81	5	5

*складено на основі [77], [79].

ДОДАТОК Д

Групи видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 року № 1147 «Про затвердження Переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів»

1. Охорона і раціональне використання водних ресурсів;
2. Охорона атмосферного повітря;
3. Охорона і раціональне використання земель;
4. Охорона і раціональне використання мінеральних ресурсів;
5. Охорона і раціональне використання природних рослинних ресурсів;
6. Охорона і раціональне використання ресурсів тваринного світу;
7. Збереження природно-заповідного фонду;
8. Раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів;
9. Ядерна і радіаційна безпека;
10. Наука, інформація і освіта, підготовка кадрів, оцінка впливу на довкілля, стратегічна екологічна оцінка, організація праці, забезпечення участі у діяльності міжнародних організацій природоохоронного спрямування, впровадження економічного механізму забезпечення охорони навколишнього природного середовища. [83]

ДОДАТОК Е

Комплексний індекс забруднення атмосферного повітря міст України у 2020 році

№ з/п	Місто	ІЗА	№ з/п	Місто	ІЗ А	№ з/п	Місто	ІЗ А
1.	Маріуполь	15,7	14.	Львів	6,9	27.	Житомир	4,1
2.	Кам'янське	14,8	15.	Луцьк	6,8	28.	Біла Церква	4,0
3.	Дніпро	14,1	16.	Рубіжне	6,2	29.	Обухів	3,9
4.	Кривий Ріг	13,8	17.	Суми	6,1	30.	Чернівці	3,8
5.	Одеса	12,7	18.	Рівне	5,7	31.	Чернігів	3,8
6.	Київ	9,6	19.	Сєвєродонецьк	5,5	32.	Українка	3,6
7.	Миколаїв	9,2	20.	Лисичанськ	5,5	33.	Олександрія	3,6
8.	Херсон	8,2	21.	Ужгород	5,2	34.	Івано-Франківськ	3,6
9.	Запоріжжя	8,0	22.	Слов'янськ	4,8	35.	Бровари	3,4
10.	Краматорськ	7,5	23.	Полтава	4,7	36.	Харків	3,0
11.	Черкаси	7,3	24.	Хмельницький	4,6	37.	Світловодськ	2,8
12.	Вінниця	7,2	25.	Кропивницький	4,3	38.	Ізмаїл	2,8
13.	Кременчук	6,9	26.	Тернопіль	4,2	39.	Горішні Плавні	1,9

Рівень низький при ІЗА менше 5,0;

Рівень підвищений – при ІЗА від 5,0 до 7,0;

Рівень високий – при ІЗА від 7,0 до 14,0;

Рівень дуже високий – при ІЗА від 14,0 та вище [57]

ДОДАТОК Є

Обсяг викидів вуглекислого газу в країнах-членах ЄС 1990-2020 роки*

Країна	1990 рік	2000 рік	2005 рік	2010 рік	2015 рік	2019 рік	2020 рік
Австрія	62,71	67,98	81,54	74,99	68,93	71	63,69
Бельгія	116,63	125,74	119,34	115,51	102,76	99,35	84,08
Болгарія	79,13	47,75	52,07	48,65	48,66	42,98	38,01
Греція	79,09	97,09	104,85	90,02	70,56	72,5	56,13
Данія	53,55	53,9	51,42	49,14	34,6	30,27	25,71
Естонія	36,08	16,97	19,66	22,9	19,63	16,22	14,37
Ірландія	32,89	44,41	47,49	41,69	38,3	36,62	32,65
Іспанія	232,07	314,32	371,53	291,33	273,71	255,83	214,85
Італія	430,45	457,93	498,07	426,99	355,8	332,86	297,35
Кіпр	4,44	6,91	7,79	7,85	6,75	7,16	6,27
Латвія	20,33	7,57	8,24	9,12	7,83	8,46	7,45
Литва	35,32	11,8	14,11	13,95	13,43	13,91	13,55
Люксембург	11,75	8,84	12,17	11,26	9,35	9,64	8
Мальта	2,35	2,16	2,67	2,63	1,71	1,64	1,55
Нідерланди	161,4	176,63	181,89	186,3	170,73	157,82	144,69
Німеччина	1 018,99	878,37	843,21	818,07	787,56	702,2	636,88
Польща	372,61	313,28	317,79	329,37	306,05	312,92	292,56
Португалія	43,61	64,53	68,15	53,51	52,24	47,83	40,43
Румунія	186,65	97,05	104,68	82,61	79,44	80,77	75,8
Словаччина	60,49	41,65	42,16	39,9	34,52	34,65	31,87
Словенія	16,63	15,68	18,33	17,9	15,09	15,24	13,78
Угорщина	72,17	58,38	60,04	51,96	47,32	50,44	49,41
Фінляндія	57,28	57,87	58,32	65,86	46,07	44,2	40,7
Франція	385,48	401,75	407,89	378,43	329,52	319,61	279,99
Хорватія	25,16	19,62	23,66	21,46	18,54	18,66	17,7
Чехія	162,92	130,39	127,03	120,48	107,73	105,11	92,08
Швеція	58,11	58,43	55,97	53,51	44,13	44,68	42,3

*Складено на основі [145]

ДОДАТОК Ж

ВВП, в країнах ЄС, 2016 -2020 роки, млн. євро

Країна	2016	2017	2018	2019	2020
Австрія	357608	369361,9	385424	397518,5	379320,6
Бельгія	430085,3	445050,1	460029,4	478160,7	456892,9
Болгарія	48773,1	52531,3	56224,7	61558	61331
Греція	174494,2	176903,4	179557,7	183250,4	165326,4
Данія	283109,7	294808,2	302328,7	310475,6	312516,6
Естонія	21747,9	23833,6	25817,7	27732,3	26834,5
Ірландія	270058,1	296925,2	326042,8	356526,3	372868,5
Іспанія	1113840	1161867	1203259	1244375	1121948
Італія	1695786,8	1736592,8	1771391,2	1794934,9	1653577,2
Кіпр	18929,3	20245,3	21612,6	23009,9	21548,4
Латвія	25371,3	26984,4	29153,6	30647,2	29511
Литва	38889,9	42276,3	45514,8	48859,9	49507,2
Люксембург	56208,1	58168,8	60362,2	62704,2	64221,1
Мальта	10501,3	11950,8	12967,8	14056,4	13083,3
Нідерланди	708337	738146	773987	813055	800095
Німеччина	3134740	3267160	3367860	3473350	3367560
Польща	427091,8	467426,6	497842,3	533599,9	523667,8
Португалія	186489,8	195947,2	205184,1	214374,6	200087,6
Румунія	170063,4	187772,7	204496,9	223162,5	218863,3
Словаччина	81014,3	84442,9	89430	94048	92079,3
Словенія	40443,2	43011,3	45864,2	48396,7	46918
Угорщина	116279,4	127046	136073,4	146113,2	136622
Фінляндія	217518	226301	233468	239852	236032
Франція	2234129	2297242	2363306	2437635	2302860
Хорватія	47246,3	49888,8	52688,8	55571,4	50189,6
Чехія	177438,5	194132,9	210927,8	225568,7	215248
Швеція	466266,5	480025,5	470673,1	476869,5	475431,5

[142]

ДОДАТОК 3

Обсяги надходження екологічних податків податків за забруднення, млн. євро в країнах ЄС за 2020 рік*

	Енергетичні податки	Транспортні податки	Податки на забруднення	Всього екологічні податки
Австрія	4599,4	3308,85	75,1	7983,35
Бельгія	7961,1	3055,2	585,8	11602,1
Болгарія	1642,08	190,46	26,57	1859,12
Греція	4826	1396	4	6226
Данія	5165,79	4208,47	517,49	9891,75
Естонія	601,64	11,1	44,63	657,37
Ірландія	2780,57	1728,66	11,01	4520,24
Іспанія	16020	2625	933	19578
Італія	40297	9320	585	50202
Кіпр	413,6	113,5	6,5	533,6
Латвія	759,47	119,22	35,53	914,22
Литва	859,37	50,75	44,31	954,42
Люксембург	818,38	69,07	5,89	893,33
Мальта	143,33	122,39	31,03	296,75
Нідерланди	14318	7392	3594	25304
Німеччина	47642	9878	8	57528
Польща	11712,36	954,99	663,07	13330,41
Португалія	3598,51	1130,41	36,56	4765,48
Румунія	3878,69	308,39	9,14	4196,22
Словаччина	1965,13	200,16	25,91	2191,2
Словенія	1114,48	211,58	56,8	1382,85
Угорщина	2279,36	411,83	291,62	2982,81
Фінляндія	4526	1908	53	6487
Франція	42121	5415	2658	50194
Хорватія	1262,72	365,75	17,85	1646,32
Чехія	3880,7	237,5	29,86	4148,06
Швеція	6218,74	2497,07	314,46	9030,28

*складено на основі [143]

ДОДАТОК К

Державні видатки на охорону довкілля в країнах ЄС у 2016-2020 роках, млн.

євро*

Країна	2016	2017	2018	2019	2020
Австрія	11320,5	11704,8	12461,4	12955,7	13530,8
Бельгія	13015,5	14157	14955,5	15614,7	15115,9
Болгарія	662,1	764,2	711,7	547,2	448,5
Греція	2064,2	2042,9	2186,8	1915,9	1802,3
Данія	5942	6126,4	5998,3	6334,3	6233,8
Естонія	498,5	545,2	615,4	595,6	609,2
Ірландія	1991,3	2070,9	2099,6	1895,6	1844,3
Іспанія	16985	18479,4	19284,3	20548,9	17997,5
Італія	31075,8	31738,1	32511,8	31634,3	32118,4
Кіпр	302,6	289,1	310,1	331,1	269,9
Латвія	444,3	460,8	504,9	525,3	538,7
Литва	573,3	553,7	643,7	670,1	530,6
Люксембург	501,7	569,3	621,9	665,1	627,5
Мальта	142	149,2	169,3	175,3	181,8
Нідерланди	17935,6	18265,4	19366,2	19192,4	19225,4
Німеччина	66288	69046	72546	75551,3	74249,3
Польща	8665,7	8815,8	9217,6	9451,6	9422,0
Португалія	2289,4	2721,1	2935,7	2930,0	3048,6
Румунія	1383	1489,2	1677,7	1989,2	1925,2
Словаччина	1520,1	1592,9	1536,2	1628,1	1650,2
Словенія	857,8	891,2	923,9	924,3	930,3
Угорщина	2088,3	2401,1	2305,8	2482,6	2591,3
Фінляндія	3854,1	3760,7	3767	3706,8	3663,3
Франція	42682,3	44019,6	45249,8	45489,6	46131,9
Хорватія	1098,9	1187,5	1214,9	1283,1	1341,1
Чехія	4752,6	5260,2	5775,1	6788,4	6796,4
Швеція	9024,3	9418,5	9743,8	10894,5	10398,8

*складено на основі [142]

ДОДАТОК Л

**Розрахунок частинки податків системи екологічного оподаткування,
необхідної для спрямування до позабюджетного цільового фонду з метою
досягнення рівня видатків країн ЄС на природоохоронну діяльність**

Рік	Видатки на охорону навколишнього середовища, млрд грн	ВВП, млрд грн	Видатки на охорону навколишнього середовища відносно ВВП, %	Розрахунок видатків у розмірі 2% від ВВП	Надходження СЕО у Зведеному бюджеті України (за виключенням екологічного податку), млрд. грн	Надходження екологічного податку у Зведеному бюджеті України, млрд. грн	Сумма для збільшення видатків на охорону навколишнього природного середовища до 2% від ВВП, млрд. грн
2016	6,26	2 383,18	0,26	47,66	95,16	4,99	41,40
2017	7,35	2 982,92	0,25	59,66	119,20	4,70	52,31
2018	8,24	3 558,70	0,23	71,17	125,61	4,91	62,93
2019	9,73	3 974,56	0,24	79,49	133,35	6,09	69,76
2020	9,06	4 194,10	0,22	83,88	142,24	5,40	74,82

**СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ
ЗДОБУВАЧА, В ЯКИХ ОПУБЛІКОВАНІ ОСНОВНІ НАУКОВІ
РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЇ**

Статті у фахових наукових виданнях України

1. Карлін М., Сучек С., Problems and prospects of using ecological financial and credit instruments in the world and in Ukraine. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2020. № 2(22). С. 177-185. (0,7 д.а частка автора 0,3 д.а.)
2. Сучек С.І. Екологічне оподаткування: європейський досвід та перспективи його застосування в українських реаліях. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2013. № 3 (14). С. 85–93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echcenu_2018_3_14 (0,6 д.а.)
3. Сучек С.І. Екологічний податок та екологічні видатки місцевих бюджетів України. *«Економіка та суспільство»*. 2021. №30. С.113-120. (0,7 д.а.).
4. Сучек С.І. Проблеми вдосконалення екологічного оподаткування в Україні в контексті євроінтеграції. *Світ фінансів*. 2021. № 3(68). С.54-64. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1459/1465> (0,8 д.а.).
5. Сучек С.І., Карлін М.І. Шляхи трансформації екологічного оподаткування в Україні в контексті євроінтеграції. *«Економіка та суспільство»*. 2021 №31 С. 85-91 (0,6 д.а частка автора 0,3 д.а.)

Статті у міжнародних наукових виданнях

6. Karlin M., Suchek S. The role of green finance in the effective functioning of the budgetary mechanism of ecological taxation *Journal of Modern Economic Research Slovakia*, 2021. Vol.3, №3. P. 5-14 (0,8 д.а., частка автора 0,4 д.а).

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Сучек С.І., Карлін М. І. Формування екологічної відповідальності. *Матеріали XII Міжнародна науково-практична конференція аспірантів і студентів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень»* (15–16 травня 2018 року), Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 1 електрон. опт. Диск. С. 302-304 (0,2 д.а частка автора 0,1 д.а.)
2. Сучек С.І., Карлін М.І. Оцінка ймовірних вигод та перешкод для використання екологічних фінансів та кредитних інструментів у світі та в Україні. *Матеріали I Міжнародна науково-практична конференції «Імперативи розвитку громадського суспільства у забезпеченні національної конкурентоспроможності»* (13-14 грудня 2018 р.). Батумі (Грузія), 2018. С. 264-267 (0,2 д.а частка автора 0,1 д.а.)
3. Сучек С.І. «Зелена» економіка – перспектива чи загроза для українських підприємств? *Міжнародна науково-практична конференція «Соціально-компетентне управління корпораціями в умовах поведінкової економіки»* (18 лютого 2020). Луцьк: Вежа-Друк, 2020. С.320-322. (0,1 д.а)
4. Сучек С.І. Чи достатньо Україна витрачає на компенсацію збитків завданих природі? *Матеріали XIV Міжнародна наук.-практ. конф. аспірантів і студентів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень»* (12-13 травня 2020 року). Луцьк: Вежа-Друк, 2020. 1 електрон. опт. Диск. С.415-418. (0,2 д.а)
5. Сучек С.І., Карлін М. І. Економічна безпека підприємства й екологічне оподаткування: проблема взаємозв'язку. *Інноваційний розвиток та безпека підприємств в умовах неоіндустріального суспільства: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (27 жовт. 2020 р.). Луцьк, 2020. (0,15 д.а частка автора 0,05 д.а.)
6. Сучек С.І. Зелені облігації – рішучий крок України до зеленої економіки, *Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Сучасний стан та перспективи*

розвитку економіки, фінансів, обліку та права» (1 березня 2021), Полтава: ЦФЕНД, 2021. С.24-25 (0,2 д.а.)

7. Сучек С.І. Зелені облігації – реальна можливість поживавити «Озеленення» економіки, *Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. «Science, innovations and education: problems and prospects»* (15-17 вересня 2021). Токіо(Японія). 2021. С.453-458 (0,3 д.а.)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

просп. Воли, 13, м. Луцьк, 43025, тел. (0332) 24-10-07, (0332) 72-01-23
e-mail: post@vnu.edu.ua, web: http://www.vnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125102

14.09.2021 № 03-28/01/2644 Г

Г

на № _____ від _____

Г

Г

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертації у навчальний процес
Волинського національного університету імені Лесі Українки
Сучек Світлани Ігорівни «Трансформація екологічного оподаткування в
Україні в умовах євроінтеграції, представленої на здобуття наукового
ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 Фінанси, банківська
справа та страхування**

Результати наукового пошуку Сучек Світлани Ігорівни на тему «Трансформація екологічного оподаткування в Україні в умовах євроінтеграції» впроваджено та використовуються в навчальному процесі кафедри фінансів Волинського національного університету імені Лесі Українки при викладанні дисциплін «Публічні фінанси», «Кліматичні фінанси в умовах глобалізації», «Податкова система».

Впровадження у навчальний процес окремих авторських модулів дисертантки сприяло розширенню та поглибленню знань майбутніх фахівців у сфері фінансів, банківської справи та страхування щодо особливостей справляння екологічних податків, їх ролі у бюджетному процесі та формуванні доходів бюджетів різних рівнів, формуванню інтересу у здобувачів до засвоєння змісту навчального матеріалу, активізації їхньої науково-дослідної діяльності під час підготовки до семінарських та практичних занять, написання курсових та магістерських робіт, участі здобувачів у науково-практичних конференціях і круглих столах.

Апробація результатів дослідження підтверджує їх теоретичну і практичну спрямованість, доводить доцільність подальшого їх впровадження у навчальний процес з метою підвищення ефективності підготовки фахівців у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

Ректор

Анатолій ЦЬОСЬ

Олена Стащук (050) 674 85 78

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

просп. Волі, 13, м. Луцьк, 43025, тел. (0332) 24-10-07, (0332) 72-01-23
e-mail: post@vnu.edu.ua, web: http://www.vnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125102

13.09.2021 № 03.28/04/2660 Г

на № _____ від _____

Г _____ Г _____

ДОВІДКА

Видана Сучек Світлані Ігорівні про те, що її дослідження «Трансформація екологічного оподаткування в Україні в умовах євроінтеграції» дійсно виконувалося у рамках держбюджетних тем Волинського національного університету імені Лесі Українки:

- Територіальні фінансові ресурси Західного прикордонного регіону України в умовах євроінтеграції (номер державної реєстрації 0113U002222);
- «Управління соціоекологоекономічною безпекою» (номер державної реєстрації 0117U002302);
- «Безпека сталого розвитку регіонів та територіальних громад України на засадах інклюзивного зростання (номер державної реєстрації 0120U102632)

Проректор

з науково-педагогічної роботи

та міжнародної співпраці

Лариса ЗАСЕКИНА

ШАЦЬКА СЕЛИЩНА РАДА

вул. 50 років Перемоги, 1 Б, смт Шацьк, 44000, тел. (03355) 29 001, e-mail: shsrada1@ukr.net, код ЄДРПОУ 04334235

15.09.2021 № 160

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертації у роботі Шацької селищної ради Сучек Світлани Ігорівни «Трансформація екологічного оподаткування в Україні в умовах євроінтеграції» представленої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Результати наукового дослідження Сучек Світлани Ігорівни розглянуто та обговорено фахівцями селищної ради. Висновки і пропозиції, які стосуються окремих заходів механізму функціонування екологічного оподаткування на місцевому рівні, зокрема виконання дохідної частини від екологічного оподаткування та цільового спрямування отриманих коштів використано у практичній роботі селищної ради.

Розробки, висновки та рекомендації дисертації Сучек С.І. є актуальними та спрямованими на вирішення проблем екологічного оподаткування як на державному так і на місцевому рівні.

Довідка видана для пред'явлення по місцю вимоги.

Секретар ради

Ольга Найда 29002

Богдан ТИМОШУК

Україна

ПрАТ «Дніпровагонмаш»

51925, Дніпропетровська обл.

м. Кам'янське, вул. Українська, буд. 4

Тел.: +380(569)58-47-18, 58-47-27, 58-47-17

Факс: +380(569)58-47-08

E-mail: sales@dvmash.biz

Web: <http://www.dvmash.biz>

20.07.2021 № 20.7.15-2021

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертації у роботі ПрАТ «Дніпровагонмаш»
Сучек Світлани Ігорівни «Трансформація екологічного оподаткування в Україні в умовах євроінтеграції» представленої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Матеріали, висновки та рекомендації дисертації Сучек С.І. розглянуто та обговорено фахівцями ПрАТ «Дніпровагонмаш».

Окремі пропозиції взято до уваги при плануванні бюджету на модернізацію виробництва, спрямовану на зменшення обсягів викидів стаціонарними джерелами забруднення з метою зменшення обсягів викидів та подальшого зменшення податкового навантаження в частині податку за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення. Наведені в роботі розрахунки вказують на позитивний екологічний та економічний ефект для підприємства та природного навколишнього середовища.

В.о. директора технічного

С.З. Путінцев

"Institute of Land Relations and Environment Protection" Ltd.

Товариство з обмеженою відповідальністю
"Інститут земельних відносин та охорони навколишнього середовища"

45632, Україна, Волинська область, Луцький район, с. Зміїнець, вул. Тиха, 12, ЄДРПОУ 30473735
IBAN UA39 3808 0500 0000 0002 6004 6390 7 ВОД ВАТ "Райффайзен Банк Аваль" м. Київ,
МФО 380805 тел. (0332) 72-28-70

№ 53
Big 24.08.21р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертації у роботі Інституту земельних відносин та охорони навколишнього середовища Сучек Світлани Ігорівни «Трансформація екологічного оподаткування в Україні в умовах євроінтеграції» представленої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Розроблені наукові пропозиції та рекомендації дисертації Сучек Світлани Ігорівни щодо системи екологічного оподаткування в Україні в умовах євроінтеграції мають практичну цінність та будуть використані Інститутом земельних відносин та охорони навколишнього середовища в частині удосконалення оподаткування земельних ресурсів, а саме проведення грошової оцінки землі.

Директор інституту

Анатолій ШВОРАК